

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**B 18 VE A 152 NUMARALI BURSA MAHKEME
SİCİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

113 658

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜRHAN KORKMAZ

BURSA 2002

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**B 18 VE A 152 NUMARALI BURSA MAHKEME
SİCİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: PROF. DR. YUSUF OĞUZOĞLU

GÜRHAN KORKMAZ

BURSA 2002

ÖNSÖZ

Topraklarının çok geniş bir alana yayılması ve varlığının uzun süreli olması nedeni ile Osmanlı İmparatorluğu'nu anlamanın, sistemini üzerine oturtmuş olduğu kurumlarını tanımanın, gerek Türk tarihi gerekse dünya tarihi açısından önemi ortadadır. Bu çerçevede her yönü ile "Osmanlı" gerçeğine ulaşmanın en temel ve en güvenilir yolu, Osmanlı'nın muhtelif devirlerdeki askerî, idarî, hukukî, iktisadî ve dinî müesseseleri ile ilgili bırakmış olduğu vesikaları incelemekten geçmektedir. İşte bu vesikalardan Şer'îye Sicilleri denilen ve din, dil, etnik köken farkı gözetmeksizin, ait olduğu dönemdeki toplumsal yapı ile ilgili olaylar ve kurumlara ait mahkeme kayıtlarını ihtiva eden, olaylar karşısında devletin tavrını ve yönetim anlayışını yansıtan kayıtlar Osmanlı tarihi üzerinde çalışan araştırmacılar için vazgeçilmez başvuru kaynakları niteliğindedir.

Şer'îye Sicilleri XV. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar geçen uzun bir zaman dilimi içerisindeki (yaklaşık beş asır) aynı coğrafyayı uzun süre paylaşmış olan ve çok kozmopolit bir yapısı olan Osmanlı toplumunun iktisadi siyasi sosyal ve hukuki hayatını muhtevaları itibarı ile net olarak aktarmaktadır. "Osmanlı" hakkında verilen hükümlerin teyidi veya tashihi de yine bu belgelerin tam olarak okunması ve bir bütün içerisinde doğru olarak yorumlanması ile gerçekleşecektir.

Bu çalışmada mahkeme kayıtlarından hareketle, XVI. Yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın hemen başlarında ana hatları ile bir "Bursa" fotoğrafı çıkarılmaya çalışılacaktır. Osmanlı'nın kırılma noktası sayılabilecek, hem klasik döneme ait izlerin belirgin bir biçimde kendini koruduğu hem de yavaş yavaş ekonomik ve sosyal problemler sebebi ile değişimin izlerinin gözlenebildiği bir dönemde imparatorluğun önemli merkezlerinden biri olan Bursa'yı incelemenin ilginç olacağını düşünmekteyiz.

Elbette bu çalışma, tek başına yukarıda anlatılmaya çalışılan hedefleri kapsayacak mahiyette değildir. Eğer bu çalışma ile Bursa'nın tarihi ile ilgili çalışmalarda ihtiyaç duyulan altyapı ve birikime, bu konudaki veri tabanını genişletmek sureti ile bir katkı sağlamayı başarırızsak amacımıza ulaşmış olacağız.

Bu çalışmanın çekirdeğinin oluşmasında ve biçimlendirilmesinde yardımlarını ve önerilerini esirgemeyen, başta sayın hocam Prof Dr. Yusuf Oğuzoğlu olmak üzere, emeği geçen tüm dostlara teŝekkürü bir borç bilirim.

GÜRHAN KORKMAZ

Bursa - 2002



İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURULUŞUNDAN XVII. YÜZYILA KADAR BURSA

A. OSMANLI ÖNCESİ DÖNEM.....	3
B. OSMANLILAR DÖNEMİNDE BURSA.....	4
C. BURSA'NIN SOSYO-EKONOMİK YAPISI HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME (XIV-XVII. YÜZYILLAR).....	8

İKİNCİ BÖLÜM

ŞER'İYE SİCİLLERİ

A. ŞER'İYE SİCİLLERİ.....	11
B. ŞER'İ MAHKEMELERİN YAPISI VE İŞLEYİŞİ.....	12
C. ŞER'İYE SİCİLLERİNİN İÇERİĞİ.....	13
D. ŞER'İYE SİCİLLERİNİN ÖNEMİ.....	15
1. Genel Tarih Açısından.....	15
2. Sosyal Hayata Dair Bilgiler İçin.....	15
3. İktisat Tarihi Açısından.....	16
4. İdari Teşkilat Açısından.....	17
5. Askeri Açısından.....	17
E. ŞER'İYE SİCİLLERİNİN KATALOGLANMASI VE YAYINLANMASI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	17
F. BURSA ŞER'İYE SİCİLLER.....	19
G. B 18 VE A 152 NUMARALI DEFTERLERİN TANITIMI.....	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI ŞEHİRLERİNDE İDARİ EKONOMİK VE TOPLUMSAL YAPI

A. HÜDAVENDİGAR SANCAĞI VE BURSA.....	21
B. İDARİ VE ADLİ GÖREVLİLER.....	22
1. Beylerbeyi.....	22
2. Sancakbeyi.....	23
3. Subaşı ve Asesler.....	24

4. Kadı.....	25
5. Naib.....	27
6. Muhzır.....	27
7. Katip.....	27
8. Muhtesib.....	28
9. Şehir Kethüdası ve Yiğitbaşı.....	29
C. EKONOMİ	30
1. Sanayi	30
2. Ticaret	31
3. İpek Ticareti	32
4. Para Hareketleri	33
5. Devletin Gelir Kaynakları	34
a) Mukataalar	34
b) Vergiler	36
D. TOPLUMSAL YAPI	37
1. Mahalle	37
2. Vakıf	38
3. Aile	40
4. Köle ve Cariyeler	41
5. Suç ve Suçlular	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

B 18 VE A 152 NUMARALI DEFTERLER

A. B 18 NUMARALI DEFTER.....	45
1. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Belgelerin Özetleri.....	45
2. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Bursa Mahalleleri İndeksi.....	73
3. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Bursa'daki Köy İsimleri İndeksi.....	75
4. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Diğer Yer İsimleri.....	77
5. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Vakıf İsimleri İndeksi.....	78
6. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Eski Eserler İndeksi.....	79
7. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Çarşı ve Pazar İsimleri İndeksi.....	79
8. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Konular İndeksi.....	80
B. A 152 NUMARALI DEFTER.....	82
1. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Belgelerin Özetleri.....	82
2. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Bursa Mahalleleri İndeksi.....	115

3. A 152 Numaralı Defterde Yer alan Bursa'daki Köy İsimleri İndeksi	117
4. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Diğer Yer İsimleri.....	118
5. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Vakıf İsimleri İndeksi.....	120
6. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Eski Eserler İndeksi.....	121
7. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Çarşı ve Pazar İsimleri İndeksi.....	121
8. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Konular İndeksi.....	122
SONUÇ.....	127
KAYNAKLAR.....	128
EKLER	



KISALTMALAR

a.g.d.	: Adı geçen dergi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.Ü.D.T.C.F.	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bk.	: Bakınız
B.Ş.S.	: Bursa Şer'îye Sicilleri
Çev	Çeviren
D.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
edt.	: editör
E.I. ²	: Encyclopedia of Islam
h.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
M.Ö.	: Milattan Önce
s.	: sayfa
sy.	: sayı
U.Ü.İ.F.D.	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: ve sair/e

GİRİŞ

Son yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve askeri tarihinden ziyade ekonomik, sosyal ve kültürel tarihi üzerinde yoğunlaşılması, bu alanların inceleme ve araştırma konusu yapılması, önceki dönemlerde kısmen ihmal edilmiş bir takım arşiv kayıtlarının ön plana çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Şer'îye Sicilleri de bu bağlamda ön plana çıkmaya başlayan arşiv kayıtlarının başlıcaları arasındadır. Çalışmaların odak noktası, merkezden taşraya, siyasal yapıdan sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya doğru kaydıkça Şer'îye Sicilleri de araştırmacıların en önemli başvuru kaynakları haline gelmeye başlamıştır.

Bu çalışmada Bursa Şer'îye sicillerinden B 18 ve A 152 numaralı iki defterde yer alan kayıtlar incelenmeye çalışılmıştır. Amacımız Bursa'nın tarihi konusunda, bu güne kadar yapılan çalışmalarla oluşturulan veri tabanını genişletmektir. Bursa'nın tarihsel süreçteki idari ekonomik ve sosyal yapısı hakkında, daha sağlıklı yorumlar yapabilmenin yolu bu veri tabanının genişletilmesinden geçmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli merkezlerinden birisi olan Bursa konusunda yapılan çalışmalar, aynı zamanda Osmanlı hakkında da bize daha tutarlı yorum yapabilme ve Bursa örneğinden hareketle merkez-taşra ilişkilerini anlama imkanı sağlayacaktır.

1599 Mayısından başlayarak 1601 yılı Haziran ayına (h. Zilkade 1007-Zilhicce 1009) kadar geçen yaklaşık iki yıllık bir dönemde tutulan kayıtları ihtiva eden defterlerde toplam 2083 adet belge bulunmaktadır. Bu kayıtların yaklaşık yarısı Arapça olarak kaleme alınmış olup çalışmamızda bu kayıtlar dikkate alınmamıştır. Osmanlı'nın klasik döneminden yavaş yavaş uzaklaşmaya başladığı ve değişimin idari sosyal ve ekonomik düzlemde kendisini hissettirmeye başladığı bir zaman aralığına ait olduğu için defterlerdeki kayıtlardan bu değişimin izlerini yakalayabilmek mümkündür.

Dört bölümden oluşan araştırmamızın birinci bölümünde Bursa hakkında bir ön bilgi verilmiş ve özellikle Osmanlı döneminde Bursa'nın gelişimi ana hatlarıyla aktarılmıştır. İkinci bölümde ise Şer'îye Sicilleri'nin içeriğine, önemine ve bugüne kadar yapılan sicillerle ilgili çalışmalara yer verilmiş ve Bursa'daki siciller ve çalışmamızın temelini oluşturan iki defter tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde Bursa örneğinden hareketle, incelediğimiz defterlerdeki belgelerle destekleyerek, Osmanlı'nın taşradaki idari ekonomik ve sosyal yapısına yer verilmiştir. Son bölümde ise her iki defterde yer alan belgelerin özetleri çıkarılmış, belgelerde yer alan mahalle, köy, vakıf, eski eser isimlerine ait indeksler çıkarılmış, belgelerin konularına göre tasnifi yapılmıştır.

Bu tür çalışmalarda karşılaşılan en temel problemler yer ve malzeme isimlerinin ve döneme ait terimlerin okunmasında yaşanan zorluklardır. Bu konuda özellikle yer isimlerinin tespitinde Neşet Köseoğlu'nun *Tarihte Bursa Mahalleleri (XV ve XVI. Yüzyıllarda)*, Kazım Baykal'ın *Bursa ve Anıtları* ve Raif Kaplanoğlu'nun *Bursa Yer adları Ansiklopedisi* adlı eserleri, eşya isimleri ve döneme ait terimler konusunda ise M. Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Şemseddin Sami'nin *Kâmûs-ı Türkî'si* ve Özer Ergenç'in *XVI. Yüzyıl Sonlarında Bursa ile XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya* adlı çalışmaları yararlandığımız temel kaynaklar olmuştur. Buna rağmen okunamayan veya okunuşunda şüpheye düşülen kelimeler, yanına soru işareti koyarak veya kelimenin orijinalinin metne olduğu gibi yansıtmak sureti ile belirtilmiştir.



I. BÖLÜM

KURULUŞUNDAN XVII. YÜZYIL BAŞLARINA KADAR BURSA

A. OSMANLI ÖNCESİ DÖNEM

Bithinya krallarından Prusias tarafından kurulduğu kabul edilen Bursa şehri, bugünkü adını da kurucusundan almıştır. Bursa'nın ne zaman ve hangi tarihte kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte bazı kaynaklarda M.Ö. II. yüzyılın sonlarında Prusias'a iltica eden Kartacalı Annibal'ın teşebbüsleri ile kurulduğu kaydedilmiştir. Bitinya Krallığı'nın bu topraklarda bazen müstakil bir devlet bazen de başka devletlerin egemenliği altında yaşamış olduğuna dair rivayetler de mevcuttur. Daha sonra Romalıların eline geçen ve Nicomedia'ya bağlanan şehir, Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra Doğu Roma hakimiyetindeki şehirlerden birisi haline gelmişti¹. Roma İmparatoru Trajanus zamanında Bursa'ya vali tayin edilen Plinius şehri çeşitli binalarla donatmış ve bu dönemde kültürel ve mimari yönden Bursa'nın gelişmesini sağlamıştır².

Doğu Roma hakimiyetinde olduğu dönemlerde önce Müslüman Arap ordularının ardından da Türklerin akınlarına maruz kalan Bursa, 1080 yılında bütün Bithinya'da hakimiyetini kabul ettiren ve İznik'i alarak kendisine merkez yapan Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah tarafından fethedilmiş³, fakat XII. yüzyılın hemen başlarında Anadolu'da yaşanan taht kavgaları sebebi ile elde tutulamamış ve 1107'de şehir Türklerin elinden çıkmıştır. I. Kılıçarslan'ın oğlu Şehinşah'ın saltanatı döneminde 1113'te tekrar ele geçirilen Bursa kısa bir süre sonra Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos tarafından geri alınacaktır⁴. Osmanlılar XIV. yüzyılda bu bölgede faaliyete geçinceye kadar Bizans kontrolünde kalan Bursa yaklaşık bir asırlık bu süre içinde de Anadolu'dan gelen Türk akıncıların akınlarına maruz kalmasına rağmen ele geçirilememiştir. XIV. yüzyıl Bizans tarihçisi Pachymeres, 1300'lü yıllarda Türklerin Anadolu'ya yayılışları sırasında Bizans'ın elinde tutmayı başardığı üç önemli kale şehirden birinin Bursa olduğunu zikretmektedir⁵.

¹ R. Kaplanoğlu-N. Günaydın, *Seyahatnamelerde Bursa*, Bursa 2000, s. 62; Şaban Aykut, *Büyük Bursa Tarihi Antolojisi*, Bursa 1999, s. 62; Halil İnalçık, "Bursa" *D.İ.A.*, VI, s. 446; Kazım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 9; Mükrimin Halil Yınanç, "Bursa", *İ.A.*, II, s. 810.

² Yınanç, *a.g.m.*, s. 810.

³ Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 1993, s. 106.

⁴ Halil İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Problemi", *Doğu-Batı*, sy. 7, (1999), s. 12.; Ali Sevim-Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s. 119; Yınanç, *a.g.m.*, s. 810.

⁵ İnalçık, "Bursa", *D.İ.A.*, VI, s. 446.

Çok eski dönemlerden beri Anadolu'nun özellikle sıcak suları ile dikkat çeken merkezlerinden biri olan Bursa'da Türklerin hakimiyetinden önceki döneme ışık tutacak çok fazla eserle karşılaşılmamaktadır. Bu durum, Bursa'nın o dönemde Nikaia (İznik) ve Kyzikos (Edincik) beldelerinin gölgesinde kalmış olması ve şehrin Türklerin eline geçmesinden sonra yeniden yapılandırılması esnasında eski eserlere ait malzemelerin kullanılmış olması ile açıklanmaktadır⁶.

B. OSMANLILAR DÖNEMİNDE BURSA

İlk olarak Anadolu Selçukluları zamanında Türklerin hakimiyetine giren ve yaklaşık çeyrek asır gibi kısa bir süre Türk hakimiyetinde kalan Bursa'nın asıl Türkleşme ve İslamlaşma süreci Osmanlılar tarafından fethedilmesi ile başlamıştır.

XIV. yüzyıl başlarında yeni bir siyasi güç olarak Söğüt yöresinde ortaya çıkan ve kısa bir sürede Eskişehir'den Bursa ve İznik hududuna kadar olan bölgeye hakim olan⁷ Osmanlılar, 1301'de İznik'i kuşatmışlar ve Bafeus Savaşı'nda Bizanslıları bozguna uğratmışlardır⁸. Bu sırada Bizans'ın parayla yardım için getirttiği Katalanların çekilmesi ile Osman Gazi, Bursa ve İznik üzerindeki baskıyı daha da artırmıştır⁹. Bursa kuşatmaya rağmen kolay teslim olmamış ve Osmanlılar şehri kuşatma altına almak suretiyle dışarıdan gelebilecek yardımları engelleyerek şehri teslim olmaya zorlamışlardır. Nihayet bu kuşatma sonuç vermiş ve Bursa 2 Cemaziye'l-evvel 726/16 Nisan 1326 tarihinde Orhan Bey tarafından ele geçirilmiştir¹⁰.

Bursa fetih esnasında hisar içerisine sıkışıp kalmış, etrafı toplam toplam onbin adım uzunluğundaki surlarla çevrili ve surlardaki beş kapı ile dışarıya açılan silik bir şehir olarak zikredilmektedir¹¹. Fetih öncesi Bursa'da geniş bir meydan olduğu, hükümet sarayının Hisar'ıdaki Devlet Hastanesi'nin karşısında bulunduğu ve bu sarayın kalıntılarının bir ölçüde kaldığı yer altında bulunan gizli geçitlerin ise halen sağlam olarak varlığını koruduğu bilinmektedir¹². Fetihten sonra ülkenin her tarafından (Kayseri, Konya, Aydın,

⁶ Yınanç, *a.g.m.*, s.810.

⁷ Bu dönemin siyasal ve sosyal şartları için geniş bilgi için bkz. İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Problemi", *a.g.d.*, s. 12 vd.; Yusuf Oğuzoğlu, "Osman Gazi'yi Tarih Sahnesine Çıkartan Siyasal ve Sosyal Şartlar", *Osman Gazi ve Dönemi (Sempozyum Sonuç Bildirileri)*, Bursa 1996, s. 127-147.

⁸ Halil İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, (Ed. Elizabeth A. Zachariadou), İstanbul 1997, s. 78-105.

⁹ M. Feridun Emecen, "Kuruluşun Küçük Kaynarca'ya", *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, (Edt. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1999, s. 9.

¹⁰ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, (haz. Nihal Atsız), Ankara 1985, s. 37; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1982, s. 118; Neşri fetih tarihi olarak 722/1322'yi vermektedir, bkz. Mehmet Neşri, *Neşri Tarihi*, I, (haz. M.A. Köymen-F.R. Unat), Ankara 1987, s. 135.

¹¹ Baykal, *a.g.e.*, s. 14.

¹² Charles Texier, *Küçük Asya Bithinya*, (Çev. Raif Kaplanoğlu), İstanbul 1997, s. 210.

Niğde, Aydın, Saruhan, Darende ve Maraş)¹³ ve hatta Horasan'dan gelen şeyhler, ahiler ve Türk oymakları ile Türkleşip İslamlaşan Bursa, XIV. asır sonunda Osmanlı medeniyetinin temellerinin atıldığı¹⁴, Anadolu'nun en büyük şehirlerinden biri haline gelmiştir¹⁵.

Orhan Bey fetihten sonra Bursa'yı beyliğin merkezi yapmış ve gümüş sikkesini burada bastırmıştır. Ayrıca şehri kale içinden kurtarmak için, kalenin doğu tarafında cami(Orhan Camii), imaret, medrese¹⁶, hamam ve kervansaraydan (Beyhanı, Emirhanı) oluşan bir külliye yaptırarak Bursa'nın devlet merkezi olarak algılanmasını kolaylaştırmıştır. Orhan Bey'in, Çakırhamam'dan Setbaşı'na kadar uzanan ve dere (Gökdere) yatağı olan bölgenin imarına yönelik bu girişimleri kentin büyüme ekseninin belirlendiği ilk adımlar olarak da değerlendirilebilir. Bu faaliyetlerden önce bu bölgenin ıssız, şehirle ilgisiz bir bölge olduğu Neşri'nin "*ikindiden sonra insanlar o bölgeye gitmekte tereddüt ederlerdi*" ifadesi ile anlaşılmaktadır¹⁷. Özellikle imar faaliyetlerini artması, Alaaddin Bey, Çoban Bey, Hoca Naib gibi yeni semtlerin kurulmasından sonra Bursa bir anda devlet ve din adamlarının, esnaf, tüccar gibi değişik sınıflardan insanların toplandığı bir merkez haline gelmeye başlamıştır. Bu insanların da Bursa'nın imarı ve gelişmesinde önemli payları olduğu anlaşılmaktadır¹⁸. 1333 yılında Bursa'yı ziyaret eden İbn-i Batuta'nın burayı canlı pazarları, büyük caddeleri bulunan güzel bir belde olarak tarif etmesi bu yapılanmanın bir yansıması olarak değerlendirilebilir¹⁹. Bursa'nın ele geçirilmesi ve buradaki imar faaliyetlerinden sonra Osmanlılar yarı göçebe bir sınır beyliği niteliğinden sıyrılarak, bir başkentten yönetilen; sınırları, yerleşik halkı ve ülkeyi koruyan ve genişleten düzenli bir ordu ve yönetim örgütlenmesi ile gerçek bir devlet haline gelmişlerdir²⁰.

Daha sonraki dönemlerde de hızlı bir şekilde gelişmeye devam eden Bursa, padişahlar, hanedan mensupları ve diğer ileri gelenler sayesinde zengin vakıfların tahsis edildiği, birçok ticari ve dini merkezlerin teşekkül ettiği bir şehir görüntüsüne bürünmeye

¹³ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, II, İstanbul 1314, s. 9.

¹⁴ Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (çev. Ragıp Hulusi), Ankara 1998, s. 21.

¹⁵ Yinanç, *a.g.m.*, s. 810.

¹⁶ Orhan Gazi Medresesi olarak zikredilen bu medrese ile ilgili. şimdikiye kadar yapılan araştırmalarda kadı sicillerinde net bir bilgiye rastlanmamış olması medresenin yeri ve varlığı konusunda araştırmacıları ihtilâfa sürüklemiştir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mefail Hızlı, *Bursa Medreseleri*, İstanbul 1998, s. 25-26.

¹⁷ Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, I, (haz. Mehmet Atlay), Ankara 1983, s. 186.

¹⁸ Neşet Köseoğlu, *Tarihte Bursa Mahalleleri (XI' ve XVI. Yüzyıllarda)*, Bursa 1946, s. 4.

¹⁹ İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, (haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1999, s. 39.

²⁰ Standford Shaw, *History Of The Ottoman Empire and Modern Turkey*, London 1976, s. 14.

başlamıştır. Fazlullah Paşa, Hacı İvaz Paşa²¹, Hasan Paşa, Umur Bey, Cebe Ali Bey, Şehabettin Paşa gibi. isimlerin tahsis ettiği vakıflar bunlara örnek olarak gösterilebilir. Edirne'nin fethinden sonra, devlet merkezi olarak Edirne'yi seçen I. Murat, Bursa ile olan ilgisini kesmemiş. hisar içerisinde Şehadet Camii'ni ve asıl önemlisi hisar dışında Çekirge'de "Hüdavendigâr Külliyesi"ni yaptırmıştır. Bu sayede Sultan I. Murat, şehri batı tarafına doğru çekmeye çalışarak kentin gelişme ekseninin doğu batı olarak şekillenmesini ve bu bölgelerin de iskan mahalli haline gelmesini sağlamıştır²².

Yıldırım Bayezid döneminde de imar faaliyetleri devam etmiş, Orhan Külliyesi içerisindeki boş araziye Ulu Camii yapılmış ve şehrin doğuya doğru yayılmasını sağlamak amacı ile de külliye halkalarının üçüncüsü olan "Yıldırım Külliyesi" inşa edilmiştir²³. Külliye içinde cami medrese okul dârüşşifâ ve hamam bulunmakta idi. Burada kurulan dârüşşifâ, Osmanlılardaki ilk tıp fakültesi ve hastanesi olarak kabul edilmektedir²⁴. Bursa'daki en muazzam gelişmenin Yıldırım Bayezid döneminde gerçekleştiği söylenebilir, devrin seyyahlarından Schiltberger'in Bursa'yı 200.000 eve sahip hangi dine mensup olursa olsun, bütün fakirlere açık sekiz imaretin olduğu bir yer olarak tarif etmesi Bursa'nın o dönemde Batı Anadolu'nun en büyük şehirlerinden biri olduğunu göstermektedir²⁵.

Ankara Savaşı'nda Yıldırım'ın Timur'a mağlup olmasından sonra Batı Anadolu'nun diğer şehirleri gibi Bursa da yağmalardan nasibini almış ve iç kale ile Yıldırım Bayezid'in hazineleri zabtedilmiştir. Ayrıca ilk Osmanlı padişahlarına ait resmi vesikalar ile ilk dönemlerde telif edilen eserlerin büyük bir kısmı da bu yağma esnasında zayi olmuştur²⁶. Fetret Devri sonrasında her ne kadar Edirne Osmanlı'nın merkezi olarak Bursa'daki eşraf ile ulemanın bir kısmını da kendi bünyesine çekerek ön plana çıkmışsa da, I. Mehmet dördüncü külliye zinciri olan "Yeşil Külliye"yi imar ettirerek Bursa'ya verilen önemin devam ettiğini göstermiştir. I. Mehmet içerisinde cami, medrese, türbe ve imaret bulunan bu külliye ile birlikte Yıldırım bölgesi ile şehir arasındaki boş bölgeyi doldurarak, şehrin iskan mahallinin doğu-batı ekseninde uzamasını sağlamıştır.

²¹ Hacı İvaz Paşa'nın hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Bursa İvaz Paşa Külliyesi*, Bursa 1996.

²² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, I, s. 179; Baykal, *a.g.e.*, s. 16-17.

²³ Yıldırım Külliyesi ve Ulu Cami hakkında geniş bilgi için bkz. M. Asım Yediyıldız, *Başlangıcından Günümüze Yıldırım Külliyesi ve Ulucami*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1995.

²⁴ Osman Çetin, *Bursa Dârüşşifâsı (1402-19023)*, Bursa 1995, s. 5.

²⁵ İnalçık, "Bursa" *D.I.A.*, VI, s. 446.

²⁶ Yınanç, *a.g.m.*, s. 812.

Çelebi Mehmet ayrıca İpek Hanı gibi ticari amaçlı mekanları da inşa ettirerek ticari hayata canlılık kazandırmaya çalışmıştır²⁷.

II. Murat da Bursa'daki son büyük külliye olan "Muradiye Külliyesi"ni inşa ettirerek doğu-batı eksenindeki boşluğun tamamlanmasını ve şehrin gelişme yönlerini tam olarak bulmasını sağlamıştır. 1432 senesinde Bursa'ya gelmiş olan seyyah Bertrandon de la Brocquière, Bursa'nın Türk şehirlerinin en büyüğü olup güzel binalarla ve imaretlerle süslenmiş olduğunu, çarşılarında her cins ipekli kumaşların, kıymetli taşların ve incilerin ucuz fiyatlarla satıldığını her cins ticaret eşyasının bulunduğunu ifade etmektedir²⁸.

Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul fethedilip merkez yapılmadan önce Bursa, İstanbul'un hem ciddi bir rakibi hem de tamamlayıcısı olarak gelişme göstermiştir. Bursa'nın nüfusu XV. asır ortalarında İstanbul'un nüfusuna yaklaşmış hatta aşmıştır²⁹. Fakat daha sonra ahalinin çoğunun yeni payitaht olan İstanbul'a göç etmesi, bu rekabeti ortadan kaldırmıştır. Ancak yine de Bursa'nın Fatih dönemindeki iktisadi gelişmelerden önemli ölçüde istifade ettiği söylenebilir. Fatih dönemi ile birlikte Bursa doğuya doğru girilen seferlerde kullanılan bir üs niteliği kazanmıştır³⁰. Ayrıca Fatih döneminde şehir önceki dönemlerde ana yapılanmasını tamamladığı ve sınırlarının genişletilmesine ihtiyaç kalmadığı için, camiler, önceki külliyelerin arasına yerleşip sıklaşan mahallelerin camileri olarak yapılmıştır. Bu dönemde yapılan ve bir cami, bir medrese ve üç türbeden oluşan "Hamzabey Külliyesi" yeni bir semtin teşekkülüne yol açmıştır³¹.

Fatih'ten sonraki taht mücadelesinde Cem Sultan'ın Bursa'yı merkez olarak seçip, kendisini burada sultan olarak ilan etmesi, bu dönemde gözlerin tekrar Bursa üzerine çevrilmesine neden olmuştur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılanlar, Bursa'nın fiziki dokusunu sıkıştırma niteliğindedir. Nitekim II. Bayezid, Kanuni ve daha sonraki padişahlar zamanında, ticaret sahasında artan ve yoğunlaşan ticari gereksinimleri karşılayacak hanlar yapılmış ve daha çok şehrin gelişmesi diğer hayrat sahiplerinin vakıflarına bırakılmıştır³².

XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar sessiz bir süreç geçiren Bursa, bu yüzyılın son çeyreğine doğru Anadolu'da yaşanan kargaşa ortamından nasibini almıştır. 1577 yılında

²⁷ Baykal, *a.g.e.*, s. 20.

²⁸ Yinanç, *a.g.m.*, s. 812.

²⁹ Halil İnalçık, "Bursa, I, XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar" *Bellekten*, XXIV/93, (1960), s. 45.

³⁰ İnalçık, "Bursa", *D.İ.A.*, VI, s. 446.

³¹ Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Ankara 1979, s. 11.

³² Ergenç, *a.g.t.*, s. 11; Ayrıca XVII. yüzyılın başlarına kadar Bursa'da inşa edilen eserler hakkında daha geniş bilgi için bkz. Kamil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, I, BBYEK, Genel No: 4519-4522, s. 295-298; Baykal, *a.g.e.*; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, I, İstanbul 1966.

şehrin güvenliğini sağlamak amacı ile semtler arasına kapıların konduğu ve buralara muhafızların yerleştirildiği bilinmektedir. Yine bu dönemde Rumeli'den Arnavutların şehre göç etmeleri şehirde ciddi problemlerin doğmasına sebep olmuştur³³. 1595'ten itibaren Celali tehdidi ile karşılaşan Bursa, zaman zaman yağmalanmış ve o asude görüntüsünü kaybetmiştir. 1608'de Celali Kalenderoğlu'nun³⁴, IV. Mehmet zamanında Abaza Mehmet Paşa'nın saldırıları ve tehditleri şehrin sosyo-ekonomik düzenini ciddi olarak etkilemiştir³⁵.

Tüm bu badirelere rağmen Bursa Osmanlı'nın üç büyük merkezinden biri olma özelliğini devam ettirmiş ve hatta XVII. yüzyıla kadar Osmanlı padişahları zaman zaman Bursa Saray'ını kullanmaya devam etmişlerdir. Padişahların Bursa'ya olan ilgilerini esirgememiş olmalarını, atalarının kabirlerini barındıran bir kent olmasının ötesinde ipek yolu önemini yitirinceye kadar, Bursa'nın Osmanlı ekonomisi açısından önemli bir merkez olması ile açıklamak mümkündür. XVIII-XIX. yüzyıllarda ticari açıdan eski önemini yitiren Bursa buna paralel olarak da nisbeten sakin bu dönem geçirmiştir³⁶.

C. BURSA'NIN SOSYO-EKONOMİK YAPISI HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME (XIV.-XVII. YÜZYILLAR)

Bursa'nın fethinden sonra bir sınır beyliği statüsünden çıkıp, gerçek bir devlet yapısına bürünme yolunda hızlı adımlar atmaya başlayan Osmanlıların bu çabalarını Bursa'daki yapılanmaları il izlemek mümkündür. Diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi, Bursa'da da fetihten sonra şehir kale dışında genişletilmiş ve doğu-batı hattı üzerinde şehre yeni bir iskan çizgisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bir taraftan yeni iskan mahallerinin çizgileri netleştirilirken diğer taraftan da yeni dini ve ticari yapılar ile bu yayılmanın kolaylaşması sağlanmıştır. Bu bağlamda özellikle Emirhanı, Ulu Camii, Hüdavendigâr, Yıldırım ve Yeşil Külliyeleri bu yapıların öne çıkanlarıdır.

Osmanlıların XV ve XVI.yüzyıllardaki yayılışı siyasal alanda politik ve ekonomik faktörle arasındaki karşılıklı bağımlılığı açık olarak göstermektedir. Bu açıdan Bursa da bu bağımlılığın bir göstergesi olarak çok önemli bir ticari role sahip olduğu ve Anadolu yol sistemi içerisindeki konumu sebebi ile özel bir ilgi ile karşılanmıştır. XIV.yüzyılda İran'da İlhanlı İmparatorluğu'nun düşüşü ve Batı Anadolu'da Osmanlı'nın doğuşu ile daha önce Orta Anadolu'da olan politik ve ona bağlı olarak ticari ağırlık merkezi, ticaret yolları

³³ İnalçık, "Bursa" *D.İ.A.*, VI, s. 447.

³⁴ Celali isyanları sırasında Bursa ile ilgili olarak bkz. Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası (Celali İsyanları)*, İstanbul 1995.

³⁵ Abaza Hasan Paşa isyanı konusunda daha geniş bilgi için bkz. Salih Pay, *1069-1070/1659/1660 Tarihli Bursa Şer'îye Sicili*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Bursa 1987, s. XX-XXVIII.

³⁶ İnalçık, "Bursa" *D.İ.A.*, VI, s. 447.

şebekesinde değişikliğe sebep olarak Batı Anadolu'ya kaydı. XIV.yüzyılın sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun hem politik hem de ticaret merkezi olan Bursa Batı Anadolu'nun en önemli şehri haline geldi³⁷. Amasya Tokat Erzincan ve Erzurum üzerinden geçerek İran'a giden kervan yolu ile, Anadolu'yu çaprazlama geçerek Kütahya, Afyonkarahisar, Akşehir, Konya ve Adana üzerinden Halep'e giden kervan yolunun karşılaştığı yer Bursa idi. Antalya ile İskenderiye arasındaki deniz yolu ise Bursa ve Arap ülkeleri arasındaki ticarete önemli bir rol oynuyordu³⁸. Avrupalı tüccarlar çoğunlukla İstanbul üzerinden Bursa'ya geliyorlardı. Fakat Balkanlara Çanakkale Boğazından da geçilebilirdi. Özellikle yükte ağır malların taşımacılığında bu yol kullanılıyordu³⁹.

XIV. yüzyıldaki ticaret yolları güzergahındaki değişikliklerle Bursa, Doğu ile Batı'yı birleştirir n bir dünya pazarı haline gelmiştir. Çoğu Müslüman Azerbaycanlı olan İranlı ipek tüccarları yüklerini İtalyanlarca ithal edilen Batı malları ile Bursa'da değiştirmekte idi.Yine o dönemde Moğol güzergahının kargaşa içerisinde olması sebebi ile baharat ve diğer Asya ürünleri için de Bursa ululararası bir pazar konumuna yükselmişti⁴⁰. Bu konumunu XV ve XVI. yüzyıllardaki gelişmelerle güçlendiren Bursa, Avrupa ile Orta Asya Hindistan ile Arabistan arasında ticareti yapılan malların eldeştirdiği bir durak ve ipekli sanayiinin son derece gelişmiş bir merkezi durumuna geldi. Doğu'dan baharat ve kahve ithal eden Bursa, bunun karşılığında ipek, demir eşya, deri ve kereste ihraç ediyordu⁴¹. 1630'larda Bursa'ya gelen Evliya Çelebi, ipek ticaretinin yapıldığı Bursa bedesteninin, oradaki ticaret muamelelerinin Halep, Edirne ve hatta İstanbul'dan daha gelişmiş olduğunu ifade etmektedir⁴².

Bursa'nın değişen ticari güzergahlarla birlikte önem kazanmaya başlaması nüfusundaki değişikliklerle de izlenebilir. Fethedildiğinde 7 mahalle ve ancak 2000 evden oluşan⁴³ ve 10.000'in altında bir nüfus barındırdığı tahmin edilen Bursa Fatih Sultan Mehmet döneminde 150'yi, XVI. yüzyılın ikinci yarısında ise 170'i aşan mahalleyi bünyesinde barındırmaktaydı⁴⁴. Bu gelişmeye paralel olarak, Fatih döneminde nüfus yaklaşık 25.000'e, XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde 35.000'e aynı yüzyılın son çeyreğinde ise

³⁷ Ergenç, a.g.t., s. II.

³⁸ Halil İnalçık, "XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar", s. 51.

³⁹ Ömer Lütfi Barkan, "Bazı Büyük Şehirlerde Eşya ve Yiyecek Fiyatlarının Tespit ve Teftişi Hususlarını Tazim Eden Kanunlar", *Tarih Vesikaları*, II/7, (1942), s.17.

⁴⁰ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, İstanbul 2000, c.I, s.270,276.

⁴¹ J. Stanford Shaw-E. Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, (çev. Mehmet Harmancı) İstanbul 1983, s. 223.

⁴² Evliya Çelebi, a.g.e., II, s. 25

⁴³ Abdülkadir Kadri, *Bursa Tarihi Kılavuzu*, Bursa 1327, s. 20.

⁴⁴ Ömer Lütfi Barkan-Enver Meriçli, *Hüdavendigâr LivasıTahrir Defterleri*, I, Ankara 1988, s. 1-9.

70.000'e ulaşmıştır⁴⁵. Fakat XVII. yüzyıla gelindiğinde Bursa'nın nüfusunda büyük bir düşüş yaşanmıştır. Celali isyanlarının yarattığı, siyasi, sosyal ve iktisadî sahalardaki olumsuzluklar sebebi ile giderek fakirleşen halkın göç etmesi, isyanlara katılan kitlelerin devlet tarafından öldürülmesi gibi sebepler bu düşüşün nedenleri arasında gösterilebilir⁴⁶. Şehrin nüfusu içerisinde gayri müslimler de önemli bir yer tutmaktadır. Başta Rum, Ermeni ve Yahudiler olmak üzere Bursa'da pek çok millete mensup gayrimüslim unsur bulunmakta idi. Bu unsurlar yoğunlukları farklı da olsa bütün mahallelere dağılmışlardı⁴⁷. XVI. yüzyılın başlarında 400 Hristyan 600 Yahudi olmak üzere, 1000 kişi, aynı yüzyılın ikinci yarısında ise 3000 Hristyan, 1500 Yahudi olmak üzere toplam 4500 kişilik bir gayrimüslim nüfus söz konusu idi⁴⁸.

1548'de Bursa'ya gelen Fransız seyyah Belon, Bursa'nın Lyon'dan daha geniş bir sahaya yayıldığını, İstanbul kadar servet ve nüfusa sahip olduğunu belirterek ipek sanayii sayesinde büyük şöhret kazandığını, her yıl 1000'den fazla deve ile Anadolu ve Suriye'den getirtilen ipeklerin burada işlenip boyandığını ve daha sonra başka memleketlere gönderildiğini yazmaktadır⁴⁹.

1530'da şehirde 8 imaret, 22 medrese, 18 cami, 130 mescid, 10 zaviye, 11 hamam, ve 10 büyük han olduğu bilinmektedir⁵⁰. 1630'ların Bursa'sını en canlı bir şekilde tasvir eden Evliya Çelebi de iç kalede 2000 hane, yedi mahalle, yedi mescit, yirmi dükkan bir hamam, bir çarşı bulunduğunu, ayrıca burada Sultan Orhan Camii ve Türbesi'nin yer aldığını ifade etmektedir. Şehrin aşağı surlarının Celali eşkıyasının hücumlarından korunmak için yapıldığını belirten Evliya Çelebi, şehrin kat kat yükseldiğini, 23.000 kadar ev ile 176 Müslüman, 9 Rum, 7 Ermeni, 1 Kıptî mahallesi, 9 Yahudi cemaati ve 1 de Miskinler Tekkesi bulunduğunu, son derece canlı bir alışverişin yapıldığı çarşı ve pazarlarında 9000 dükkan, ayrıca kale gibi dört kapılı büyük bir bedesten ile 347'si sultanlar, vezirler ve diğer ileri gelenler tarafından yaptırılmış 1040 kadar irili ufaklı caminin yer aldığını belirtmiştir⁵¹.

⁴⁵ Halil İnalçık, "XV. Asır Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihinin Kaynakları", *İktisat Fakültesi Mecmuası* XV/1-4, (1954), s. 53; Raif Kaplanoğlu, *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, Bursa 1996, s. 19.

⁴⁶ M. Asım Yediyıldız, "Şer'iye Sicillerine Göre Bursa'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1656-1658)", *Vakıflar Dergisi*, XXIII, (1994), s. 184-185.

⁴⁷ Osman Çetin, *Sicillere Göre Bursa'da İhtida Hareketleri*, Ankara 1994, s. 25-30.

⁴⁸ İnalçık "Bursa", *D.İ.A.*, VI, s. 447.

⁴⁹ Aynı yer.

⁵⁰ *166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530)*, Ankara 1995, s. 6.

⁵¹ Evliya Çelebi, *a.g.e.*, II, s. 7-55.

II. BÖLÜM

ŞER'İ MAHKEMELER VE ŞER'İYE SİCİLLERİ

A. ŞER'İYE SİCİLLERİ

XV. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar geçen yaklaşık beş asırlık bir dönemin kayıtlarını ihtiva eden şer'îye sicilleri, Osmanlı tarihi araştırmalarındaki en önemli kaynaklardır¹. Kadılar tarafından tutuldukları için “kadı defterleri veya sicilleri”, mahkeme konusu olan davaları içerdikleri için “mahkeme defterleri” veyahut “şer'î mahkeme defterleri” ya da “sicill-i mahfuz” diye muhtelif şekillerde adlandırılan şer'îye sicilleri, şer'î mahkemeler tarafından verilen her türlü ilam, hüccet, vekalet, vesayet, tereke, ferman, berat vb. evrakın kadılar tarafından belli bir usule göre (sakk-ı şer'î usulü) kaydedildiği defterler olarak tarif edilebilir².

Bu belgelerin doğru değerlendirilebilmesi için belgeleri kaleme alan kadıları, dolayısıyla Osmanlı'daki “kadılık” kurumunu tanımak ve bu anlayışla belgeleri incelemek doğru olacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nun zamanına göre biraz karışık sayılabilecek devlet teşkilatının vazgeçilmez bir kurumu olan kadılık müessesesi, Osmanlı'nın daha önceki İslam devletlerinden esinlenerek geliştirdiği ve devletin adalet mekanizmasının temelini oluşturan bir kurumdur. İmparatorluk örfi ve idari yönden “eyalet ve sancak” düzeni esasına göre yapılandırılırken, şer'î ve adli yönden ise “kaza” birimi üzerine kurulmuştur³. Eyalet ve sancaklarda, beylerbeyi ve sancak beyinin sahip olduğu geniş yetkilere paralel olarak, kaza sisteminde de kadılar ve onların yardımcısı olan naipler geniş yetkilerle donatılmışlardır. Kazaî işlerden başka bir çok yönetsel, malî, askerî ve siyasi görevlerin de kadılara verildiği bilinmektedir.

Osmanlılar döneminde yargı birimi anlamında kullanılan her “kaza”nın bir mahkemesi vardır ve burası kadıların resmi görev yeridir. Kazalara merkezden tek bir kadı atanmasına rağmen, orada bulunan mahkeme sayısı bölgenin genel özelliklerine ve nüfusuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir⁴.

Medreselerden mezun olup, “kaza” (yargı) görevine talip olan bir ilmiye mensubu, doğrudan Sultan tarafından kazalara atanıp, onu temsilen yargı görevini

¹ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, İstanbul 2001, s. 55.

² Ahmet Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri*, 1, İstanbul 1988, s. 17.

³ Rifat Özdemir, “Şer'îye Sicillerinin Sosyo-Ekonomik Tarih ve Halk Kültürü açısından Önemi”, *Seyit Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler*, İstanbul 1987, s. 179.

⁴ Nurcan Abacı, “Bursalıların Osmanlı Döneminde Mahkemeye Olan İlişkileri Üzerine Bir Deneme”, *Bursa Defteri*, sy. 13, (Eylül 1999), s. 82.

yürütürdü. Değişik payelerle, göreve giden kadılar, sultana bağlı sultan adına haklaştırma işlerini yürütürken, adliye, idari yapı, askeriye maliye ve belediye alanlarında çok geniş yetkilere sahiptiler⁵.

Nikah, evlenme, miras taksimi, yetim malları ile kayıp malların muhafazası, vâsi tayini ve azli, vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine riayet edilip edilmediğinin takibi, cürüm ve cinayet ve sair diğer davalar gibi, şer'i ve hukuki muamelelerin tümü kadıların görev alanı içerisinde idi. Ayrıca, idari yönden de kadılara bir takım görevler yüklenmişti. İnzibatı mahalli ve askeri sınıfa bırakılan şehir ve kasabaların, zahire ve amele tedariki, hayvan sevki, menzil emirleri, asker toplanması, mahalli rayice göre eşyalara narh konulması gibi çok geniş bir hizmet alanı kadıların görev sınırlarına dahildi⁶. Tüm bu görevler devlet görevlileri arasında kadının prestijini oldukça yükseltmişti.

Kadının bu konumu, ve görevlerinin kapsamının çok geniş olması, kadı sicillerinin de toplumun, eğitim, sağlık, kültür, ekonomi, ziraat, ticaret vb. konularda binlerce belgeyi barındıran renkli ve çok zengin bir muhteviyatı olan kayıtlar olmasını beraberinde getirmiştir⁷.

Kadıların bu sarsılmaz otoriteleri, XVI. yüzyılın ortalarına kadar sürdü. 1558'deki Şehzade Bayezid isyanından sonra bu nüfuzları geniş ölçüde kırılarak, taşra yönetiminde ikinci sınıf yöneticiler durumuna düştüler⁸. Bu uygulama ile kadılık kurumunun ciddi anlamda bir darbe yemiş olduğunu söylemek mümkündür.

B. ŞER'İ MAHKEMELERİN YAPISI VE İŞLEYİŞİ

Tanzimat sürecine gelinceye kadar, Osmanlı'da mahkemelerin fiziki yapısı ve şehir içerisindeki konumları konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Bilinen, mahkemelerin halkın kolayca ulaşabildiği bir yerde olduğudur. Kadıların ikamet için seçtikleri binanın bir bölümünü mahkeme olarak kullandıkları ve bu yüzden de müstakil bir mahkeme binasına ihtiyaç duyulmadığı tahmin edilmektedir.

Mahkemede; bir kadı veya naip, bir başkatip, iki veya üç tane katip, bir mukayyid, bir feth-han, bir mahkeme imamı, bir kethüda, bir çukadar, bir muhızırbaşı, ve sayıları dört-beş arasında değişen muhızırlar bulunmaktaydı. Bu şekilde oluşan mahkeme halkına,

⁵ Halil İncelik, "Mahkeme", *IA*, VII, s. 149; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 138-142; Halit Ongan, *Ankara'nın Bir Numaralı Şer'î Sicili*, Ankara 1958, s. XXXIV-XXXVIII.

⁶ Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, s. 108-109.

⁷ Osman Çetin, "Bursa Şer'î Mahkeme Sicillerinden Notlar", *U.Ü.İ.F.D.*, II/2, (1987), s. 60.

⁸ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, II, İstanbul 1974, s. 73. 82-103.

duruşmaların yapıldığı oturularda mahkeme jürisi konumunda olan “şuhûdü'l-hal” denilen ve sayıları oturularda göre değişen belirli kişiler de dahil olmakta idi⁹.

Osmanlı Devleti'nde kadılar ilk kuruluş yılları hariç diğer İslâm devletlerinde olduğu gibi belirli sürelerle göreve tayin edilmişlerdir. Bu süre XVI. yüzyıldan itibaren üç yıl, daha sonra iki yıl, XVII. yüzyılın sonlarından itibaren de bir yıl olmuştur. Kadıların sürekli hakimlik yapıp öğretim faaliyetlerinden uzak kalmaları ilmî yönden aleyhlerine olacağı gibi, bir kadının belirli bir bölgede uzun süre görev yapmak suretiyle yöre insanları ile yakın münasebetlere girişmeleri de yargılama sırasında tarafsızlığı ortadan kaldıracığından İslâm hukukçuları tarafından mahzurlu görülmüştür¹⁰.

Kazasker ve şeyhülislâm tarafından tayin edilen kadılar, bölgelerindeki idarecilerden bağımsız olarak yargı görevini yerine getirmişler, yöneticilerin kendilerine müdahaleleri veya yargıyı bizzat yürütmeleri esas itibarıyla söz konusu olmamıştır. Yargının yürütmeden bağımsız olarak işlenmesi kadılarla beylerbeyi, sancak beyi gibi ehl-i örf arasındaki ilişki bir üst-üst ilişkisi değildir. Bir diğer ifadeyle kadı görevini ifa ederken bunlara bağımlı olarak çalışmamaktadır. Her biri diğeriyle iş birliği içerisinde olan fakat birbirinden bağımsız çalışan birer kamu görevlisidir. Ehl-i örfün görevi sanıkları yargılanmak için mahkemede hazır bulundurmak ve verilen hükmü infaz etmektir. Bu bağımsızlığın sonucu olarak kadı merkezle yazışmak istediği zaman bölgesindeki en yüksek ehl-i örfle değil, doğrudan merkezle irtibat kurmaktadır¹¹. Böylelikle, Osmanlı Devleti'nde yargı ve yürütme yetkileri yanyana, bir bakıma ikincisi ilkinin kontrolü altında yürümüştür. Bu durum siyasal hayattaki devamlılığın da belkemiğini teşkil etmektedir¹².

C. ŞER'İYE SİCİLLERİNİN İÇERİĞİ

Şer'îye Sicillerinde bulunan kayıtlar, genel olarak iki bölümde toplanmaktadır:

I-Hükümet ve devlet adamları tarafından gönderilen, yani merkezden kadılığa gönderilen belgeler: Hüküm, ferman, berat, buyruldu vs.

II-Kadı tarafından düzenlenip, sicile yazılan belgeler ki bunlar halkın meseleleri, ihtiyaçları ve ihtilafları ile ilgili belgeler: İlam, hüccet, vakfiye, ahitname vs.

Bu kayıtlardan mahalli olaylar ile ilgili belgelerin ilk dönemlerde sicillerin baş tarafına; merkezden gelen belgelerin ise, defterin son tarafına veya bazen her ikisi de karışık olarak kaydedilirken, XVII. yüzyılda mahalli belgelerin defterin bir başına

⁹ Özdemir, *a.g.m.*, s. 180.

¹⁰ Mehmet Akif Aydın, “Osmanlıda Hukuk”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, I, (edt. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1994, s. 391-392.

¹¹ Aynı Makale, s. 393-394.

¹² Akdağ, *a.g.e.*, s. 75-77.

merkezden gönderilenlerin ise, defter ters çevrilmek sureti ile defterin diğer başına yazıldığı bilinmektedir¹³.

Şer'îye Sicillerinde kayıtlı yukarıda bahsettiğimiz belgelerin içerikleri ise genellikle şu konularla ilgilidir:

- Merkezden gelen her türlü ferman, berat ve mektuplar,
- Ümera denilen mahalli yöneticilerin (beylerbeyi, vali, sancakbeyi, mutasarrıf, mütesellim vb. gibi) çeşitli konularda sancak veya şehrin sorunlarını çözmek için yayınladıkları buyruğular ile bunların icraatlarını gösteren kayıtlar,
- Kadıların (naiplerin) çeşitli konularda merkeze gönderdikleri ilamlar ile şehir yönetiminde kişi ya da kurumlar arasında doğan anlaşmazlıkları çözümlmek için verdikleri hüccetler,
- Şehrin mahalle listeleri, dini ve sosyal yapıların inşası, bakım ve onarımlarının yapılması, şehirle yürütülen imar faaliyetleri, imar işlerinde kullanılan inşaat malzemelerinin çeşit ve fiyatları ile ilgili belgeler,
- Şehir nüfusunu, nüfusun etnik ve dini ayrımını, bir nüfusun zaman zaman maruz kaldığı salgın hastalık ile doğal afetleri anlatan belgeler,
- Evlenme, boşanma, kız kaçırma, mehr (mihir) bağlama, alım-satım mukaveleleri ve kefalet senetleri, hırsızlık, kalpazanlık yaralama ve öldürme ile ilgili kayıtlar,
- Şehirlerdeki esnaf guruplarının problemleri, meslekleri ve ürettikleri malların çeşitliliği, çarşı ve pazarlarda satılan malların narh listeleri, usta ve ırgat yevmiyelerini içeren kayıtlar,
- Sancak ve şehir halkından toplanan vergi miktarları, bu vergilerin toplanmasında kullanılan avarız hanesi ile ilgili listeler,
- Altın ve para meseleleri ile çeşitli eşya fiyatlarını gösteren kayıtlar,
- Ölen kişilerin mesleği ile mal varlıklarını gösteren tereke kayıtları ve bu tereke kayıtlarında yer alan etnografik eşya listeleri.
- Bu sayılanların dışında, mahkeme tarafından önemli görülerek sicillere kaydolunan çok çeşitli konuları kapsayan diğer belgeler¹⁴.

¹³ Mehmet İpşirli, "Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Şer'îyye Sicilleri", *Tarih ve Sosyoloji Semineri*, 28-29 Mayıs 1990, İstanbul 1991, s. 159.

¹⁴ Rifat Özdemir, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara (Fiziki, Demografik, İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı 1785-1840)*, Ankara 1998, s. 17-18; Abdülaziz Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)*, İstanbul 1986, s. 3-27.; Ahmet Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri*, I, İstanbul 1988, s. 17-50.

D. ŞER'İYE SİCİLLERİNİN ÖNEMİ

Siciller, Türkiye'deki tarih çalışmalarının yanı sıra edebiyat, sosyoloji, antropoloji vb. alanlarda çalışan araştırmacılar için de çok büyük önem arz eden arşiv vesikalarıdır. İçerikleri itibarı ile çok zengin bir malzemeye sahip olan siciller esas olarak toplum hayatının yapısını, yaşantısını, şehir ve kasabalardaki etkili zümreler ile halk tabakalarının oluşturduğu bünyenin işleyişini, bu yapıda zaman zaman yaşanan tıkanmaların mahiyetini yansıtmaktadırlar.

Şer'îye Sicillerinin, sosyo-ekonomik tarih açısından önemini ayrıntılı bir şekilde ele almak gerekirse birkaç başlık altında şunları belirtmek mümkündür:

1. Genel Tarih Açısından

Son zamanlarda ortaya çıkan şehir tarihleri ve yurdun muhtelif bölgelerindeki mahallî hayata dair ilmî araştırmaların birinci derece kaynaklarından birini şer'îye sicilleri oluşturmaktadır. Özellikle bir bölgenin tarihî ve iktisadî durumunu ortaya koymak amacıyla kaleme alınan tarihler, böyle bir çalışmanın en canlı kaynağı durumundaki şer'îye sicillerine bakılmadıkça eksik kalacak ve tüm hatlarıyla gerçeği yansıtmayacaktır. Öte yandan sicil defterleri sadece Türkiye sınırları dahilindeki yerler için değil, Osmanlı Devleti'nden ayrılmış olan günümüz ülkelerinin tarihi içinde kaynak hüviyetindedir¹⁵.

Sicillerin genel tarihe katkıları sadece bunlarla sınırlı değildir. Bunların yanı sıra önemli tarihî olayların, tarihî şahsiyetlerin, mahallî yer adlarının ve önemli tarihî müesseselerin bütün ayrıntılarıyla doğru olarak tespitinde sicil defterleri yine en önemli kaynak konumundadırlar. Nitekim değişik konularla ilgili şer'îye sicillerinde geçen fermanlar, buyuruldular önemli tarihî olayların aydınlatılmasında, yine hayatı incelenen bir şahıs hakkında sicillerde nereye tayin edildiği, hangi tarihte, hangi vasıfla, ne için görevlendirildiğine dair bilgiler bulmak mümkündür¹⁶.

2. Sosyal Hayata Dair Bilgiler İçin

Osmanlı devrindeki sosyal hayatla ilgili olarak eski Türk aile yapısı, nişanlanma, evlenme ve benzeri müesseselerin ne şekilde işlediği, boşanma hakkının kadın ve erkek tarafından nasıl kullanıldığı, karı-koca arasındaki mal ayrılığı rejimi, yine ana-babanın çocuklar üzerindeki hak ve vazifeleri, mehr (mîhr) bedelleri ve mirasın paylaşılması¹⁷, mülkiyet hakkı

¹⁵ İpşirli, *a.g.m.*, s. 157.

¹⁶ Akgündüz, *a.g.e.*, I, s. 13

¹⁷ Tereke defterlerinin önemi hakkında bkz. Halil İnalçık, "XV. Asır Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihinin Kaynakları", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, XV/1-4, (1954), s.51-75.

hususunda en iyi bilgiler sicil defterlerinde bulunmaktadır. Yine sosyal hayatla ilgili olarak gerek kamu hukuku, gerekse özel şahıs hukukuna dair en ayrıntılı bilgiler bu vesikalarda geçmektedir.

Bunların dışında terekelerde geçen ve günlük hayatta kullanılan eşyalara dair ayrıntılı bilgi bulmak ve günlük hayatın ne şekilde icra edildiği tespit etmek mümkündür. Öyle ki insanlar nasıl yaşıyorlar, evlerini nasıl döşüyorlar, nasıl giyinip kuşanıyorlar, ne tür yiyecek ve zahire ile besleniyorlar bunların ayrıntılarıyla öğrenmek mümkündür¹⁸. Yine ticaret ahlakı ve vakıf müessesesi hakkında en iyi bilgiler bu defterlerde bulunmaktadır.

Yine Osmanlı Devleti'nde vücuda getirilen malî sistem gereği her sancağın veya şehrin avâriz-hâne sayıları ile gerçek hâne sayılarına ulaşmak imkan dahilindedir¹⁹.

3. İktisat Tarihi Açısından..

Sicil defterleri ait oldukları mahallin iktisadî tarihini aydınlatılmak bakımından da öneme sahiptirler. XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar Anadolu halkının yukarıda da söylediğimiz gibi günlük hayatı ve geçim tarzı, defterin ait olduğu memleketin ithalat ve ihracat konusu mahsulleri, yetiştirilen tarım ürünleri, üretilen sanayi mahsulleri, sanat ve meslek isimleri, esnaf teşekkülleri, halkın ödediği vergiler ve miktarları, para arzı ve çeşitleri, paranın devalüasyon ya da enflasyon olarak tarihî seyri, alım satımlardaki ödeme usulleri²⁰ insanların alım gücü, narh fiyatları, gedik hakkı vb. pek çok konuda şer'îye sicillerinde ayrıntılı bilgi bulmak mümkündür²¹.

Yine Osmanlı Devleti'nde vücuda getirilen malî sistem gereği her sancağın veya şehrin avâriz-hâne sayıları ile gerçek hâne sayılarına ulaşmak imkan dahilindedir²².

¹⁸ Özdemir, *a.g.m.*, s. 183; Şer'îye sicillerinin kullanıldığı bu konu ile ilgili çalışma örnekleri için *bkz.* Yusuf Oğuzoğlu, "XVII. Yüzyılda Konya Şehrindeki Üretim Faaliyetleri hakkında Bazı Bilgiler", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sy. 12, (1982), s. 611-620; Abdullah Gündoğdu, "1852-1863 Tarihleri Arasında Çorum Kazası'nda Sosyo-Ekonomik Yapı", *Tarih İncelemeleri Dergisi VI*, (1991), s. 211-242; Rifat Özdemir, "Harput ve Çemişkezek'te Askerî Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi V*, (1990), s. 41-124; Aynı Yazar, "Osmanlı Döneminde Antalya'nın Fizikî ve Demografik Yapısı (1800-1867)", *Tarih İncelemeleri Dergisi VII*, (1992), s. 133-166; Kenan Ziya Taş, "1760-1817 Yılları Arasında Eğin (Kemaliye) Kazası", *Tarih İncelemeleri Dergisi XI*, (1996), s. 137-146; Akgündüz, *a.g.e.*, I, s. 15; Çoğunlukla şer'îye sicilleri kullanılarak hazırlanmış eserlere örnek olması açısından *bkz.* Mustafa Akdağ, *Türk Halkının İktisadî ve İçtimai Tarihi*, I-II, İstanbul 1995; Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, (Yayınlanmamış doçentlik tezi-AÜDTCF.), Ankara 1979.

¹⁹ Özdemir, "Şer'îye Sicillerinin...", s. 185.

²⁰ Halil Sahillioğlu, "Bursa Kadı Sicillerinde İç ve Dış Ödemeler Aracı Olarak 'Kitabü'l-Kadı' ve 'Süfteceler'", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler-Tartışmalar*, (edt. Osman Okyar-Ünal Nalbantoğlu), Ankara 1975, s. 103.

²¹ Münir Atalar, "Şer'îye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi IV*, (1980), s. 312-313; Akgündüz, *a.g.e.*, s. 15.

²² Özdemir, *a.g.m.*, s. 185.

4. İdarî Teşkilat Açısından

Bu defterlerden kaza, sancak ve eyalet taksimatı, beylerbeyilik, sancak beyliği, kethüdalık, voyvodalık gibi idarî, kadılık, naiplik, muhızrlık, mübaşirlik, bostancıbaşılık, çavuşluk ve subaşılık gibi adlî müesseselerin hem idarî yapısını, hem de fonksiyonlarını öğrenmek mümkündür²³.

5. Askerî Açından

Ordu sefere çıktığımda, hem Anadolu, hem de Rumeli'de geçtiği muhtelif konak yerleri, erzak, at, gemi, kürekçi, araba, cephe ve sair ihtiyaçların temini ile ilgili olarak beylerbeyi, sancakbeyine gönderilen ve sicillere kaydedilen fermanlarda geniş bilgi bulmak mümkündür. Yine bu fermanlarda savaşın kime, ne sebeple açıldığı izah edilirdi. Kısacası Osmanlı askerî tarihinin bütün ayrıntılarıyla bu sicillerden öğrenilebilir²⁴.

E. ŞER'İYE SİCİLLERİNİN KATALOGLANMASI VE YAYINLANMASI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Şer'îye Sicillerinden daha kolay bir şekilde faydalanmayı sağlamak amacı ile, sicillerin ayrıntılı bir şekilde kataloglanması ile ilgili ilk çalışmalar, Osman Ersoy'un Ankara, Bursa, Diyarbakır, Kastamonu ve Sivas müzelerinde bulunan, 2422 adet defteri defter numarası, ve hicri tarihlerini gösterir bir suret şeklinde yayınlaması ile başlamıştır²⁵. Osman Ersoy bu çalışmanın devamı olarak, Afyon, Bergama, Bodrum, Çeşme, Çine, Denizli, Fethiye, Foça, İzmir, Karaburun, Karacasu, Kemalpaşa, Kütahya, Manisa, Marmaris, Menemen, Milas, Muğla, Ödemiş, Söke'ye ait 1080 adet defterin daha katalogunu yayınlamıştır²⁶.

Şer'îye Sicilleri ile ilgili bir başka katalog Mücteba İlgürel tarafından hazırlanmıştır. Bu katalog, Osman Ersoy'un çalışmalarının devamı olarak düşünülmüş ve Ayvalık, Bafra, Balıkesir, Bandırma, Bartın, Bayramiç, Biga, Bigadiç, Bolu, Burhaniye, Çanakkale, Devrek, Düzce, Eceabad, Edirne, Edremit, Erdek, Ezine, Fatsa, Gebze, Gerede, Giresun, Gönen, Göreme, Göynük, Hopa, İzmir, Kandıra, Mesudiye, Mudurnu, Ordu, Payas, Şebinkarahisar, Rize, Rodosçuk, Samsun, Sındırgı, Tirebolu, Trabzon, Safranbolu, Zonguldak'a ait 2751 adet deftere yer verilmiştir²⁷.

²³ Atalar, *a.g.m.*, s. 313, Akgündüz, *a.g.e.*, s. 16.

²⁴ Halil İnalçık, "Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim bir Kaynak", *AÜ Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sy. 1, (1942), s. 91 vd.; Akgündüz, *a.g.e.*, s. 17.

²⁵ Osman Ersoy, "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloguna Doğru", *AÜ Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sy. 3-4, (1963), s. 33 vd.

²⁶ Aynı yazar, "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloguna Doğru", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, sy. 24, (1979-1980), s. 1-29.

²⁷ Mücteba İlgürel, "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloguna Doğru", *Tarih Dergisi*, sy. 28-29, (1975), s. 123-166.

Diğer bir katalog ise Yusuf Halacoğlu tarafında hazırlanmış ve Adana Müzesi'ndeki şer'îye sicillerini kapsamaktadır. Bu katalogda Adana, Besni, İçel, Malatya, Maraş, Mut, Siverek, Tarsus, Urfa'ya ait 449 defter numaralanmıştır²⁸.

Türkiye'de bulunan tüm sicillerin toplu bir katalogunun çıkarılması projesi 1979-1980 yıllarında akademisyenlerin gündemine gelmiş fakat gerçekleştirilememiştir. Bu konudaki eksikliği 1988 yılında Ahmet Akgündüz tarafından hazırlanan ve Türkiye'deki sicillerin önceki çalışmaların ilavesi ile birlikte yaklaşık % 90'ının incelenerek kataloglarının yayınlandığı çalışma büyük ölçüde gidermiştir²⁹.

Bunların dışında Türkiye içinde başka bazı yerlerin sicilleri de zaman içerisinde kataloglanmıştır³⁰. Tüm bu kataloglama çalışması neticesinde bugün Türkiye'de sayıları on bin civarında olan şer'îye sicillerinin büyük kısmı hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Fakat daha geniş kapsamlı ve tüm sicilleri kapsayan bir çalışmanın özellikle Osmanlının sosyo-ekonomik tarihi üzerindeki çalışmaların yoğunlaştığı şu dönemlerde ihtiyacı hissedilmektedir.

Sicillerin kataloglanması çalışmalarından daha önce başlamış sicillerle ilgili bir diğer çalışma alanı ise sicillerin yayınlanması konusunda yapılan çalışmalardır. Bu konudaki ilk çalışma Halit Ongan tarafından yapılmıştır. Ongan, o zaman Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan H. 991-992 (1583-1584) tarihli ve Ankara'ya ait en eski sicil defterini yayınlamıştır³¹. Bu defterde bütün belgelerin yayını söz konusu olmamakla birlikte, kısaltılmış bir dizin halinde yayınlanmıştır. Burada belgeler, konularına, kişi, yer, eski eser ve vakıf adlarına göre tasnife edilmiştir. Öte yandan 1114 belgenin özeti yapılmıştır. Kitabın başında da sicillerin bugünkü durumu, şer'î mahkemelerin tarihçesi, sicillerin önemi ve kadının görevleri üzerinde durulmuştur. Aynı yazar tarafından 1974 yılında Ankara'ya ait ikinci defteri de aynı usul üzere, 1800 belge kısaltmak sureti ile yayınlamıştır³².

Daha sonraki dönemlerde, özellikle tarih araştırmalarında siyasal alandan sosyo-ekonomik alanlara yönelişe paralel olarak Şer'îye Sicilleri ile ilgili çalışmalar artarak devam etmiştir ve etmektedir. Özellikle üniversitelerdeki yüksek lisans ve doktora çalışmaları, bu konudaki çalışmaların sayısını arttıran en önemli etken olarak gösterilebilir³³.

²⁸ Yusuf Halaçoğlu, "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloğuna Doğru: Adana Şer'îye Sicilleri, *Tarih Dergisi*, sy. 30, (1976), s. 99-108.

²⁹ Akgündüz., *a.g.e.*, I, s. 83-216.

³⁰ Yusuf Oğuzoğlu, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *AÜ Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sy. 25, (1981-1982); Rifat Özdemir, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, I/1, (1987), s. 191-198.

³¹ Halit. Ongan, *Ankara'nın Bir Numaralı Şer'îye Sicili*, Ankara 1958.

³² Halit. Ongan, *Ankara'nın İki Numaralı Şer'îye Sicili*, Ankara, 1974.

³³ Bu konuda yapılan çalışmaların sayıca çokluğu nedeni ile burada belirtilmesi mümkün olmamıştır. Fakat YÖK'ün internet sitesindeki "tez merkezi" sayfasından (<http://www.yok.gov.tr/web4/tezmerkezi.html>) yapılacak bir tarama ile Türkiye'deki bu konuda yapılan çalışmalara ulaşmak mümkündür.

F. BURSA ŞER'İYE SİCİLLERİ

İstanbul sicillerinden sonra gerek sayı gerekse muhteva bakımından önemli bir yer tutan Bursa Şer'îye Sicilleri Osmanlı tarihi araştırmalarında özel bir konuma sahiptir. Bu özel konum, Bursa'nın Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olması, yüzyıllar boyunca devam edecek olan kurum ve kuruluşların burada gerçekleşmesi ve bilinen en eski tarihli defterin bu arşivde bulunması sebebiyledir³⁴.

XIX. yüzyıla kadar, Mahkemelerde muhafaza edilen Bursa Şer'îye Sicilleri, 1834 yılında Şeyh Süleyman Efendi Mektebi'nde depolanmış, 1854 depreminden zarar gören ve sonrasında ilk defa ciltlenerek tamir edilen siciller 1868 yılında İstanbul'a götürülmüş ve burada ilk kez defterlere numara verilmiştir. Daha sonra tekrar Bursa'ya getirilen siciller, sırası ile Kazzazoğlu Medresesi, Evkaf Dairesi mahzeni ve Ulucami'de muhafaza edilmişlerdir³⁵. Şer'î mahkemelerin kaldırılmasından sonra ise yeniden numaralandırılarak, 1924 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne teslim edilmiş, 1945 yılında ise Arkeoloji Müzesi'ne devredilmiştir³⁶. 1991 yılından itibaren Ankara'daki Milli Kütüphane'de araştırmacıların istifadesine sunulan Bursa Şer'îye Sicilleri'nin mikrofilme çekilmiş birer kopyaları Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Şehir Kütüphanesi'nin açılması ile bu kütüphanenin *Bursa Belgeliği* bölümüne konulmuş ve özellikle Bursa ve çevresinde ikamet eden ve Bursa üzerine çalışan araştırmacıların belgelere daha kolay ulaşması temin edilmiştir.

Bursa Şer'îye Sicilleri'nin şimdiye kadar düzenli bir katalogu yapılmamıştır. Bu yüzden defter sayısı ile ilgili verilen bilgiler farklıdır. Son yıllarda gerçekleştirilen bir sayıma göre, 32'si Mustafakemalpaşa, 22'si Mudanya, 20'si İnegöl, 10'u Gemlik, 11'i Söğüt ve 798'i de Bursa merkezine ait olmak üzere, toplam 893 adet numaralı defterin olduğu, numara verilmemiş olan 169 defter ile bu sayının 1062'ye çıktığı sonucuna ulaşılmıştır³⁷. Numaralı defterler boy sırasına göre 'A', 'B', 'C', ve 'D' şeklinde sınıflandırılmıştır. Sicillerin en eskisi, A.1/1, 860-900/1455-1494; A 2/2, 867-868/1462-1463 ve A 199/208, 860-890/1455-1485 numaralı defterlerdir. En yeni defter ise C 208 numaralı olup 1923 yılında yazılmıştır³⁸.

G. B 18 VE A 152 NUMARALI DEFTERLERİN TANITIMI

Çalışmamızın temelini oluşturan B 18 ve A 152 nolu defterler Büyükşehir Belediyesi'ne ait kütüphanedeki mikrofilmlerden fotokopi edilerek kullanılmıştır. Bu yüzden de defterlerin boyutları hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz.

³⁴ Salih Pay, *Bursa İvaz Paşa Külliyesi*, Bursa 1996, s. 21; Akgündüz, *a.g.e.*, s. 83, 179.

³⁵ Kamil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, I, BBEK, Genel no: 4519-4522, s. 327.

³⁶ Kazım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 5.

³⁷ Pay, *a.g.e.*, s.21.

³⁸ Aynı yer; Akgündüz, *a.g.e.*, I, s. 179; Çetin, *a.g.m.*, s. 60.

B 18 numaralı defter 97 varak olup toplam 1049 belgeyi ihtiva etmektedir. Belgelerin numaralandırılması esnasında yapılan hatalardan dolayı, mikrofilmlerde 1139 adet belge olduğu yazılmış olsa da bu doğru değildir. Defter, hicri 1008 yılı Cemaziye'l-evvel ayı başlangıcından (Kasım1599), 1009 yılı Zilhicce ayı sonuna kadar (Haziran 1601) geçen 20 aylık bir süreyi kapsayan kayıtları ihtiva etmektedir.

A 152 numaralı defter ise 136 varaktır ve defterde toplam 944 belge vardır. Bu defterde de numaralandırmadan kaynaklanan sorunlar yüzünden mikrofilmlerdeki belge sayısı 869 olarak gözükmektedir. A 152 Numaralı defter 1007 yılı Zilkade ayından (Mayıs1599), 1009 yılı Şevval ayına kadar (Nisan1601) geçen yaklaşık 24 aylık bir süreyi kapsamaktadır. Böylelikle her iki defter birlikte mütalaa edildiğinde Mayıs 1599'dan Haziran 1601'e kadar iki yıllık bir süre, defterlerin kaleme alındığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her iki defterde de yer alan belgelerin yaklaşık % 55'i Arapça olarak kaleme alınmış olup bu belgeler çalışmamızda dikkate alınmamıştır. Defterlerdeki belgeler çok değişik konuları içermektedir. Vakfiye suretlerinden, satış ve kira sözleşmelerine, veraset davalarından arazi anlaşmazlıklarına, ferman suretlerinden vakıflara ait binaların tamiri için yapılan keşiflere varıncaya kadar değişik konuları görmek mümkündür. Yine her iki defterde de yazı tiplerinin değişiklik arz etmesi defterlerin değişik katipler tarafından kaleme alındığını göstermektedir.

III. BÖLÜM

OSMANLI ŞEHİRLERİNDE İDARİ EKONOMİK VE TOPLUMSAL YAPI

Bu bölümde XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyılın hemen başlarında Bursa örneğinden hareketle, Osmanlı şehirlerindeki idari ekonomik ve sosyal yapıyı ana hatları ile aktarmaya çalışacağız. Şehir yönetiminin niteliğini ve merkez-taşra ilişkilerini anlayabilmek için şehirdeki yönetim birimlerinin yapısını ve bunların merkezle olan ilişkilerini iyi etüt etmek gerekmektedir.

İlk dönemlerden itibaren Osmanlı padişahları bir bölgeye başlıca iki yönetici göndermişlerdir. Bunlardan biri yürütme kuvvetini temsil eden bey (Beylerbeyi, Sancakbeyi), diğeri ise yargı kuvvetini temsil eden kadıdır. Bey kadının hükmü olmadan kimseyi cezalandırmadığı gibi, kadı da beyin kuvvetine dayanmadan hükmünü uygulayamamaktadır¹. Bu anlayışa uygun olarak Osmanlı idaresindeki yerler bir yandan beylerbeyilik (eyalet) ve sancak (liva) diye askeri idare birimlere ayrılırken diğeri yandan aynı topraklar üzerinde kaza denilen şer'i idare birimleri de oluşturulmuştur². Osmanlı Devleti köylerin ve nahiyelerin birleşmesi ile kazalar, kazaların birleşmesi ile sancaklar, sancakların birleşmesi ile de eyaletlerin meydana geldiği bir yönetim yapılanmasını benimsemiş ve uygulamıştır³.

A. HÜDAVENDİGAR SANCAĞI VE BURSA

6 Nisan 1326 (2 Cemaziye'l-evvel 726) tarihinde Osmanlılar tarafından alınan Bursa, bu tarihten 1402 yılına kadar Osmanlı devletinin başkenti olmuştur⁴. 1402'de Anadolu'da Timur'un Osmanlıları bozguna uğratmasından sonra, başkent Edirne'ye nakledilmiştir. Osmanlılar, XVI. yüzyılla birlikte imparatorluk niteliği kazandıktan sonra Anadolu'daki topraklarını altı eyalete (Anadolu, Karaman, Sivas (Rum), Diyarbakır, Erzurum ve Maraş) ayırmışlardı. Bu eyaletlerden biri olan Anadolu Beylerbeyliği ilk kurulan beylerbeyliklerden biri olarak özel bir önem taşıdığından en geniş bölgeleri içine alıyor ve on sekiz sancaktan oluşuyordu. 1402'den sonra Bursa, Anadolu Eyaletinin

¹ Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995, s. 61.

² Fehamettin Başar, *Osmanlı Eyalet Tevcihatu*, Ankara 1997, s. 1.

³ Yusuf Halaçoğlu, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1998, s. 83.

⁴ Halil İnalcık, "Bursa", *EP*, II., s. 1333-1334.

sancaklarından biri olan Hüdavendigâr sancağının merkezliğini yapmış ve taşra yönetim birimlerinden biri olarak kalmıştır⁵.

Hüdavendigâr Sancağı XVI yüzyıl sonlarında temel olarak 31 tımar nahiyesinden ve 25 kazadan oluşan bir yönetim bölgesidir⁶. Sancağın merkez kazası olan Bursa dışında, İnegöl, Yarhisar, Domaniç, Yenişehir, Söğüt, Taraklu, Geyve, Akyazı, Akhisar, Göynük, Beypazarı, Mihaliç, Kite, Gönen, Gölpazarı, Bergama, Seferihisar, Ermeni Pazarı, Atranos, Kepsut, Mihaliçcik, Edincik, Kızılca Tuzla, Tarhala ve Fesleke'de Hüdavendigâr Sancağı'nın kazaları olarak belirlenmiştir⁷. Zaman zaman yeni gereksinmelerin sonucu olarak sancağın sınırları içerisinde yapılan düzenlemelerin dışında XIX. yüzyıla, yani Osmanlı Ülkesinin taşra yönetim birimlerinin yeniden düzenlendiği döneme değin bu yönetim yapılanmasından ve sancakların sınırlarında önemli bir değişiklik yapılmamıştır⁸.

B. İDARİ VE ADLİ GÖREVLİLER

1. Beylerbeyi

Osmanlı İmparatorluğunda temel idari birim sancaktır. Sancaklardan beylerbeyilik veya eyalet denilen daha büyük idari birimler oluşmuştur. Beylerbeyi, eyalette sultanın otoritesini temsil eden en yüksek yöneticidir. XVI. yüzyıldan itibaren eyaletlere tayin edilen beylerbeylerine vezirlik rütbesi de verilmiştir. Beylerbeyi bulunduğu yerde hem askeri hem de mülki yönetici olarak padişahın temsilcisidir⁹.

Beylerbeyi emri altındaki görevlilerle birlikte Divan-ı Hümâyunun küçük bir modeli olan beylerbeyi divan ile eyaleti yönetir. Bu divanda bir tımar defterdarı, bir defter kethüdası, bir hazine defterdarı, bir beylerbeyi kethüdası ve bir teskereci bulunurdu. Beylerbeyi divanının başlıca meşguliyetini tımar meseleleri, sipahiler ile ilgili davalar ve reayanın şikayetleri teşkil etmektedir. Gerekliğinde divan müzakerelerine merkez kadısı da katılırdı¹⁰.

Beylerbeyi divanının en önemli özelliği "Adalet isteme" makamı olmasıdır. Her türlü haksızlığı uğrayan doğrudan beylerbeyine başvurarak probleminin tetkikini ve çözümünü talep edebilirdi. Bu durumlarda beylerbeyi kendisine sunulan meselelerin

⁵ Özer Ergenç, *XVI. Yüzyıl Sonlarında Bursa*, (Basılmamış Doçentlik Tezi), Ankara 1979, s. 121.

⁶ Ergenç, *a.g.e.*, s. 121.

⁷ İnalçık, "Bursa", *DİA*, VI, s. 449.

⁸ Ergenç, *a.g.e.*, s. 122.

⁹ Halil İnalçık, "Örf", *İA*, X., s. 480; Halime Doğru, *XVIII Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, Eskişehir 1995, s. 192.

¹⁰ Halil İnalçık, *The Ottoman Empire, the Classical Age: 1300-1600*, London 1973, s. 36; Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, (edt. Ekmelettin İhsanoğlu), İstanbul 1999, s. 229.

önemine göre ya şikayetçinin bağlı bulunduğu sancak beyinden ya da, kapısındakilerden birini mübaşir olarak görevlendirerek kadı marifeti ile meselenin sonuçlandırılmasını talep etmekte idi¹¹.

Beylerbeyinin önemli görevlerinden birisi de savaş zamanlarında kendi bölgelerindeki, sancak beyleri ile tımarlı sipahileri maiyetine alarak emredilen yerde orduya katılmaktı. Beylerbeyi sefere memur olduğu zaman, yerine vekil olarak “mütesellim” denilen bir kişi bırakırdı¹².

2. Sancakbeyi

Sancakbeyi sancağın en büyük yöneticisidir ve beylerbeyi gibi o da padişahın kulları arasında yararlık gösterenler arasından seçilerek atanmaktadır. Sancağın en büyük idarecisi olması hasebi ile, sancakbeyinin geniş yetkileri ve sorumlulukları vardır. Askerî alandaki temel görevi, bir savaş esnasında sancağında bulunan tımarlı sipahilerle birlikte bağlı bulunduğu beylerbeyinin komutası altında savaşa katılmaktır. İdarî alandaki görev ve sorumlulukları ise, reyanın güvenliğini ve düzeni sağlamak, şer’î ve örfî aykırı durumları önlemek, kalpazanlıkla mücadele etmek, özel görev için gelen devlet memurlarına yardımcı olmak ve görevlerinde onlara kolaylık sağlamaktır¹³. Sancakbeylerinin idari görevlerinde kadı ile müşterek olarak bu hizmetlerini yerine getirmesi söz konusudur. Yargı gücü kadıda kalmak üzere, sancakbeyi de mâiyetindekilerle birlikte kolluk kuvveti görevini yerine getirmektedir.

Sancakbeylerinin dereceleri sahip oldukları has gelirine göre tayin edilirdi. Dirliği 400.000 akçeye yaklaşan sancakbeyleri terfi ederek beylerbeyi olurlardı¹⁴.

Sancakbeyleri üstlendikleri bu hizmetin karşılığı olarak, idarelerindeki tımarlarda toplanan vergilerden, cürüm ve cinayet resimlerinin ve bâd-ı havâ resimlerinin bir kısmını kendileri alırlardı. XVI. yüzyılın ikinci yarısında genellikle seferlere katılma zorunluluğu sancakbeylerinin de masraflarını arttırmıştır. Bu yüzden de nakit paraya ihtiyaç duymaları sebebi ile bu vergilerin toplanması, için genellikle iltizam yoluna başvurulmuştur¹⁵.

XVI.yüzyılın ikinci yarısında sancakbeyinin maiyetindeki kapı halkı sayısı ortalama 800-1000’e ulaşmaktadır. Kapı halkının sayıca fazla ve kuvvetli olması bu

¹¹ Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, s. 66.

¹² Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 85.

¹³ Ergenç, *a.g.e.*, s. 68; Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 84.

¹⁴ Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarihi Lügati*, İstanbul 1986, s.302; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul 1993, s. 121; Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 84.

¹⁵ Ergenç, *XVI.Yüzyıl Sonlarında Bursa*, s. 140-141.

dönemde ortaya çıkan eşkiya hareketleri karşısında o beyin çok önemli görevlere getirilmesine neden olmuştur¹⁶.

3. Subaşı ve Asesler

Şehir yönetiminde özel bir yeri olan subaşı, beylerbeyi ve sancakbeyinin kendi hüküm bölgesinde güvenliği sağlamakla görevlendirdiği yetkilidir. Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında, XV. yüzyılın sonunda hatta XVI. yüzyılın ilk yarısında doğrudan merkezden atanan askeri ve idari görevler üstlenmiş bir yetkili iken¹⁷, XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren beylerbeyi ve sancağ beyine bağlı onlar tarafından atanan bir görevli konumuna gelmiştir¹⁸.

Zaimîl-vakt diye de adlandırılan¹⁹ subaşının görevleri başlıca iki noktada toplanmaktadır. İlki bâd-ı havâ denilen, cürm-ü cinayet, niyabet, resm-i arusane vergilerinin toplanması gibi mali nitelikli bir görev diğeri de bu görevle bağlantılı olarak kolluk görevidir. Gerçekten de subaşılar belli bir süre ile görev aldıklarında, o süre içinde topladıkları paraları, ya aydan aya has sahibine teslim ediyorlardı, ya da mukataa usulü ile daha önceden belli bir para ödeyerek bu göreve getiriliyorlardı²⁰.

Subaşının kolluk kuvveti olarak üstlendiği görevler; merkezin emirlerinin ve kadı hükümlerinin uygulanmasını sağlamak, suç işlenmesini önlemek²¹, suç işlendiğinde suçlunun cezalandırılması için yakalanmasını sağlamak ve kadı hükmünü yerine getirmektir. Yaralama, öldürme, hırsızlık, zina, sarkıntılık, sarhoşluk gibi suçları işleyenlerin yakalanması ve mahkemeye teslimi subaşının görevleri arasındadır²².

Subaşının yanında bulunan ve yine sancakbeyi tarafından atanan asesler ise geceleri çarşı ve pazarların güvenliğini sağlamakla yükümlüdürler. Bu görevler de yine iltizam usulü ile bir asesbaşına verilir ve asesbaşı tarafından tutulan yeterince asesle birlikte bu görev yürütülmektedir. Asesbaşına ve aseslere yardımcı olmak amacıyla müslim veya gayrimüslim halk kendi gece bekçilerini kendileri tutmaktadır²³.

Şehrin nerelerinde ne kadar ases bulunacağı kanunlarla belirlenmiştir. Geceleri sabah kadar kendi bölgelerindeki çarşılarda dolaşıp dükkanları beklemekle yükümlü olan

¹⁶ Ergenç, a.g.e., s. 141.

¹⁷ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, II, Ankara 1974, s. 71-74.

¹⁸ Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, s. 69.

¹⁹ B.Ş.S., A 152/120a.

²⁰ Ergenç, a.g.e., s. 70; B.Ş.S. A 152/36a.

²¹ B.Ş.S., B 18/9a.

²² Ergenç, a.g.e., s.70-71.

²³ M. Feridun Emecen, *XVII. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s. 70.

aseslere, herhangi bir hırsızlık olayında eğer suçlu yakalanamaz ise, çalınan eşyanın tazmininden sorumlu olmak gibi bir takım yükümlülükler de getirilmiştir²⁴.

Bu görevlilerin dışında kethüda yeri, ve yasakçılar gibi şehrin diğer zabıtları de şehrin güvenliğinin sağlanmasında subaşı ile birlikte görev almışlardır.

4. Kadı

Osmanlı Devleti'nin adli teşkilatlanmasında özellikle merkez-taşra ilişkileri açısından en önemli görev kadılara aittir. Kadılar Osmanlı mahkemelerindeki en yetkili görevlidir.

Padişah beratı ile görevlendirilen kadılar, kanunları uygulayarak anlaşmazlıkları çözümlmek gö evi yanında sultanın emrettiği her hususta, hüküm vermekle yetkili kıldıklarından, idari mali, askeri ve beledi işlerle de uğraşmakta idiler²⁵. Bunun sonucu olarak Osmanlı Devleti'nde yargı ve yürütme yetkileri yan yana bir bakıma ikincisi birincisinin kontrolü altında yürümüşdür. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal hayatındaki devamlılığının en temel unsurunu teşkil etmiştir²⁶.

Kadılar bir yere belli bir süre ile atanırlar ve görev süresi dolan kadı, ya başka kazaya nakledilir ya da İstanbul'a mülazemete gelirdi²⁷.

İncelediğimiz defterlerden B 18 numaralı defterde kadı olarak Hızır b. Şeyh Efendi'nin ve Şeyhülislam Bostanzade Efendi'nin oğlu olan Mehmed Efendi'nin , A 152 numaralı defterde ise Hasan Efendi ve Şeyh Efendi'nin isimleri zikredilmektedir²⁸.

Kadıların ilk görev alanı yargıdır. Osmanlı Devleti'nde kadıların yargı görevi çok geniş kapsamlıdır. Her sınıftan halk arasında her çeşit davayı dinleyip şeriate uygun olarak çözümlmek ve hükme bağlamanın²⁹ ötesinde nikah akdine³⁰, ölen şahsın terekesini varisleri arasında paylaşımaya³¹, yetimlerin malîlerini korumaya³², muhtaçlara vasi tayinine, vakıfların para ve taşınır-taşınmaz mallarını gözetmeye de yetkili ve görevli idiler³³. Kadı bu görevlerini mülâzim katip ve muhızrılardan oluşan bir yargı kuruluşunun

²⁴ Ergenç, a.g.e., s. 72.

²⁵ Halil İnalçık, "Mahkeme", *İ.A.*, XII, s. 149.

²⁶ Akdağ, a.g.e., s. 75-77.

²⁷ İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 104.

²⁸ B.Ş.S. B 18/1a, 41a, A 152/1b.

²⁹ Halil Sahillioğlu, "Bursa Kadı Sicillerinde İç ve Dış Ödemeler Aracı olarak 'Kitabü'l-Kadı' ve 'Süfteceler'", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler Tartışmalar*, (edt. Osman Okyar-Ünal Nalbantoğlu) Ankara 1975, s. 128.

³⁰ B.Ş.S. A 152/99b.

³¹ B.Ş.S. B 18/11b, 25a, A 152/18a.

³² B.Ş.S. B 18/38b, A 152/18b, 19b, 51b, 94b.

³³ Andre Raymond, *Osmanlı Döneminde Arap Kentler*, İstanbul 1995, s. 83; Uzunçarşılı, a.g.e., s. 84-85.

yani mahkemenin başkanı olarak yerine getirmekte idi. Davalar meclis-i şer' veya mahfil-i kaza denilen yerde görülmektedir. Mahkeme kadının ikametgahı ile aynı yerdedir³⁴.

Kadı aynı zamanda devlet ile kaza halkı arasındaki münasebetleri düzenleyen padişahın gelen emir ve fermanları halka duyuran ve bunların uygulanmasının değerlendirildiği şehrin ileri gelenlerinin yer aldığı kaza kurulunun da başkanı idi³⁵.

Kadınların ikinci görev alanı ise yönetimdir. Padişah emirlerinin ahaliye intikali, devletin çıkarlarının korunması, yönetim sisteminin aksamadan işleyebilmesi için kadı oldukça önemli görevlerle donatılmıştır. Yönetim sistemi içindeki atamaların sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi, asıl hak sahiplerinin zarar görmemesi kadı tarafından sağlanmaktadır. Kadı kendi yönetim birimindeki tüm askerleri denetleme yetkisine sahip olduğu gibi, ilmiye mensubu görevlilerin (müdürris, imam, hatib vb..) tayin ve azilleri konusunda da yetkili kılınmıştır³⁶. Avarız vergilerinin toplanması ve bunların merkeze ulaştırılması da kadının yönetim alanındaki görevlerinden birisidir³⁷.

Kadınların bir diğer görev alanı ise beledi hizmetler alanıdır. Osmanlı Devleti'nde son dönemlere kadar bugünkü anlamda bir mahalli idare kuruluşu olmadığından belediye hizmetleri padişahın atamış olduğu memurlar tarafından yerine getirilmekte idi. Bu amaçla görevlendirilen muhtesibin, veya çeşitli eminlerin (Beytü'l-mâl, yava, kaçgun, şem-hane, boyahane) amiri kadı idi. Yine Osmanlı şehirlerinin, mekteb, imaret, hastane, çeşme gibi sosyal hizmetleri halka ulaştırma bağlamında en önemli yapılanması olan vakıf müessesesi ile ilgili atama³⁸, denetim³⁹, onarım⁴⁰, genişletme gibi hususlarda izin yetkisi kadının uhdesinde idi⁴¹. Ticaret konusunda da özellikle alım satım konularındaki yetkileri ile kadılar günümüzde noterler tarafından yürütülen hizmetleri de yürütmekte idiler⁴².

Kadılar mahkemeye gelen her türlü davadan belli bir ücret aldıkları gibi nikah akdi, ölen birinin terekesini varisleri arasında taksim ve her türlü sözleşme gibi kadı tarafından yapılan çeşitli işlemler de ücrete tabi idi. Bunların toplamı onların gelirini teşkil ediyordu. Ayrıca aynı işlemler karşılığı iş sahipleri diğer mahkeme görevlilerine de belli bir ücret ödemekte idiler.

³⁴ Ergenç, *a.g.e.*, s. 84.

³⁵ Standford Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, I, (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul 1994, s. 193; B.Ş.S. A 152/135a.

³⁶ B.Ş.S. B 18/1a, 2b, 46b, A 152/11a, 17a, 61a.

³⁷ Ergenç, *a.g.e.*, s. 86-87.; B.Ş.S. A 152/136b.

³⁸ B.Ş.S. A 152/58b, 78b.

³⁹ B.Ş.S. B 18/15a, 36a, 45a, A 152/69a, 91a, 105a.

⁴⁰ B.Ş.S. B 18/30b, 82b, A 152/20a, 23a, 25b.

⁴¹ Ergenç *a.g.e.*, s. 88.

⁴² B.Ş.S. B18/20a, 68a, 70a, 110b, A 152/33a, 50b, 87b, 112a.

5. Naib

Çeşitli konularda kadırlara vekalet eden mahkeme görevlilerine naib denmektedir⁴³. Kadı kendi hüküm bölgesindeki her olayı tek başına kovuşturamayacağı için, emrinde yeteri kadar naib görev almıştır. Naibler kazaya bağlı nahiyelerde oturdukları gibi, kaza merkezinde bulunup herhangi bir olay söz konusu olduğunda görevlendirilmeleri söz konusu da olabilirdi. Naibler de ilmiye sınıfına mensup kimseler olup, ya doğrudan niyabet görevi ile kadının yanında bulunurlar ya da şehrin medreselerinde ders okutmakta olan müderrislerden bu görev için yararlanılırdı⁴⁴. Mesela Bursa'da müderrislerden Mevlana Ahmed Efendi'nin 1008 yılı Zilkade ayının 13. günü niyabet görevine başladığı zikredilmiştir⁴⁵. Yine bir başka belgede, Mevlana Fethullah Efendi b. Mehmed'in 1008 yılı Ramazan ayı 2. günü niyabet görevine başladığı ifade edilmiştir⁴⁶. Kadı bulunmadığı veya duruşmaya gelmediği zamanlarda naibler kadının görevini üstlenirlerdi. Reaya ile dirlik sahipleri arasındaki her türlü ihtilaflar, naiblerin yardımıyla çözülmektedir⁴⁷.

6. Muhzır

Öldürme, yaralama, ve topluma zarar veren diğer hareketler gibi kamu suçlarının dışında, alacak verecek gibi kişiler arası anlaşmazlıklarda davalıları mahkemeye getiren, duruşmada hazır bulunmalarını sağlayan ve kadı hükmünü verdikten sonra davalının hakkını teslim eden ve yerli halk arasından seçilen görevlilerdir⁴⁸. Muhzırların gördüğü ve kanunnamelerde ihzariye olarak zikredilen bu görev padişah tarafından muhızırbaşına verilir, muhızırbaşı bu görevini bizzat veya vekilleri ve yeteri kadar muhızırları ile birlikte yerine getirirdi.

Muhzırlar yapmış oldukları işten dolayı bir ücret almamakla beraber, taraflardan "ihzariye ücreti" denilen belli bir para alırlardı. Muhızırbaşılık itizam ile alınır ve muhızırlar elde ettikleri ücretin belli bir kısmını da üç ayda bir hazineye aktarılırdı⁴⁹.

7. Katip

Mahkemelerde görülen davalarla ilgili yazışmaları yürüten, tarafların iddia ve savunmalarını şahitlerin beyanını tam ve doğru bir şekilde kaydetmekle görevli kişilere katip denilirdi.

⁴³ Sertoğlu, *a.g.e.*, s.112.

⁴⁴ Ergenç, *a.g.e.*, s. 85.

⁴⁵ B.Ş.S. B 18/37b.

⁴⁶ B.Ş.S. B 18/26a.

⁴⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 117; Pakalın, *a.g.e.*, II, s. 124.

⁴⁸ Ergenç, *a.g.e.*, s. 85; Pakalın, *a.g.e.*, II, s. 572; B.Ş.S. A 152/85b.

⁴⁹ Akdağ, *a.g.e.*, II, s. 72.

Miras nikah ve boşanma nafaka, vakfiye ve ilam alışveriş gibi çok çeşitli davalar sakk-ı şer'i denilen bir usulle mahkeme defterine yazılmıştır. Katipler bu usulü iyi bilen kişilerdi⁵⁰. Ayrıca merkezden, beylerbeyinden ve diğer resmi makamlardan gelen resmi yazılar da (ferman, berat, buyruldu, kazasker mektubu vb.) katipler tarafından sicill-i mahfuz denilen defterlere kaydedilmiştir⁵¹.

Bu görevlilerin dışında kadının şer'i ve örfi hukukla ilgili fetva verme konusunda tereddüde düştüğü durumlarda danıştığı müftî, ve mahkemelerde görülen davalarda şahitlik yapan ve şuhudu'l-hal denilen görevliler de adli yapıda yer almışlardır.

8. Muhtesib

Muhtesibler, kadıya bağlı olarak çalışan ve ekonomik hayatın düzenleyicisi ve denetleyicisi durumunda olan görevlidir⁵². Devletin reyanın sıkıntıya düşmesini önlemek için aldığı, şehirlerin iâşesinin sağlanması, sanat ve ticaret hayatının düzenli yürümesi gibi bir takım tedbirlerin uygulanmasında kilit role sahip görevlilerden birisi de muhtesibdir.

Çarşı ve pazarlarda satılan bütün maddelere narh vermek, yani fiyatlarını tespit etmek ve buna uyulmasını sağlamak⁵³, istifçileri, şehrin iâşesini dışarıya kaçırانları izlemek ve cezalandırmak, bozuk, kötü nitelikli eksik ölçülü mal satan esnafı kontrol etmek ve cezalandırmak muhtesibin öncelikli görevleridir⁵⁴. Muhtesibin yetki alanı pazaryeri ile sınırlı olup, fert ve toplum hayatının ahlakı ilgilendiren tarafı, mahalle imamının sorumluluğuna bırakılmıştır⁵⁵.

Muhtesib bu görevlerini yerine getirirken sanat ve ticaret erbabından kanunlarda belirtilen oranda ihtisab rûsumu denilen bir vergi alıyordu. Muhtesiblik ihtisab gelirlerini bir seneliğine iltizam yolu ile toplardı. Yani ihtisab mukataa olarak bir seneliğine en yüksek bedeli ödemeyi kabul edene verilir. Bu bir senelik süre uzatılabileceği gibi, sürenin bitiminden önce daha yüksek bir iltizam bedeli ödeyen çıkarsa iltizam süresi dolmamış bile olsa el değiştirme söz konusu olabilirdi⁵⁶.

Muhtesibin maiyetinde koloğlanları, terazibaşılar ve taşoğlanları denilen ve ihtisab resmini toplamada ve narhla ilgili işleri yürütme de kendisine yardımcı olan

⁵⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 117.

⁵¹ Ergenç, *a.g.e.*, s. 85.

⁵² Pakalın, *a.g.e.*, II, 572.

⁵³ Muhtesibin kadıya danışmadan ve onun tasvibini almadan narh verme yetkisi yoktu bu yüzden, muhtesib aslında narhın ayarlayıcısı olmaktan ziyade kontrolörüydü. (bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983, s.20-21.)

⁵⁴ Ergenç, *a.g.e.*, s. 105-108.

⁵⁵ Halil İncalcık, "İstanbul: Bir İslam Şehri", (Çev. İbrahim Kalın), *Dergah*, (Mart 1992), sy. 25, s. 16.

⁵⁶ Kütükoğlu, *a.g.e.*, s. 22.

görevliler bulunmakta idi. Muhtesib, esnafın kadı huzuruna getirilmesine gerek olmayan küçük kusurlarında kendisi ceza vererek salahiyet kullanmakla beraber, çoğu kez suç işleyenleri kadı huzuruna çıkarır ve onun takdir ettiği cezalar maiyetindeki görevlilerce yerine getirilirdi⁵⁷.

9. Şehir Kethüdası ve Yiğitbaşı

Şehir kethüdası esnaf ve ayanın lideri ve temsilcisi idi. Şehir kethüdasının seçimi esnaf tarafından yapılır ve kadının tescili ile seçim resmîyet kazanırdı. Esas görevi bütün hırfetlerin (mesleklerin) kendi aralarında teşkil ettikleri meclisler arasında genel koordinasyonu sağlamak, esnaflar arasındaki iç denetimi gerçekleştirmek ve devletle olan ilişkilerde aracılık hizmeti görevini yürütmektir⁵⁸. İncelediğimiz dönemde Nalcılar taifesi adet-i kadimi uygulamak üzere aralarından Mehmed b. Cafer adlı üstadı kethüda olarak seçtiklerini beyan etmişlerdir⁵⁹. Ayrıca azınlıkların da kendi aralarından birini kethüda olarak seçip, devletle olan ilişkilerini bu seçilen şahıs vasıtası ile yürütmeleri söz konusu olmuştur. Mesela Sedbaşı Mahallesi'nde oturan zımmiler tekalif-i örfiye ve diğer konular hususunda aralarından Aydın veledi Peri adlı bir zımmiyi kethüda olarak seçtiklerini kadıya bildirmişlerdir⁶⁰.

Şehir kethüdası hükümet ve şehir halkını ilgilendiren büyük çapta ticari muamelelerde kadının yanında yetkili olarak yer almak ve sivil otorite olarak esnafı ilgilendiren tüm işlemlerde esnaf lehine hareket etmek durumundadır. Yiğitbaşı ise şehir kethüdasının yardımcısı durumundadır⁶¹. Esnafı ilgilendiren en önemli konular; çırak yetiştirmek, hammaddeyi gerektiren meslekler için hammadde temini ve hammaddenin ustalar arasında adaletli şekilde dağıtılması üretilen malların niteliklerinin ve kalitesinin standartlara uygunluğunun sağlanması kethüda ve yiğitbaşının koordinasyonu ile çözümlenmiştir⁶². İncelediğimiz defterlerde yiğitbaşı olarak zikredilen herhangi bir görevliye rastlamadık. Fakat muhtemelen aynı görevi üstlenen ve "yiğitbaşı" olarak zikredilen görevlilerin varlığı söz konusudur.. Mesela pabuççular ve nalcılar taifesi kendi aralarından bir şahsı yiğitbaşı seçerek bunu kadıya bildirmişlerdir⁶³.

⁵⁷ Kütükoğlu, *a.g.e.*, s. 23.

⁵⁸ Yücel Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600*, Ankara 2000, s. 187.

⁵⁹ B.Ş.S. A 152/71a.

⁶⁰ B.Ş.S. A 152/28a.

⁶¹ Öztürk, *a.g.e.*, s. 187-188.

⁶² Ergenç, *a.g.e.*, s. 91-92.

⁶³ B.Ş.S. A 152/34a, 70a.

C. EKONOMİ

Bir toplumun ekonomik yapısı başlıca üç temel unsurdan oluşmaktadır: Tarım, ticaret ve sanayi. Osmanlı toplumunda, tarımsal faaliyetler tamamen dışlanmamış olsa da şehirler sanayi ve ticaretin yoğunlaştığı bölgeler olarak ön plana çıkmışlardır. Tarımsal faaliyetler daha ziyade köylerde toplanmıştır.

1. Sanayi

Osmanlı Devleti'nde şehirlerin daha ziyade kendi tüketimleri için, tarımsal olmayan üretim örgütleri söz konusudur. Bu örgütler sadece şehre değil, şehrin merkezliğini ettiği bölgeye de hizmet etmekte idiler. Bazı şehirler, hizmeti bölge dışına taşıyan, yoğun üretimi ile birlikte ülke ekonomisine önemli katkıda bulunabilecek tarzda bir sanat kolunda ihtisaslaşmışlardı. Bursa ipekli tekstil sanayii ve ticaretindeki konumu nedeni ile bu tür şehirlerin en açık örneklerinden birisidir⁶⁴. Dericilik ve dokuma sektörü de Bursa'nın yoğun olarak barındırdığı sektörler arasında yer almaktadır⁶⁵.

Şehirde üretime katılanların hepsi mensup oldukları sanayi dalında ekonomik, mali ve sosyal fonksiyonları bulunan bir teşkilatın üyesi idiler. Bursa'da da yaygın ve kuvvetli bir esnaf örgütlenmesi söz konusudur. Bu teşkilat aslında geleneksel ahî örgütlenmesinin bir devamı niteliğindedir⁶⁶.

Bir sanat kolunun mensupları belli sayıda bir gurup teşkil ederek faaliyette bulunmaktadırlar. Sanatkârların sayısının belirlenmesi bunların bağımsız dükkan açabilme yetkisini kazanması için, yetişme ve ehliyet kazanma yolunda geçireceği evreler, içlerinden birinin herhangi bir nedenle ayrılması ya da ölmesi halinde yerine kimin nasıl geleceği bağlı buldukları teşkilatın belli kurallarına ve bilinen bir düzen dahilinde olmaktadır⁶⁷.

Osmanlı İmparatorluğu'nda üretilen malların hangi kalitede çıkarılacağı ve ne kadar fiyata satılacağı, kadı, muhtesib ve ehl-i hibreden⁶⁸ oluşan bir komisyon tarafından tesbit ediliyordu. Malların kalitesi ile oynamak ilk dönemlerde üzerinde hassasiyetle durulan yasaklardan birisi olmuştur. Fakat XVII. yüzyılla birlikte ekonomik zorunluluklar bazı malların kalitelerinin bizzat devlet eliyle düşürülmesini beraberinde getirmiştir⁶⁹.

⁶⁴ Ergenç, *XVII. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, s. 190.

⁶⁵ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğunda Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 192.

⁶⁶ İnalçık, *The Ottoman Empire*, s. 151-152.

⁶⁷ Ergenç, *a.g.e.*, s. 191.

⁶⁸ Ehl-i hibre: Herhangi bir sanat dalının bilirkişisi.(bkz. Pakalın, *a.g.e.*, I, s. 509); *B.Ş.S. B 18/52b*.

⁶⁹ M.Asım Yediyıldız, "Şer'îye Sicillerine Göre Bursa'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1656-1658)", *Vakıflar Dergisi*, XXIII, (1994), s. 207.

Esnaf teşkilatlarında her meslek için, bir kethüda⁷⁰, bir yiğitbaşı ve bir de şeyh⁷¹ bulunmaktaydı ve o mesleğin ustaları tarafından seçilen bu görevliler, yöneticisi buldukları gurubu, gözetmek, hammadde ihtiyacının karşılanmasını ve hammaddenin adil olarak paylaşılmasını sağlamakla yükümlü idiler⁷². Bir belgede boyacılar taifesinden bir şahıs boyacılıkla ilgili malzemenin kendilerine ulaşacağı yer olan pazara gelmeden mahalle aralarında satıldığından ve bu yüzden malzeme konusunda sıkıntı yaşadıklarından şikayet ederek içlerinden birinin "ehl-i hibre" olarak seçilmesi talebinde bulunmuştur⁷³. Yine bir başka kayıta kimyacılar daha önceden sattıkları kitre satışının atarlar tarafından engellenmek istenmesi üzerine mahkemeye şikayette bulunmuşlar ve mahkeme bilirkişilerin raporu ile kitre satışının hiçbir meslek gurubunun tekelinde olmadığı doğrultusunda karar vermiştir⁷⁴. Benzer bir kayıta satışı serhanecilerin tekelinde olan kelle ve paçayı serhaneci olmadığı halde satan bir şahıs mahkemeye getirilerek yargılanmıştır⁷⁵. Kahveciler taifesinden bir şahıs ise, kendisinin kahveciler taifesine reis ve zabıt olduğunu beyanla kendisine bu konuda bir temessük verilmesini talep etmiştir⁷⁶.

Bu dönemde Bursa'da faaliyet gösteren ve defterde yer alan meslek grupları şunlardır: Ağaççılar, Attarlar, Bezzazlar, Boğçacılar, Boyacılar, Bozacılar, Çilingirler, Debbağlar, Demirciler, Ekmekçiler, Ekserciler, Esirciler, Giyiciler, Haffaflar, Hayyatlar, Kahveciler, Kasaplar, Katircılar, Kazazlar, Kimyacılar, Kökçüler, Kuburcular, Kuyumcular, Nalburlar, Nalcılar, Pabuççular, Taşçılar, Serhaneciler, Yüncüler, Zerdeciler.

2. Ticaret

Osmanlı İmparatorluğu'nda reyanın iki ana tabakası olan, tarım üreticileri (köylüler) ve esnafın dışında bir diğer gurubu da tüccar sınıfı oluşturmaktadır. Tüccar o dönemde ülkelerarası ve bölgeler arası ticaretle uğraşan büyük iş adamları için kullanılan bir tabirdir⁷⁷. İthalat ve ihracatta üstlendiği önemli rolleri nedeniyle tüccar taifesi diğer devletlerde olduğu gibi Osmanlı'da da itibar görmüş ve bu kesim için imtiyazlı bir durum oluşturulmuştur. Tüccarların faaliyetlerinde güven ve rahatlığın sağlanması için gerekli tedbirler alınmış, halka ve devlete sağladıkları avantajların devamı sağlanmıştır⁷⁸.

⁷⁰ B.Ş.S. A 152/71a.

⁷¹ B.Ş.S. A 152/71a.

⁷² Ergenç, a.g.e., s. 201-202

⁷³ B.Ş.S. B 18/52b

⁷⁴ B.Ş.S. A 152/50a.

⁷⁵ B.Ş.S. A 152/122b.

⁷⁶ B.Ş.S. B 18/41a.

⁷⁷ B.Ş.S. B 18/55b, 81a, A152/117b.

⁷⁸ Ergenç, a.g.e., s. 227-228.

Tüccarlar para sahibi askeri sınıf mensuplarından veya çeşitli vakıflardan para almak sureti ile bir takım ticari girişimlerde bulunmuşlar ve Osmanlı şehirlerinde ticaretin yürütmesinde büyük ölçüde bu tür kredi muameleleri etkili olmuştur⁷⁹.

3. İpek Ticareti

Bursa özellikle XIV. yüzyılda dünya ticaret yolları şebekesinde meydana gelen değişiklikler zincirinin bir sonucu olarak hem ipek hem de diğer Asya kökenli mallar için Doğu ile Batıyı köprüleyen bir dünya pazarı haline gelmiştir⁸⁰.

İpek ticaretinin hazineye kazandırdığı bol vergiler saray mensuplarının ve yüksek tabakanın ipekli kumaş talepleri Osmanlı Devleti'nin ipek sanayini desteklemesini gerektiriyordu. Bu nedenle Osmanlılar bilinçli olarak Bursa'ya belli başlı ipek antrepolarından biri haline getirmek ipek yolunu kontrol altına almak ve giderek İran'daki ipek üretim merkezlerini ele geçirmek politikasını izlemişlerdir⁸¹. Bu politikanın bir sonucu olarak Acem tüccarları ile Bursalılar sıkı bir ticari ilişki içerisine girmişler ve birçok Acem tüccar Bursa'ya gelirken Bursalılar da İran'a gitmişlerdir⁸². Bursa bu haliyle tam bir uluslararası bir pazar mahiyetine bürünmüş, Anadolu'nun diğer şehirlerinden olduğu kadar yabancı ülkelerden de tüccarlar Bursa'ya gelip Bursa dokumalarını ülkelerine götürmüşlerdir⁸³. İpek kervanları ile Bursa'ya gelen İranlı tüccarlar arasında Tebrizliler, Şirvanlılar, Gilanlılar ve Ermeniler⁸⁴, Avrupalılar arasında ise, Venedikliler, Ragozalılar, Floransalılar ve Cenovalılar önemli bir yer tutmakta idi⁸⁵. Ticaretin gelişmesi için Bursa'da inşa edilen hanlar, bu ticari hareketliliğin buluşma noktaları olarak ön plana çıkmaktaydı ve Bursa'da uzun müddet ticari faaliyet gösterenlerden bazıları buraya gelip yerleşmeyi tercih ediyorlardı⁸⁶.

Bursa'da gelişen ipekli sanayiinin en önemli kaynağı İran olduğu için İran ile Osmanlı Devleti'nin ikili ilişkileri, ipek ticaretine de yansıtacak ve zaman zaman tıkanmaların yaşanmasına sebep olacaktır. İlk kez I. Selim döneminde uygulanan ve o dönem için alışılmadık bir uygulama olan İran kaynaklı ipek ithalatına ambargo uygulaması, Bursa ipek sanayiinde yaygın işsizlik ve iflaslara sebep olurken İtalyan ipekli

⁷⁹ Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara*, s. 110-111; *B.Ş.S. B 18/21a, A 152/44a*.

⁸⁰ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, I, İstanbul 2000, s.270.

⁸¹ Halil İnalçık, "Harir", *EP*, III., s. 211.

⁸² *B.Ş.S. B 18/55b, A 152/117b*.

⁸³ Ergenç, *XVI. Yüzyıl Sonlarında Bursa*, s. 231.

⁸⁴ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi*, s. 210.

⁸⁵ Fahri Dalsar, *Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik*, İstanbul 1960, s. 250; İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 277.

⁸⁶ Dalsar, *a.g.e.*, s. 142.

dokuma sanayiini de en önemli hammadde kaynağından yoksun bıraktığı için, İtalya'da da paniğe neden olmuştur. Fakat bu uygulama ticari hayatta yarattığı olumsuzlukların tersine Bursa'da yerli ham ipek üretiminin gelişmesine neden olmuştur⁸⁷. I. Selim dönemi sonrasında ikinci kriz 1578 de başlayan ve 1639'a kadar sürecek olan Osmanlı-İran savaşları sırasında yaşanmıştır. İranlıların ipeği Avrupalılara başka yollardan satarak Osmanlı'yı büyük bir gelir kaleminde yoksun bırakma çabaları, buna karşılık Osmanlı Devleti'nin de altın ve gümüşün İran'a geçmesini engelleyerek İran'da para bhranı yaratma çabaları ile mukabelede bulunmaları bu ticareti olumsuz etkilemiş ve Bursa'daki dokuma atölyelerinin sayısında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Aynı dönemlerde Celâli isyanlarının oluşturduğu güvensizlik ortamı da ipek ticaretindeki istikrarın bozulmasında etkili olmuştur⁸⁸. Fakat tüm bu olumsuzluklara rağmen, XVIII.yüzyılın sonuna kadar ipek Bursa'nın sanayi ve ticaret hayatındaki özel yerini korumuştur.

4. Para Hareketleri

XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı ekonomisinde ortaya çıkan sıkıntılar Osmanlı parası (akçe) üzerinde birtakım değişikliklerin ve düzenlemelerin yapılmasına sebep olmuştur. 1580'li yıllarda Batıdan gelen bir gümüş seli Osmanlı İmparatorluğu'nu istila edinceye kadar, alım satım işlemlerinin büyük bir bölümü, kredi veya takas yolu ile gerçekleştiriliyordu. Takas özellikle kırsal kesimlerde daha çok yaygındı. Köylüler muhtaç oldukları mal ve hizmetlerden (örneğin köy imamının, kır bekçisinin, ve çobanların hizmetlerinden) çoğunun karşılığını, buğdayla ödüyorlardı⁸⁹.

Alım satımlarda etkili unsurlardan birisi de krediler idi. Genellikle krediler, alıcının malları elden çıkarmasına ve borcunu ödeyecek nakdi toplamasına imkan tanıyacak şekilde dört, altı veya bir yıl vadeli oluyordu. Bu konuyla ilgili olarak incelediğimiz bir örnekte Tüccar taifesinden Perviz adlı bir şahıs ayrı ayrı işlemlerle attarlar taifesinden üç ayrı şahsa toplam 60.600 akçelik çivit satmış ve ödeme için üçüne de 300 gün vade tanımıştı⁹⁰.

XVI. yüzyılın son çeyreğinde akçenin değer kaybının artması, ve piyasada kalp ve kırılmış diye tabir edilen ayarı bozuk akçelerin artması, akçenin ayar ve ağırlığının yeniden ayarlanmasını gerekli kılmıştır. Zaman zaman başvurulacak olan bu işleme "sikke

⁸⁷ İncalcık, *a.g.e.*, s. 282.

⁸⁸ İncalcık, Halil, "Osmanlı Devletinin Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti", *Bulleten*, XV/60, (1951), s. 666-668; Murat Çizakça, "A Short History of The Bursa Silk Industry (1500-1900)", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, XXIII/1-2, (1983), s. 148.

⁸⁹ İncalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 257.

⁹⁰ *B.Ş.S.*, B 18/89a.

tashihi" adı verilmiştir. XVII. yüzyılda birkaç defa yapılacak olan sikke tashihlerinin ilki 1586 yılında yapılmıştır. Piyasadaki yabancı paraların bolluğu, gümüş ocaklarının kapanması dolayısıyla darphane mültezimlerinin hazineye olan taahhütlerini yerine getirebilmek için, para basmaktan başka çare bulamamaları ve akçenin altın karşısında değer yitirmesi sikke tashihine gidilmesini gerekli kılmış ve akçenin altın karşısındaki değeri 80'den 120'ye yükseltmiştir. Bu operasyona rağmen akçenin değer kaybı önlenememiş ve 1589, 1600, 1618,1624 ve 1640 yıllarında yine sikke tashihine başvurulmuştur. İncelediğimiz dönemde 1600 yılında yapılan ayarla bir altının 120 akçeye eşit olduğu hesabı üzerinden işlemlerin yürümesi emredilmiştir⁹¹. Fakat tüm bu uygulamalar gerek kişiler arası gerekse devlete yapılan ödemelerde düzensizliklerin oluşmasına neden olduğu için ve yapılan her ayarlama fiyatların yükselmesi ve halkın alım gücünün azalması söz konusu olduğu için halkta hoşnutsuzluk yaratmıştır⁹². Mesela Abdi Çelebi Vakfı mütevellisi, Yusuf b. Abdullah vakfa ait olan ve 5000 akçeye satmış olduğu evin bedelini talep ettiğinde evi satın alan şahıs bu bedele itiraz etmiş ve akçedeki ayar değişiklikleri sebebi ile evin değerinin 3000 akçeye düştüğünü beyan etmiş ve bu tartışma mahkemeye intikal etmiştir⁹³. Yine bir başka kayıta Hacı Yahşi b. Hüseyin adlı şahıs daha önce mudarebe yolu ile 25 sikke flori ve 10guruş verdiği Yasef adlı bir yahudinin bu borcu akçe olarak ödemek istemesi üzerine buna itiraz etmiş ve mahkemeye başvurmuştur⁹⁴. Benzer bir problem Sipahi oğullarından bir şahsın, bir florinin 140 akçe olduğu hesabından yola çıkarak 39.000 akçe alacağını talep ettiğinde, borçlu tüccarlar flori hesabı üzere antlaşma yapmadıklarını ödemenin akçe hesabı üzerinden yapılacağını ve borcun da 38.250 akçe olduğunu ifade ederek mahkemede kendilerini savunmuşlardır⁹⁵. Yaşanan bu olaylar akçe ayarındaki değişikliklerin özellikle borç-alacak ilişkilerinde problem yarattığının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

4. Devletin Gelir Kaynakları

a) Mukataalar

Türkçe karşılığı "kesim" demek olan mukataa bir araziyi önceden kararlaştırılmış bir bedelle belli bir süre tasarruf etme imkanı sağlayan bir kira sözleşmesidir⁹⁶. Bu

⁹¹ Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, II, (edt. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1994, s. 544.

⁹² Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi*, İstanbul 1999, s. 149, 151.

⁹³ B.Ş.S. B 18/63a.

⁹⁴ B.Ş.S. A 152/36b.

⁹⁵ B.Ş.S. A 152/44a.

⁹⁶ Bahaddin Yediyıldız. *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985, s. 136-137.

uygulama daha çok vakıf arazilerinin kiraya verilmesinde tatbik edilen bir usuldür. Hass-ı Hümayun'a dahil arazinin vergileri, maden işletmeleri, gümrük resimleri gibi bir takım vergilerin iltizamı da mukataa kapsamında değerlendirilmiştir⁹⁷. Bu tür vergi gelirleri dirlik olarak verilmeyip, mizan-ı harir, ihtisap mukataası gibi mukataalar haline gelmiştir⁹⁸.

Mukataaların gelirleri başlangıçta devletten maaş alan görevliler sınıfından olan emirler vasıtası ile doğrudan devlet tarafından toplanırken, zamanla devletin mali sıkıntılar içine girmesi ve nakit paraya ihtiyacının artması sebebi ile yıllık olarak mültezimlere verilmeye başlanmıştır⁹⁹.

İltizam usulünde mukataa açık arttırmaya çıkartılmakta ve en fazla bedeli öneren kişi mukataayı iltizama almakta idi. Mültezim mukataayı alırken kefil göstermek zorunda olduğu gibi taahhüt ettiği bedelin bir kısmını peşin ödemek kalanı da üçer aylık taksitlerle belirlenen süre dahilinde ödemek zorundaydı¹⁰⁰. Mukataadan elde edeceği gelirin iltizam bedeli çıkarıldıktan sonra kalan kısmı mültezimin kârını oluşturmakta idi¹⁰¹. XVI. asırda iltizam süresi genelde üç yıl iken XVII. yüzyıla birlikte bu süre bir yıla indirilmiştir. Hatta bu dönemde mukataaların gelecek yıllara ait hasılatlarının dahi iltizama verildiği görülmektedir¹⁰².

İncelediğimiz defterlerde de bu uygulamanın örneklerine rastlamak mümkündür. Anadolu vilayetindeki ispençe, cizye-i kıptiyan, beytü'l-mal, resm-i arusane ve diğer bad-ı heva ve cürm-ü cinayet mukataalarına iltizam yolu ile mutasarrıf olan Mustafa b. Ahmed, bu mukataalardan Gemlik ve Kite kazalarına ait olan kısmı Setbaşı Mahallesi'nden Miri veledi Altun adlı zimmiye 50.000 akçe karşılığında iki yıllığına devretmiştir¹⁰³. Aynı şahıs Mudanya ve Gemlik kazalarına ait mukataaları da 30.000 akçe karşılığında Mehmed b. Abdullah adlı bir şahsa devretmiştir¹⁰⁴.

Mültezimlerin çoğu sipahilerden olduğu için askeri güçlerini de kullanmaktan çekinmiyordu. Bu durum zaman zaman halkın hoşnutsuzluğuna sebep olmuş ve merkeze bu şikayetlerini iletmışlerdir.

⁹⁷ Ziya Kazıcı, *Osmanlılarda Vergi Sistemi*, İstanbul 1977, s. 142; M. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış*, İstanbul 1977, s. 176.

⁹⁸ Akdağ, *a.g.e.*, II, s. 334.

⁹⁹ Akdağ, *a.g.e.*, II, s. 335; B.Ş.S. A 152/69a.

¹⁰⁰ Kazıcı, *a.g.e.*, s. 136; Akdağ, *a.g.e.*, II, s. 345.

¹⁰¹ Kütükoğlu, *a.g.m.*, s. 544.

¹⁰² M. A. Yediyıldız, *a.g.m.*, s. 217.

¹⁰³ B.Ş.S. A 152/103a.

¹⁰⁴ B.Ş.S. B 18/88a.

Bursa'da XVI. yüzyılın sonunda var olan mukataalar, niyabet (zeamet), ihzariye, beytü'l-mal, mizan-ı harir, ihtisap, gümrük, damga, bac-ı bazar-ı galle, kaban-ı meyva, şemhâne, öşr-i hamr, bozahane, mukataalarıdır¹⁰⁵.

b) Vergiler

Devletin önemli gelir kaynaklarından biri de müslüman veya gayrimüslim halktan değişik isimler altında alınan vergilerdir. Osmanlı Devleti'nde vergiler, şer'i ve örfi olmak üzere, iki kısım altında toplanmıştır.

Zekat, öşür, haraç ve cizye ile bunların kısımları olarak seksene yakın vergi şer'i, vergiler içerisinde yer almakta idi. Tekalif-i örfiye ise, Osmanlılar zamanında ilk defa II. Bayezid zamanında avarız vergisi adı altında olağanüstü zamanlarda hükümdarın emriyle konan bir vergi olarak görülmekte idi. Fakat daha sonraları, bu vergiler devlet bütçesinde açıkların oluşmaya başlaması ve özellikle savaş masraflarının artması sebebi ile daimi vergiler içerisine dahil edilmiştir¹⁰⁶. Tekalif-i örfiye kapsamına cürm-ü cinayet resmi, bad-ı hevâ türünden vergiler ile menzil akçesi, derbend resmi, bedel-i nüzül, tayinat bedeli, harc-ı mahkeme, devir resmi gibi vergiler girmekte idi. Avarız vergileri şahıslar üzerine konmaz avarız hanesi denilen birimler üzerine konurdu. Muaf olanlar çıktıktan sonra, geri kalan köy ve mahalle nüfusu tespit edilip, belirli sayıda gerçek hane bir avarız hanesi sayılarak, köyün veya mahallenin kaç avarız hanesi olduğu belirlenirdi¹⁰⁷. Devletin ekonomik açıdan sıkıntı çektiği dönemlerde daha önceden tekalif-i örfiyeden muaf tutulan bölgelerden de vergi talep edilmesi itirazlara yol açmıştır. Örneğin Bursa'ya bağlı Ketsel ve Susıgırlık köylüleri Bursa'nın fethinden sonra bu vergiden muaf oldukları halde kendilerinden avarız vergisi talep edilmesi üzerine mahkemeye başvurmuşlardır¹⁰⁸.

Osmanlılarda fethedilen yerlerin idaresi devlete geçtiğinde bu toprakların hemen hemen tamamı, miri hale getirildiğinden, çiftçiler yada köylüler, devlet topraklarının daimi ve irsi kiracısı durumuna gelmişler ve aldıkları mahsul karşılığında her yıl öşür adıyla bir devlete bir pay vermişlerdir. Öşür müslim gayrimüslim tüm tebadan alınan bölgeler arası oran farklılığı gösteren, hatta aynı bölge içerisinde de farklı mahsullere farklı oranlar uygulanmak suretiyle toplanan bir vergidir. Öşür vergisinin oranı 1/10 ile 5/10 arasında değişmektedir¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Ergenç, *a.g.e.*, s. 237, 254.

¹⁰⁶ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.65.

¹⁰⁷ Ahmed Tabakoğlu, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985, s. 153.

¹⁰⁸ B.Ş.S. B 18/93b.

¹⁰⁹ Kütükoğlu, *a.g.m.*, s. 531.

Cizye adıyla toplanılan bir diğer vergi türü zımmilerden alınan himaye ve güvenlik vergisi olarak değerlendirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli gelir kaynaklarından biri olan cizye bir anlamda kendileriyle bir vatandaşlık sözleşmesi yapılmış olan, müslüman olmayan azınlıkların yetişkin erkeklerinden alınan bir vergi idi. Cizye bölgelere göre hane hesabı üzerinden alınmakta idi ve miktarı her bölgede eşitti¹¹⁰. Rahiplerin, baliğ olmayan çocukların, devlet hizmetinde bulunan ailelerin ve iş yapamaz durumda olanların kapsam dışında değerlendirildiği cizye, zımmilerin durumuna göre, yüksek orta ve aşağı olmak üzere üç ayrı kategoride alınmıştır.

D. TOPLUMSAL YAPI

1. Mahalle

Osmanlı şehrinde mahallelerin bir siyasal birim olarak önemli rolleri vardır. Bu özelliği ile mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Osmanlı çağındaki tanımı ile aynı mescitte ibadet eden, cemaatin aileleri ile birlikte ikamet ettikleri şehir kesimidir¹¹¹. Mahallenin sosyal birim olarak taşıdığı önemden dolayı, Ortadoğu ve İslam kültür çevresinin şehirleri bir sosyal bütün olarak değil, mahallelerden meydana gelen bir bileşim olarak tanımlanır¹¹².

Mahalle birimi kendine özgü, bir sosyal ünite niteliği taşır ve bu bağlamda sivil bir yapılaşma içerisinde gözükmektedir. Örneğin mahalle içerisinde işlenen haneye saldırı gibi suçların failinin tespiti sırasında kesin bir delil olmadığı hallerde mahalle halkının suçlanan kişi hakkındaki görüşü karar için belirleyici nitelik taşımaktadır. Yine mahalle ile ilgili olarak mahkemeye yansıyan herhangi bir mesele hakkındaki karar ancak aynı mahallede bulunan "bî-garaz" kimselerin beyanları ile sonuca bağlanabilir. Ayrıca mahalle sınırları içerisindeki fiziki doku ile ilgili, düzenlemeler, mahalle sakinlerinin başvurusu ve onayı ile düzenlenmektedir¹¹³. İnceldiğimiz bir belgede Kurşunlu Mahallesi sakinlerinden Veli adlı bir şahıs, Ayşe adlı karısının namahrem bir kişi ile muamele edip (zina) akçe alırken görüldüğünün ihbar edilmesi üzerine eşini mahkemeye getirmiş, cürmü varsa cezalandırılmasını ve mahallesinde oturanlardan geçmişinin sorulmasını talep etmiştir. Bunun üzerine mahallenin ileri gelenleri, Ayşe'nin müstakîm kendi halinde namahrem ile

¹¹⁰ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 67; Tabakoğlu, *a.g.e.*, s. 136.

¹¹¹ Ergenç, *XVII. Yüzyılda Ankara*, s. 145.

¹¹² Doğan Kuban, "Anadolu Türk Şehri, Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, VII, (1968), s. 66.

¹¹³ Yusuf Oğuzoğlu, *Osmanlı Devlet Anlayışı*, İstanbul 2000, s. 137.

uygunsuz işi olmayan ve yaramazlığı görülmemiş bir hatun olduğuna dair açıklamada bulunmuşlar ve bu beyanları tutanaklara geçirilmiştir¹¹⁴. Ayrıca mahallenin bu yapısının korunabilmesi için mahalle içerisindeki mülk satışlarında öncelik hakkı komşulara tanınmış, hatta komşulara haber vermeksizin yapılan satışlar iptal edilerek aynı bedelle mülklerin komşulara satılması sağlanmıştır¹¹⁵.

XV. ve XVI. yüzyıllara ait sicillerden hareketle Neşet Köseoğlu Bursa'da 274 mahalle olduğunu ve bunların genellikle adlarını, kurucularından, sakinlerinin etnik kökenlerinden, veya bünyelerinde barındırdıkları dini yapılardan aldıklarını belirtmiştir¹¹⁶. Diğer Osmanlı Şehirlerinde olduğu gibi Bursa'da da farklı din mensuplarının genelde aynı mahallelerde oturmaları söz konusu iken birlikte oturdukları mahalleler de mevcuttur¹¹⁷. Bursa'nın eski sakinleri olan Rumlar Bursa'nın fethi sonrasında hisar dışına çıkarıldıklarından daha ziyade hisar yakınlarındaki Altıparmak, Balık Pazarı, Koca Naib mahallelerinde yoğun olarak bulunmuşlardır. Bursa'da yaşayan Ermenilerin ise daha çok Setbaşı Molla Arap, Çobanbey, Namazgah, mahallelerinde oturdukları anlaşılmaktadır. Bir diğer gayrimüslim grubu olan Yahudiler ise Altıparmak civarındaki mahallelerde ve özellikle Kuruçeşme Mahallesiinde yoğunlaşmışlardır¹¹⁸. Kayabaşı, Demirkapı, Alacahırka, İshak Paşa, Veled-i Harrat, Yahşi Bey ve Karaağaç mahallelerinde ise müslim ve gayrimüslim nüfus birlikte yaşamışlardır¹¹⁹.

2. Vakıf

Vakıf, Türk tarihinin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında önemli bir rol oynamış olan dini, hukuki ve sosyal bir müessesedir. Vakıf, bir kişinin mülkiyetine sahip olduğu menkul ve gayri menkul mallardan bir kısmını veya tamamını, Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla ile, halkın herhangi bir ihtiyacını gidermek üzere, dîni, hayrî veya ictimaî bir gayeye tahsis etmesi ile oluşmaktadır¹²⁰.

Vakıf kurumu, düzenlenen vakfiyenin, kadı ve tanıklar huzurunda, resmiyet kazanması ile işlemeye başlar. Vakfiyenin içeriğinde yer alan hükümlerin vakıf adına uygulanması için bir mütevellî tayin edilir. Vakıf mallarının yönetilmesi, vakıftan gelir

¹¹⁴ B.Ş.S. A 152/117a.

¹¹⁵ B.Ş.S. A 152/47a, 51a, 64a. (Bu öncelik şefî-i câr olarak isimlendirilmiştir.)

¹¹⁶ Neşet Köseoğlu, *Tarihte Bursa Mahalleleri*, Bursa 1946, s. 4-5.

¹¹⁷ A. Yediyıldız, *a.g.m.*, s. 181.

¹¹⁸ Osman Çetin, *Sicillere Göre Bursa'da İhtida Hareketleri ve Sosyal Sonuçları 1472-1909*, Ankara 1994, s. 25.

¹¹⁹ A. Yediyıldız, *a.g.m.*, s. 121.

¹²⁰ Bahaeddin Yediyıldız, "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi", *Osmanlı*, VII, Ankara 1999, s. 17.

ayrılan kişilerin (mürtezika) konumu ve gelirlerin harcanmasında vakfiyeye uygunluk aranırdı¹²¹.

Osmanlılarda devlet, dini hizmetler, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri ve bayındırlık ve şehircilik hizmetleri konusundaki yükümlülüklerini topluma vakıf yapılanması ile ulaştırmıştır¹²². Bu özelliği ile vakıflar Osmanlı şehirlerinin büyüüp gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptirler. Bursa, vakıf kurumu sayesinde, Bizans döneminde bir kale kent görünümünde iken birdenbire 70 bine ulaşan nüfusu ile büyük bir yönetim, ekonomik ve kültürel merkez haline gelmiştir¹²³.

Sosyal bir dayanışma kurumu olan vakıflar, hayrat ve akar olmak üzere iki unsurdan oluşmakta idi. Kendisinden faydalanılan binalara hayrat, bu bina ve müesseselerin sürekli ve düzenli bir şekilde işlemlerini temin eden bina, arazi, para vb.. gelir kaynaklarına da akar denmektedir. Bursa'da kurulan vakıfların zengin akarlarla desteklendiği bilinmektedir. Mesela Sultan Orhan Vakfı için, 12 köyün vergi gelirleri ile, Kale Hamamı ve Hallaçlar Hamamı'nın, Bedesten Hanı'nın Tahte'l-Kale'de bulunan, 209 dükkanın ve 112 evin yıllık kira gelirleri ayrılmıştı¹²⁴.

İncelediğimiz defterlerde de vakıflar ile ilgili değişik kayıtlara rastlamak mümkündür. Mesela Ayşe adlı bir kadın, Arablar Mahallesi Mescidi imamına her yıl bir hatim okuması karşılığında 1500 akçe vakfeylemiştir¹²⁵. Yine bir başka belgede 4000 akçelik bir paranın 10 akçeye 11 akçe hesabı üzere vakfedildiği ve gelirinin de her sabah namazı sonrası Yasin suresini okuması şartıyla İvaz Paşa Camii imamına bırakıldığı zikrediliyor¹²⁶. Hacı Yakub adlı bir şahıs da değişik köylerde bulunan fakirlerin avarızları için harcanmak üzere 50.000 akçe vakfetmiştir¹²⁷. Vakfin tevliyeti konusundaki talepler veya tartışmalarla da sicillerde karşılaşılmaktadır¹²⁸. Dergah-ı Ali çarşılarından bir şahıs, hizmetlerini ve yaşlılığını öne sürerek, Hüdayendigar vakfi için tevliyet talebinde bulunmuştur¹²⁹. Bir başka kayıta ise, İvaz Paşa'nın evladından olan bir şahıs, İvaz Paşa'nın Bursa Tokat ve Kazabad'da bulunan vakıflarında, vakfin tevliyeti konusunda

¹²¹ Nejat Göyünç, "Vakıf Tesisinde Devlet Katkısı", *Osmanlı Araştırmaları*, XI, (1998), s. 124.

¹²² Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *İ.A.*, XII, s. 168; Mehmet Şeker, *İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri*, Ankara 1984, s. 123; Haim Gerber, *Economy and Society in an Ottoman City: Bursa, 1600-1700*, Jerusalem 1988, s. 153.

¹²³ Oğuzoğlu, *a.g.e.*, s. 155.

¹²⁴ Oğuzoğlu, *a.g.e.*, s. 155-156.

¹²⁵ B.Ş.S. B 18/3a.

¹²⁶ B.Ş.S. B 18/4b.

¹²⁷ B.Ş.S. B 18/89b.

¹²⁸ B.Ş.S. A 152/108a, 91a.

¹²⁹ B.Ş.S. B 18/93b.

babadan oğula geçme şartının ihlal edildiğinden şikayet etmektedir¹³⁰. Zaman zaman vakfedilen mallar konusunda mirasçılar ile vakıf mütevellileri arasında problemler yaşandığı da sicillerdeki kayıtlardan anlaşılmaktadır¹³¹. Vakıf mütevellilerinin vakfa ait paraların takibatı konusundaki hassasiyetleri de sicillerden anlaşılan bir diğer husustur¹³². Ayrıca kadınların da vakıf tevliyeti konusunda görevlendirildikleri anlaşılmaktadır¹³³.

3. Aile

İslam'da kutsal kabul edilen aile, yalnızca meşru bir nikah akdi ile kurulabilir. Osmanlı toplumunda nikahlar kadı veya mahalle inamları tarafından kısıyıldı. Yapılan nikahlar daha sonra çiftler arasında çıkabilecek problemleri çözmek amacı ile sicillere kaydediliyordu¹³⁴. İncelediğimiz belgelerde tek bir nikah akdinin yer almış olması¹³⁵ bu kaidenin pratikte pek tatbik edilmediği ya da nikah akdilerinin ayrı defterlere kaydedilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Fakat özellikle boşanma ve nafaka ve miras ile ilgili davaların çokluğu aile kurumu ve kadının sosyo-ekonomik konumu ile ilgili değerlendirme yapabilme olanağını bizlere sunmaktadır.

Son yıllarda yapılan araştırmalarla Osmanlı'da sanılan aksine, genelde tek eşliliğin tercih edildiği ve çok eşle evlenenlerin sayısının çok az olduğu tespit edilmiştir¹³⁶.

İncelediğimiz defterde de tek eşli evliliklerin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır.

Aile hayatı konusunda karşımıza sıkça çıkan hususlardan birisi boşanma davalarıdır. Boşanma konusunda hem erkeğin hem de kadının mahkemeye başvurarak bu konudaki isteklerini dile getirebildikleri anlaşılmaktadır¹³⁷. Zımmilerin de kendi aralarındaki boşanma davaları konusunda mahkemeye başvurmaları söz konusudur¹³⁸. Boşanma davalarında kadınların daha önceden evliliğin devamı için şart koştukları bir takım koşulların ihlali ile ilgili örnekler yer almaktadır. Örneğin Bir kadın, kocasının içki, boza vb.. sarhoşluk veren şeyleri içmeyeceğine dair verdiği sözü tutmadığı gerekçesi ile boşanma davası açmıştır¹³⁹. Yine bir başka kayıta, erkeğin daha önceden getirmeme sözü verdiği halde kardeşini eve getirmesi üzerine kadın boşanma davası açmıştır¹⁴⁰. Erkekler

¹³⁰ B.Ş.S. B 18/36a.

¹³¹ B.Ş.S. B 18/52b, A 152/10a, 107a.

¹³² B.Ş.S. B 18/15a, 45a, 66b, A 152/178b, 105a, 111b.

¹³³ B.Ş.S. A 152/65b.

¹³⁴ A. Yediyıldız, *a.g.m.*, s. 193.

¹³⁵ B.Ş.S. A 152/99b.

¹³⁶ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, İstanbul 1998, s. 117.

¹³⁷ B.Ş.S. B 18/6a, 10a.

¹³⁸ B.Ş.S. B 18/10b.

¹³⁹ B.Ş.S. A 152/103a.

¹⁴⁰ B.Ş.S. B 18/20b.

tarafından dile getirilen şikayetler arasında ise izinsiz evden ayrılma¹⁴¹, boşanmaksızın bir başkası ile evlenme¹⁴², zina şüphesi¹⁴³ gibi şikayetler ön plana çıkmaktadır.

Aile hayatı ile ilgili sicillere yansıyan bir diğer husus da nafaka konusudur. Boşanma sonrası yaşanan nafaka ve mehir konusundaki sıkıntıların yanında¹⁴⁴ sefere çıkan veya ticaret amacı ile uzak diyarlara giden şahısların, ailelerinin nafakalarını diğer şahıslara emanet etmeleri de sıkıntı yaratmıştır¹⁴⁵.

4. Köle ve Cariyeler

XVI. yüzyılın sonlarında Bursa nüfusunu oluşturan zümrelerden biri de kölelerdir. Kölelerle ilgili incelediğimiz defterlerde çok sayıda belge bulunmaktadır. Bu belgelerden hareketle köleleri elde edilme yolları, fiyatları, azat oluş şekilleri, kaçak olan kölelerle ilgili hususlar, toplumdaki statüleri, etnik menşeleri, efendilerin kölelerine hibeleri, köle sahiplerinin sosyal durumları vs. konularda hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Şehir nüfusu içerisinde sayıları hiç de küçümsenmeyecek ölçüde olan köleler, Bursa'ya esirciler tarafından değişik yerlerden getirilmekte idi¹⁴⁶.

Esir ticaretine konu olan köle ve cariyeler, etnik bakımdan Rus, Macar, Eflak, Çerkez Hırvat ve Arap kökenli olup, çoğunluğu Ruslar oluşturmaktadır¹⁴⁷. İncelediğimiz defterlerde köle ve cariyelerin 3000 akçe ile 11.600 akçe arasında değişen fiyatlarda alınıp satıldığı anlaşılmaktadır¹⁴⁸. Kölelerin fiyatlarının belirlenmesinde yaşları, sağlık durumları, ve etnik kökenleri gibi faktörler etkili olmaktadır.

Kölelerin efendilerinden izinsiz bir yere ayrılmasına izin verilmemiştir. Eğer bir köle efendisinden izinsiz evinden ayrılmış veya dışarı çıkmışsa, bu tür esire "abık", kaçak köle deniliyor ve yakalandığında subaşılar veya vakıf mütevellilerine teslim ediliyordu. Zabit sahibi ortaya çıkıncaya kadar mahkemeye başvurarak kaçak kölenin bakımı için belirli bir nafaka (genelde günlük 4 veya 5 akçe) nafaka takdir ettiriyordu¹⁴⁹. Mesela Çerkez asıllı Rıdvan adlı bir köle, yakalanarak mahkemeye çıkarılmış ve mahkemede Kastamonu Sancağı, Arslanlı Köyü sakinlerinden Recep adlı bir şahsın kulu olduğunu itiraf etmiş ve kaçma sebebi olarak da efendisinin annesi babası ve kendisini köle alarak

¹⁴¹ B.Ş.S. A 152/335.

¹⁴² B.Ş.S. A 152/36a, 38a.

¹⁴³ B.Ş.S. A 152/117a.

¹⁴⁴ B.Ş.S. B 18/24b, 93a, A 152/7b, 30a, 31b, 89a.

¹⁴⁵ B.Ş.S. B 18/10a, 13a, A 152/ 5a, 60a, 92a, 93b, 114b.

¹⁴⁶ B.Ş.S. B 18/18a, 24a, 50a.

¹⁴⁷ B.Ş.S. B 18/22b, 24a, 64b, 70b, 37b, 40b, A 152/15a, 27b, 30b, 64a, 67a, 72a, 84b, 87b, 98a, 115a, 121a, 130b, 135b, 136a.

¹⁴⁸ B.Ş.S. B 18/15b, 18a, 22b, 24a, 37b, 40b, 47a, 50a, 70b, 74a, A 152/27b, 45b, 64a, 67a, 87b.

¹⁴⁹ B.Ş.S. B 18/3a, 7a, 47a, 71a, 75b, 86a, A 152, 15a, 27b, 30b, 61b, 71a, 72a, 100a, 130a, 135b, 136a.

satın aldığıını beyanla anne ve babasını azad ettiği halde kendisini azad etmemesini öne sürmüştür. Bu köleye 5 akçe nafaka takdir edilerek subaşıya teslim edilmiştir¹⁵⁰.

Esirler ömür boyu köle olarak kalmıyordu. Genelde efendiler kölelerine belli bir süre veya ölüncüye kadar kendilerine hizmet etmek şartı ile hür olduklarını bildiriyorlardı¹⁵¹. Müslümanların ve hür olarak doğan gayri müslimlerin çocuklarının köle ve cariye yapılması yasaklanmıştır. Fakat zaman zaman bu kuralın ihlal edildiğini de yine incelediğimiz belgelerden öğrenmekteyiz¹⁵².

Köle ve cariyeler ile ilgili sicillerde rastladığımız bir diğer husus da köle ve cariyelerin satışlarından sonra kusurlu olduklarının anlaşılacak satışların iptaline dair şikayetlerdir. Frengi, humma, sui'l-kinye¹⁵³ gibi rahatsızlıklar, kellik, dizlerdeki şişlikler ve mecnunelik gibi kusurlar öne sürülerek bilirkişi raporu ile yapılan satış işleminin iptaline dair davalar kayıtlarda yer almışlardır¹⁵⁴.

5. Suç ve Suçlular

Bilindiği gibi suç, bir toplumun genel değer yargılarına ve ahlak anlayışına göre oluşan ve bu esriye uygun olarak yöneticiler tarafından konulan yasalara aykırı hareketlerden doğan bir sosyal olgudur. Suçlu genel değer yargılarını zedeleyen fiiliyle, topluma zarar verdiği için itilir ve yöneticiler tarafından takib edilerek cezalandırılır¹⁵⁵.

İncelediğimiz defterlerde buluna siciller bize o dönemde işlenen suçların çeşitleri hakkında bir fikir verebilmektedir. Hırsızlık, yaralama, mala zarar verme, hakaret etme gibi suçlar sıkça karşılaşılan suçlar arasında yer almaktadır.

Mesela, yeniçerilerden Ömer adlı bir şahıs Dergah-ı Ali bevvablarından Durmuş Bey'den karısına küfrettiği (şetm-i galiza) iddiası ile şikayetçi olmuş ve mahkemeye başvurmuştur¹⁵⁶. Yine bir başka hakaret davasında küçük bir çocuğa "şebek" denilmesi şikayet konusu olmuştur¹⁵⁷.

Hırsızlık suçu ile ilgili kayıtlara da sıkça rastlanmaktadır. Zerdecî esnafından Sefer adlı bir şahıs, dükkanında kaybolan 1700 akçesi için şüphelendiği şahısları mahkemeye getirmiş fakat delil getiremediği için dava düşmüştür¹⁵⁸. Mehmed ve Hasan

¹⁵⁰ B.Ş.S. A 152/115a.

¹⁵¹ B.Ş.S. B 18/69b, 90b.

¹⁵² B.Ş.S. B 18/ 15b, 18a, 24a, A 152/61b, 50b.

¹⁵³ Sui'l-kinye: Umumi halsizliğe yol açan ishal vb. hastalıklar, *bkz.* Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*.

¹⁵⁴ B.Ş.S. B 18/22b, 40b, A 152/45a, 45b,64a, 67a.

¹⁵⁵ Ergenç, *a.g.e.*, s. 156.

¹⁵⁶ B.Ş.S. A 152/102a.

¹⁵⁷ B.Ş.S. A 152/36b.

¹⁵⁸ B.Ş.S. B 18/6a.

adlı iki şahıs da mahkemeye başvurarak, Sahaflar içinde bulunan terzi dükkanlarının geceleyin açılarak içerisindeki emanet elbiselerinin çalındığını beyan etmişler ve bu durumun soruşturulmasını talep etmişlerdir¹⁵⁹. Yine bir başka kayıta padişah ahırında iken kaybolan padişah atlarından birisi Abdi adlı bir şahısta bulunmuş ve şahitlerin de onayı ile elinden alınmıştır¹⁶⁰. Tüccar taifesinden Ahmed adlı bir şahıs da Karacapaşa hancısı ve odabaşısından şikayetçi olarak, Cuma namazına gitmek üzere handan ayrıldığında, handa kaldığı odanın kapısının açılarak, içerideki bazı eşyalarının ve kese içerisinde buluna 26.400 akçesinin çalındığını beyan etmiş ve zanlıların soruşturulması talebinde bulunmuştur.

Sicillerde saldırı ve yaralama ile ilgili de değişik kayıtlara rastlamak mümkündür. Mesela iki kadın arasındaki kavgada kadınlardan birinin diğerinin ön dişlerinden birisini düşürmesi dava konusu olmuş ve taraflar 500 akçe sulh bedeli ile anlaşmışlardır¹⁶¹. Amcası adına vekil tayin edilen Yusuf adlı bir şahıs amcasının böğrüne karpuz ile vurulmak sureti ile yaralandığını ve hasta olduğunu beyanla amcası adına şikayetçi olmuştur¹⁶². Bir diğer belgede Peymane adlı bir kadın, Mehmed adlı bir yeniçerinin Yeni Han mevkiinde kendisine arkadan bir sopa ile vurarak kan revan içerisinde bıraktığını ifade ederek şikayetçi olmuş ve şahitlerle de iddiasını kanıtlamıştır¹⁶³. Yeniçeriler hakkında bir başka şikayet de evinin yakınlarında bir yeniçeri tarafından saldırıya uğrayan ve bıçakla sol ayağından yaralanan Mustafa adlı bir şahıs tarafından dile getirilmiştir¹⁶⁴.

Kadınlara yönelik saldırı ve taciz olayları da mahkeme kayıtlarında rastladığımız suç çeşitleri arasında yer almaktadır. Kayabaşı Mahallesi'nden Kara Hüseyin adlı bir çingene karısı Bahar'ın Çömlekçiler yolunda birkaç yeniçeri tarafından kaçırılmak istendiği çevredekilerin yardımıyla karısının kurtulduğunu beyanla saldırganlardan şikayetçi olmuştur¹⁶⁵. Fatma adlı bir kadın ise Rıdvan isimli bir şahsın yoluna geçerek kendisine yapıştığını (tacizde bulunduğunu) ifade ederek Rıdvan'dan şikayetçi olmuştur¹⁶⁶.

İçki ve sarhoşluk veren diğer maddeleri içenler hakkındaki soruşturmalar da mahkeme kayıtlarına yansımıştır. Mesela subaşının talebi ile Mehmed b. Hasan ve Mehmed b. Abdullah adlı kişilerin ağızlarında içki kokusu olduğu tutanaklara

¹⁵⁹ B.Ş.S. A 152/49a.

¹⁶⁰ B.Ş.S. B 18/85a.

¹⁶¹ B.Ş.S. A 152/10b.

¹⁶² B.Ş.S. A 152/55a

¹⁶³ B.Ş.S. A 152/57b.

¹⁶⁴ B.Ş.S. A 152/58b.

¹⁶⁵ B.Ş.S. A 152/9b.

¹⁶⁶ B.Ş.S. A 152/34b.

geçirilmiştir¹⁶⁷. Yine bir başka kayıta zaimü'l-vakt olan Sefer Bey'in mahkemeye getirdiği Rıdvan adlı bir şahsın sarhoş olarak yakalandığı ve sorulduğunda ekşi boza içtiğini itiraf ettiği zikredilmiştir¹⁶⁸.

Bu tür suçları işleyenler her toplumda görülebilir bu nedenle sicillerdeki bu olayları değerlendirirken, bu durumun yaygın bir suçlular tabakası yarattığı izlenimine kapılmamak gerekir. Çünkü yukarıda değindiğimiz mahalle yapılanması ve diğer idari müesseseler ile Osmanlılar suç işlemenin yaygın hal almasının önlenmesi için kurumsal tedbirler almışlardır. Aynı mahallede yaşayanların birbirlerine müteselsilen kefil sayılmaları, bu yükümlülüğün karşılığında mahalle ahalisinin içlerinde kötü olarak bildiklerini ihraç etme haklarının varlığı, bu tür olayların yaygınlaşmasını önleyici niteliktedir. Ayrıca mahalle ahalisinin isim isim defterlere kaydedilmesi sebebiyle bir sabıkalarının uzun bir süre şehirde barınması söz konusu olmamaktadır. Osmanlı şehrinin diğer Ortadoğu şehirlerinden en önemli ayrıcalığı, sakinleri arasında, fahişe, yankesici dilenci v.s. gibi, toplumun sağlıklı yapısını bozacak kimselerin guruplar teşkil edecek kadar büyük yekûn tutmamalarıdır¹⁶⁹.

¹⁶⁷ B.Ş.S. B 18/9a.

¹⁶⁸ B.Ş.S. A 152/102a. (Burada adı geçen Rıdvan muhtemelen önceki kayıtlarda bir kadına tecavüzde bulunduğu iddiası ile yargılanan şahısla aynı kişidir.)

¹⁶⁹ Ergenç, *a.g.e.*, s.157.

III. BÖLÜM

B 18 VE A 152 NUMARALI ŞER'İYE SİCİLLERİ

A. B 18 NUMARALI DEFTER

1. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Belgelerin Özetleri

1A*

- 1- Defterdeki kayıtların kadılar Hızır b.Şeyh Efendi ve Şeyhülislam Bostanzade Efendi'nin mahdum-u mükerremeleri Mehmed Efendi Hz. ile naibler Semenzade Mehmed Efendi, Ahmet Efendi ve Mevlana Yakub Efendi zamanında tutulduğuna dair ilk kayıt.
- 2- Hoca İlyas Mektebi'ne günlük 20 akçe vazife ile Kuran tilaveti için görevli tayini
- 3- Cami-i Kebir kayyumlarından birinin Hoca İlyas Mektebi'nde Kur'an tilaveti için günlük yarım (nim) akçe ile görevlendirildiğine dair kayıt.
- 4- Pınarbaşı Mahallesi'nde bulunan bir evin baba tarafından oğluna hibe edilmesi.
- 5- Göndere'li bir şahsın Rus ve Eflak asıllı iki köleyi oğluna hibe etmesi.

1B

- 8- Hacı Sevindik Mahallesi'ndeki bir ev satışının iptali istemi.

2A

- 9- Meydancık Mahallesi'ndeki bir ev satışından kalan borcun ödendiğine dair kayıt

2B

- 17- İbn-i Bezzaz Mescidi için kendi isteği ile ayrılan birinin yerine günlük yarım akçe ile imam tayini.
- 18- Manavgad Kazasında bir şahsın katır satışından doğan 2200 akçelik alacağını aldığına dair beyanı.

3A

- 19- Arablar Mahallesi Mescidi imamına her yıl bir hatim şartı ile 1500 akçenin vakfedilmesi
- 20- Karacaali mevkiindeki 6000 akçelik bir bahçe satışının iptali istemi
- 22- Emir Sultan civarında yakalanan bir kölenin Yörügan taifesi emirine teslimi.

3B

- 27- Debbağlar Mahallesinden bir şahsın vefat eden babasından kalan, debbağ dükkanının yarı hissesini 20.000 akçeye satışı ve diğer yarısını da karısına hibe

* Belgelerin önce varak numaraları verilmiş ve daha sonra da bu varakta yer alan belgeler hüküm numaraları ile sıralanmıştır.

ettiğine dair beyanı.

4A

33- Kasab olan bir şahsın daha önce ortak olarak birlikte 516 koyun aldığı bir şahsın bu koyunlardan 74`ünün zayi olması üzerine oluşan zararı ödemekten kaçınması ile ilgili şikayeti.

4B

37- İvaz Paşa Köyü Camii için 4000 akçelik para vakfı

5A

38- Bir şahsın 10.000 akçe karşılığında mirastan kendi payına düşen hissesinden vazgeçtiğine dair kayıt

39- Bir kadının mirastan kendi payına düşen hisseyi kızına hibe etmesi

40- Mudanya`da zimmilere ait üç yük içkiye el konulmasına ait kayıt.

42- Murad Han Mahallesi`ndeki bir bozahanenin içindeki eşyalarla birlikte toplam 1000 akçeye satışı

6A

50- Zerdeciler esnafından bir şahsın kaybolan 4700 akçesi için zanlıların soruşturulması.

52- Elhac Hasan Mahallesi`nden bir kadının boşanma sonrası 1000 akçe tutan mehir ve nafakasını aldığına dair kayıt

6B

57- Vefat eden bir şahsın kira parası olara 400 akçe alacağını varisleri tarafından alındığına dair bir kayıt.

7A

61- Annelerine daha önce mehir karşılığı hibe edilen ev ve bahçeye babalarının tekrar el koyması üzerine çocukların mahkemeye şikayeti.

62- Garibler Mahallesi`nden bir kürekçinin sefere giderken emanet olarak bıraktığı parayı sefer dönüşü alamaması üzerine mahkemeye şikayeti

63- Acem tarafından gelen bir şahsın diğerine 180 sikke gurus borç verdiğiğine dair kayıt

64- Tosya Kazası Solca Köyü`nde 1950 akçelik bir mülkün satışı.

65- İnebey Köyünde bir zimmi tarafından yakalanan bir Rus asıllı kölenin mütevelliyeye teslimi.

7B

66- Kürekçiler Çarşısı`ndaki 27,5 akçe kira bedeli olan bir bezzaz dükkanının 24.000 akçeye satışı.

68- Hatip Hoca Mahallesi`ndeki 2500 akçelik bir arazinin satışı

69- Miras olarak kalan 3000 akçelik paranın teslimi

8A

- 71- Boyacı Köprüsü mevkiindeki iki tarlanın100 akçe mukataası ile 4000 akçeye satışı
72- Bir yeniçerinin bir şahsa küfredmesi dolayısıyla küfredilen şahsın şikayet başvurusu.
73- Emanet olarak alınan 120.000 akçenin yerine ulaştırıldığına dair kayıt.
75- 1000 akçelik bir borcun ödendiğine dair kayıt.

8B

- 78- Gemlik'e bağlı Gençli Köyü'nde 13.000 akçelik bir bağ satışı.

9A

- 83- Subaşının talebi ile. ağız kokusunun delil olarak kullanıldığı, bazı şahısların içki kullandıklarının kayda geçirilmesi.
84- Kefeniğnesi Mahallesi'nde vefat eden bir şahsın borcuna karşılık Nalburcular Çarşısı'ndaki iki demirci dükkanının satışa çıkarılması.
85- Zımmiler arasındaki içki alışverişinden sebebi ile 3000 akçelikborç alacak davası.
86- Zımmi bir terzinin(hayyat) İstanbul Gedikpaşa Hamamı yakınlarındaki ortak olduğu terzi dükkanının yarı hissesini 2300 akçeye ortağına devretmesi.

9B

- 89- Ekserciler çarşısında 3000 akçelik bir bab dükkan satışı.
92- Bazı şahısların mahkemeye geldiklerine dair kayıt.

10A

- 94- Sefere çıkan bir yeniçerinin eşinin, vekil bırakılan şahıstan nafaka talebi.
95- 39.000 akçelik ipek alışverişi sonrasındaki borç-alacak davası.
96- 700 akçelik bir himar (merkep) satışı sonrasındaki alacak davası.
97- Bir kadının kocası tarafından üç talak ile boşandığına dair dava.

10B

- 100- Boşanma sonrası bir kadının tüm eşyalarını aldığına dair bir kayıt.
102- Kaplıca-i Atik yakınlarında satışı yapılan bir arazi için temessük talebi.

11A

- 103- Evrani Köyü'ndeki 3500 akçelik bir bağın satışı.
107- Kaplıca-i Atik yakınlarındaki 3000 akçelik bir arazinin satışı.
108- Kaplıca-i Atik yakınlarındaki 600 akçelik bir arazi satışı.
109- Kaplıca-i Atik yakınlarındaki 600 akçelik bir arazi satışı.

11B

- 110- Kardeşi sefere çıkan ve kaybolan bir yeniçerinin kardeşinin alacağını talebi, üzerine borçlunun sefer sırasında borcunu verdiğine dair beyanı ve bunu şahitlerle isbat etmesi.

113- Hamzabey Mahallesi'nden vefat eden bir "kadı"nın eşinin oğlunun, annesinden kalan miras hissesi olan 5500 akçeyi "kadı"nın çocuklarına vasi olan şahıstan aldığına dair beyanı.

12A

115- Hamzabey Mahallesi'nden bir kadının babasından kalan mirastan kendi payına düşen hissesi olan 4000 akçe ve bir takım eşyaları kızkardeşlerinden aldığına dair beyanı.

116- Ali Paşa Mahallesi sakinlerinden bir şahsın, mahalledeki kârhanede bulunan iki tezgahı üç yıllığına aylık 90 akçe ücret ile kiraladığına ve üç yıllık kira bedeli olarak da 3240 akçeyi peşin olarak aldığına dair beyanı.

12B

120- Kassablar taifesinden bir şahsın koyun pahasından 4000 akçe borcu olduğuna dair beyanı.

122- İsabey Köyü'ndeki bir tarlanın veraset yoluyla el değiştirmesi.

123- İçki alışverişi sonrasında zimmiler arasındaki 900 akçelik borç alacak davası.

13A

127- Bir kadının vekili vasıtasıyla boşanma sonrası mehir ve nafaka ücreti olarak 2000 akçe ve diğer alacaklarına karşılık da 300 akçe aldığına dair beyanı.

128- Miras için vekil tayin edilen bir şahsın vekaletinin azli

13B

135- Tüccar taifesinden bir şahsın yahudi birinde bogasi pahasından 280 sikke dinar (tamü'l-veznü'l-ayar) alacağı olduğuna dair kayıt.

14A

141- Giyciler taifesinden bir şahsın yahudi birine 35.000 akçe borcu olduğuna dair kayıt.

14B

142- Medine-i Münevvere evkafından olan Habiboğlu Mahallesi'ndeki bir yerin 15 akçe aylık ücret ile müteveli tarafından kiraya verilmesi.

143- Medine-i Münevvere evkafından olan Veli Şemseddin Mahallesi'nde bir yerin müteveli tarafından 30 akçe aylık ücret ile üç yıllığına kiraya verilmesi.

146- Kocası vefat eden bir kadının miras olarak 1500 akçe ve mehir-i müeccel olarak 1500 akçe aldığına dair beyanı.

147- İstanbul Rüstem Paşa Camii yakınlarındaki aylık 60 akçe kira bedeli olan odalardan birinin Orhan Mahallesi'nde ikamet eden bir şahıs tarafından 3000 akçeye satılması.

15A

150- Zimmi bir şahsın Timurtaş Köyü'ndeki arazisini yıllık 30akçe mukataası ile birlikte

700 akçeye bir yeniçeriye sattığına dair beyanı

152- Elhac Yusuf Vakfı mütevellisinin vakfa ait 4000 akçenin yarısını tahsil ettiğine dair beyanı

15B

156- Hür olduğu anlaşılan bir kölenin azad edilmesinden sonra, köleyi alan kişinin satandan parasını talep etmesi.

158- Nalcılar taifesinden bir şahsın, bir zimmi tarafından çekiçle yaralanması sonrasında açılan davanın sulh ile neticelendiğine dair beyan.

160- Bir zımminin Dergah-ı Ali çaşnigirlerinden birine 10.300 akçe borcu olduğuna dair beyanı.

161- Bir önceki belgede bahsi geçen borca karşılık Platyanos Köyü'ndeki yıllık 20 akçe mukattası olan bir menzilin, 13.000 akçeye satılması ve borcun ödenmesi

16A

162- Çakır Ağa Mahallesi'nden bir şahsın kereste pahasından 4400 akçe alacağı olduğuna dair beyanı.

163- Bir yeniçerinin vefat eden bir zımmiden vefatından önce aldığı tarla için temessük talebi.

164- Vefat eden bir şahsın oğullarının müteveffa şahsa ait olan borcun ödenmesi konusunda anlaştıklarına dair beyanları.

165- Sultan Mehmed Han Vakfına ait İvaz Paşa Hanı'nın üst katında bulunan bir odanın müteveli tarafından 300 akçe peşin kira bedeli ile aylık 30 akçeye kiraya verilmesi.

16B

167- Alacahırka Mahallesi imamı ve müezzininin talebi ile Pınarbaşı mezarlığı için mezarlık görevlisi (makbereci) tayini

169- Küçükbaş hayvan alım satımından kaynaklanan borç alacak problemi.

171- Sipahioğullarından bir şahsın vefat eden birisinde olan 6000 akçe alacağının oğlu tarafından ödendiğine dair beyanı.

17A

176- Azvat Köyü'nden bir şahsın eşine bir takım ev eşyalarını hibe ettiğine dair beyanı

17B

180- Bir yeniçerinin Sultan kapıcılarından birisinde olan alacağına karşılık Kırkkavak denilen mevzideki iki kıta bahçeyi satın alması

181- Nahcivan Kasabası'ndan bir şahsın ibrişim pahasından 230 sikke borcu olduğuna dair beyanı.

182- Vefat eden bir şahsın alacağının oğullarına bildirildiğine dair beyan.

183- Zimmiler arasında evlilik öncesi çıkan problem sonrasında karşılıklı eşya alışverişi ile ilgili sorunun çözümlendiğine dair kayıt.

184- Vefat eden bir şahsa ait Attarcılar Çarşısı'ndaki Sultan Orhan Vakfı'ndan olan bir attar dükkanının içindekilerinin 1000 akçeye satıldığı ve dükkanın da günlük 6 akçeye altı yıllığına kiraya verildiğine dair bir kayıt.

18A

186- Miras olarak kalan İvaz Paşa Vakfı'na ait Bezzazistan yakınlarındaki kaftancı dükkanının 14.000 akçeye satışı.

187- Esirciler taifesinden bir şahsın, satın aldığı cariye'nin hür olduğunun anlaşılması ve azad edilmesi sonrasında cariyeyi aldığı şahıstan parasını talep etmesi

190- Sefere çıkan silahdarlar zümresinden bir şahsın eşinin, nafaka ve kisvesi konusunda eşinin vekil tayin ettiği şahıstan nafaka istemi

18B

193- Ödenmeyen bir borcun borca kefil olan şahıs tarafından ödendiğine dair kayıt.

19A

198- Hüdavendigâr Vakfı cabisi ve mütevellî kaymakamı tarafından Cebel-i Atik ve Cebel-i Cedid'de bulunan köylerin aşarlarının iltizama verilmesi.

199- Vefat eden bir şahsın Belgrad Kasabası'nda ikamet eden bir şahsa olan borcunun vekiller vasıtası ile ödendiğine dair beyan.

200- Mücellidi Mahallesi imam ve müezzininin vakfa 1500 akçe vakfeleyen bir kadından avarız akçesi alınmaması gerektiğine dair beyanları.

201- Astar alışverişi esnasında alınan astarların endaze olarak ölçülerinin sipariş verilen eksik gelmesi üzerine satışın iptali istemi

202- Tüccar taifesinden bir şahsın yahudi bir ipek tüccarında olan 224 lidre ipek alacağını teslim aldığına dair beyanı.

19B

204- İsa Bey Fenari Mahallesi'nden bir kadının bir diğer kadına 500 akçe borç verdiğine ve geri alamaması üzerine aralarındaki tartışmanın iki sikke gurusu sulh bedeli ile problemin çözüldüğüne dair beyanı.

205- İpek ticareti yapan bir şahsın, yahudi bir ipek tüccarına olan ipek borcunu beyanı.

206- Bir danişmendin, bir kadında bazı ev eşyaları ve bir miktar para alacağı olduğuna dair iddiası ve bunun soruşturulmasına dair istemi.

20A

209- Bir şahsın acemioğlanlarından birisine kiraya verdiği bir atı geri istemesi üzerine ortaya çıkan dava.

- 210- Yeniçerilerden bir şahsın ölen eşinin mirasına el koyan kayınpederinden miras olarak kalan söz konusu parayı tümüyle tahsil ettiğine dair bir kayıt.
- 211- Dikencik Köyü yakınlarında 4500 akçelik bir kıta tarla satışı.
- 212- Niğde Kazası. Eski Gümüş Köyü'nde 3000 akçelik bir tarla satışı.

20B

- 217- Bir kadının kocasının kardeşini evine getirmesi üzerine daha önceki bir akde binaen kocasından boşanma istemi.
- 218- Tüccar taifesinden bir şahsın, yahudi birinde olan 115 lidre ipek alacağını borca kefil olan şahıslardan tahsil ettiğine dair kayıt.
- 219- Nahcivan Kasabası mustahfizlarından ve Acem katırcılarından bir şahsın, Nahcivan yeniçerilerinden birine iki katır ve bir at sattığına dair beyanı.
- 220- Sipahioğullarından bir şahsın bir tüccarda olan 104 lidre ipek hakkını aldığına dair beyanı.

21A

- 221- Vefat eden bir şahsın alacakları için çocuklarına vasi olan şahsın, müteveffanın alacaklarını talep etmesi
- 223- Vefat eden bir zimminin çocuklarının, babalarının sağlığında Balatyunus Köyü'ndeki arazilerini yeniçerilerden bir şahsa sattığına dair beyanları.
- 225- Yahudi bir şahısta olan borcunu alamayan bir şahsın, yahudi ile ortak olan şahıstan bunu talep etmesi
- 226- Gelincik Çarşısındaki Mehmet Han Evkafi'ndan olan bir bab terzi dükkanının sahibi olan yahudi tarafından kiraya verildiğine dair bir kayıt.

21B

- 228- Yeniçerilerden bir şahsın Bilad-ı Yunus Köyü'nde vefat eden bir zimmiye olan alacağını çocuklarından talebi ve çocukların da bu borçtan habersiz olduklarını ifadeleri.
- 230- Ağaççılar Çarşısı'ndaki bir ağaççı dükkanının kiraya verilmesi
- 231- Bir kadının vekili ve vasisi vasıtası ile 9900 akçelik alacağını tahsil ettiğine dair bir kayıt.

22A

- 235- Bir müderrisin yahudi bir tüccarda olan alacağını vekilleri vasıtası ile aldığına dair beyanı.
- 236- Emir Hanı hancısının kendisine emanet bıraktığı atını sattığı iddiası ile yeniçerilerden bir şahsın mahkemeye başvurusu.
- 237- Eşi Boğazhisarı'nda boğulan bir kadının mahkemeden olayın soruşturulması ve

kendisine bir belge verilmesine dair isteği

238- Kocasının Konya'da idam edildiği iddia edilen bir kadının, olayın soruşturulması ve kendisine bir belge verilmesine dair isteği,

239- Bir şahsın emanet olarak bir miktar para bıraktığı bir şahsın, parayı talep ettiğinde emaneti reddetmesi üzerine mahkemeye başvurması

240- Balık Pazarı'nda satılan bir meyhanenin avarız akçesinin alan ve satan arasında problem olması üzerine mahkemeye yapılan başvuru.

22B

242- Tahtakale yakınlarındaki Demirciler Çarşısı'ndaki bir kahvehane'nin kiraya verilmesi

243- Hoca Naib Mahallesi'nde Canboz nehri üzerindeki bir değirmenin satışı

244- Bir yeniçerinin satın aldığı Rus asıllı cariyenin sakat olduğunun anlaşılması üzerine cariyenin emanet vaz olunmasına dair talebi

248- İki şahıs arasındaki alacak meselesinin sulh ile sonuçlandığına dair kayıt.

23A

253- Yıldırım Vakfı'na ait Haffaflar Çarşısı'ndaki bir botçu dükkanının satışı.

23B

256- İvaz Paşa Vakfı mütevellisinin Atçılar denilen mevkideki Yıldırım Han Vakfı'na ait bir bahçeyi yedi yıl süre ile kiraya verdiğine dair kayıt.

257-Yahudi şahıslar arasındaki borcun reddedilmesi üzerine ortaya çıkan borç alacak davası.

24A

260- Satın alınan cariyenin hür olduğunun anlaşılmasından sonra satışı iptali.

261- Mercanzade Vakfı mütevellisinin Tuzpazarı'nda bulunan kahvehane ve yan odaları kiraya verdiğine dair beyanı.

263- Rus asıllı bir kölenin satışı ve sonrasında el değiştirmesi sebebiyle ortaya çıkan problemlere ait kayıt.

24B

264- Kocasından boşanan bir kadının vekili vasıtası ile kocasından mehir ve nafaka talebi.

271- Vefat eden bir zımminin çocuklarının başvurusu üzerine miras taksiminin yapıldığına dair kayıt.

25A

272- Vefat eden bir şahsa ait borcun müteveffanın kardeşi tarafından tahsili.

273- Debbağlar Çarşısı'ndaki bir debbağ dükkanının yarı hissesinin satışı.

274- Orhan Mahallesi'nden bir şahsın bazı ev eşyalarının karşılığında eşine olan borcunu ikrarı.

25B

276- Rumeli Vilayetinden Bursa'ya gelen bir şahsın, vekil vasıtası ile tüm mal varlığını eşine hibe ettiğine dair beyanı.

277- Bir kadının vefat eden annesinden kendisine miras olarak intikal eden ve babasının hibe ettiği menzillerin vekiller vasıtası ile kaydı.

26A

281- Bazı ev eşyaları çalınan bir kadının şüphelendiği şahısların mahkemece soruşturulmasına dair talebi.

282- Hanzade Sultan Vakfı'na ait Kükürtlü'de kadınlara mahsus olan hamamın bir kadına kiraya verilmesi

285- Yukarıda bahsi geçen hamamın daha iyi bir fiyat teklif eden bir kadının ortaya çıkması üzerine yeniden kiraya verilmesi.

26B

286- Ebradi Kazası Yergelen Köyü'nde 7000 akçelik bir menzil satışı

288- Azeb Bey Mahallesi'nde arazi satışı

289- Kayakan(?) Camii Vakfı mütevelli kaymakamının Atçılar denilen mevkideki bir bahçeyi dokuz yıl süre ile kiraya vermesi.

290- Belviran Kasabası Elmasun Köyü'nde 10.200 akçelik bir mezra satışı

28A

306- Arab Mehmed Mahallesi'ndeki bir menzilin sahiplenilmesi konusunda iki kadın arasındaki problemin mahkemeye intikali

307- Sultan Mehmed Mahallesi'nde bir menzii satışı.

308- Babalarından kalan miras konusunda bir uzlaşmaya vardıklarını ifade eden şahısların bunu mahkemeye beyanetmeleri.

309- Kite Kazası İnesi Köyü sınırında buluna bir kıta tarlanın satışı.

28B

311- Şarab yapımında kullanılacak üzümlerin toplanması konusunda çıkan bir tartışmanın mahkemeye intikali.

29A

320- Daha önce ortaklık yapan şahısların aralarındaki borç konusunun kapandığına dair beyanları.

321- Hac esnasında vefat eden bir şahsın eşi ile evlenen ve müteveffanın küçük çocuğuna bakmakla yükümlü olan birinin, bu yükümlülüğü gerekçe göstererek küçük

çocuğa kalan paranın kendi zimmetine geçirilmesine dair talebi.

29B

322- Bir kısmı ödenmiş olan bir borcun geriye kalan kısmının tartışma konusu olması üzerine mahkemeye intikal eden dava kaydı.

30A

327- Vefat eden bir şahsın, Bayındır Acem Vakfı'na ve eşine olan borcu (mehir) sebebi ile Reyhan Paşa M'nde buluna evinin açık arttırma ile satılması ve borcunun ödenmesi.

328- Şirvan Kasabası'ndan bir şahsın karşılığında ipek yollamak üzere yeniçerilerden bir şahıstan bir miktar para aldığına dair kayıt.

30B

336- Balcı Ali Çelebi Vakfı'na ait Taşçılar çarşısında bulunan bir ekmeğeçi dükkanının masrafları kiradan düşülmek kaydı ile tamiratına izin verilmesi.

31B

344- Daye Hatun Mahallesi'nde ikamet eden bir kadının kendisine ömrünün sonuna kadar günlük 8 akçe harcamak şartı ile bir cariye 25 miskal altın ve bazı ev eşyalarını bir şahsa hibe ettiğine dair beyanı.

347- Atranos Kazası Durmuşlar Köyü'nden bir şahsın kız kardeşini nafakasını karşılamak şartı ile altı yıllığına saygıdeğer bir şahsa icare ettiğine dair bir kayıt.

32A

352- Babaları vefat eden iki kızkardeşin kendilerine kalan mirası pay ettiklerine ve bu konuda bir problem olmadığına dair beyanları.

32B

354- Yalvaç kasabası Salur Köyü'nde babası vefat eden bir şahsın, babasından kalan araziyi satarak babasının bocunu ödemesi.

33B

365- Demirkapı Mahallesi'ndeki bir zimmiye ait mülkün iki ayrı hisse halinde satılması.

368- Konya'da vefat eden bir şahsın vekiller vasıtası ile alacaklarının tahsili.

34A

370- Kassablar taifesinden daha önce ortak olan iki şahsın ortaklıklarının bitiminden sonra birbirlerine olan borçlarını da ödediklerine dair bir kayıt.

373- Medine-i Münevvere Evkafı'na ait Mirahur denilen mevzideki bir bağın vakıf mütevellisinin bilgisi dahilinde 90 yıllığına kiraya verilmesi.

374- Yeniçerilerden bir şahsın, Kestel Köyü yakınlarındaki mezradaki hissesini kardeşine sattığına dair beyanı.

375- Vefat eden bir bayanın kızkardeşlerinin, kocadan müteveffaya ait mehir bedelini talep etmeleri üzerine oluşan problemin mahkemeye intikali.

34B

378- Müslüman olan bir cariye'nin sahibinden alınarak emanet vaz' olunması.

35A

381- Sarı Abdullah M. ileri gelenlerinin Avarız akçesini ödemeye gücü yetmeyen bir kadının, parasının mahalle sakinleri tarafından toplanıp bir şahsa emanet edildiğine dair beyanları

383- Gölpınar Köyü'nde 5500 akçelik bir menzil satışı.

384- Katırcılar taifesinden katırı kaybolan bir şahsın, katırını bir başka şahsın elinde bulması üzerine olayın soruşturulmasına dair talebi.

35B

385- Athane de hassa seyislerden birinin bir şahısta damgalı bir at bulunduğunu beyan ederek bu durumun soruşturulmasına dair talebi.

386- Abdi Çelebi Mahallesi'nde kavga eden şahıslardan birinin diğerini kürekle yaralaması üzerine olayın mahkemeye intikali

36A

392- İvaz Paşa'nın torunlarından olan bir şahsın, Bursa, Tokat ve Kazabad'da buluna İvaz Paşa Vakıflarının tevliyetinde babadan oğula geçiş kuralının ihlal edildiğini beyan ederek bu durumun soruşturulmasına dair talebi.

393- Kiremitçizade Mahallesi'nde buluna bir menzilin içindeki müstemilatı ile birlikte satışı.

36B

398- Murad Bey Mahallesi'nde bulunan bir menzilin içindekilerle birlikte satışı.

37A

400- Kassab taifesinden bir şahsın yanında çalışan çırağının kendisine satıldığı etin parasını eksik teslim ettiği iddiası üzerine olayın mahkemeye intikali.

401- Ortaklığın sona ermesinden sonra ortaklar arasındaki karşılıklı olarak borçların ödendiğine dair kayıt.

37B

402- Hırvat asıllı bir kölenin satışı sonrasında paranın teslim edildiğine dair beyan.

403- Zikr olunan kölenin ücretinin, kefaleti hasebi ile bir şahsa verildiğine dair beyan

38A

411- Ahmed Paşa Mahallesi'nde vefat eden bir şahsın eşine, mehir bedelinin ve miras olarak intikal eden paranın vekiller vasıtası ile ulaştırılması.

38B

416- Yeni Bezzaz Mahallesi'nde vefat eden bir şahsın çocuklarına nazır olarak tayin edilen bir şahsın bu görevden çekilmek istediğine dair beyanı.

40A

428- Daha önce ortaklık yapan şahıslar arasındaki borçların karşılıklı olarak ödendiğine dair ortakların beyanları.

430- Daha önce evine girilerek bir miktar ipek,kaftan ve diğer ev eşyalarının çalındığını ifade eden şahsın çalınan ipeğini bir başka şahısta bulması üzerine durumun soruşturulmasına dair talebi..

431- Bir önceki davaya atfen soruşturulmaya maruz kalın evlad-ı arabdan bir şahsın ipek satın aldığı şahsın kendisinin reisine olmasına sebebiyet verdiği iddiasıyla bu durumun soruşturulmasına dair talebi.

40B

436- Macar asıllı bir cariye satın alan bir kadının cariye kusurlu çıkması üzerine cariye satın aldığı değerden daha az bir değeri olduğunu ifade ederek satışın tekrar değerlendirilmesine dair talebi.

41A

439- Sultan Orhan Vakfı'na ait Kökçüler Çarşısı'nda bulunan bir hanın üç yıllığına kiraya verilmesi.

440- Kavheciler taifesine reis ve zâbit olan bir şahsın kendisine bu konuya dair bir huccet verilmesine dair talebi.

442- Hacı Muslu Vakfı'na ait Bulgarlar Mahallesi'nde ki on adet odanın zımmi bir şahsa tamirat ve yenileme masrafları kendisine ait olmak şartı ile kiralanması.

41B

444- Boşandıktan sonra eski kocası tarafından kendine ait Isparta Kasabası Emiroğlu Mahallesi'nde ki mülkünü gayr-i hukuki olarak satıldığını iddia eden bir kadının olayın soruşturulmasına dair talebi.

446- Mihaliç'te Doğan Vakfı'na ait bir kahvehanenin vakıf mütevellisinin onayı ile üç yıllığına kiralanması.

42A

453- Daha önce hapiste olan bir zimmiden davacı olan şahsın davasından vazgeçtiğine dair beyanı

454- Bir şahsın yoğurtçu vukiyyesini beş akçeye sattığına dair beyanı.

42B

456- Yeniçerilerden bir şahıs ile sipahioğullarından birisi arasındaki keçe satışı

sonrasında ortaya çıkan borç alacak davası.

43A

460- Hacı Yakub Mahallesi`nde vefat eden vefat eden kimsesiz bir şahsın kalan mallarına vazu'l-yed olan bir şahsa bu konu ile ilgili belge verilmesi.

461- Karaca Ahmed Çarşısı yakınlarındaki bir yaralama olayı ile ilgili yaralanan şahsın şikayeti.

462- İskilib Sancağı, Elmalı Köyü`ndeki içindeki ev ile birlikte bir tarla satışı.

44A

475- Bir şahsın ne olduğu belirtilmeyen bir olay ile ilgili müdahalesinin söz konusu olmadığına dair beyanı

477- Bir şahsın iki yıl önce verdiği borcun aralarındaki anlaşmaya bağlı olarak yıllık taksitler halinde ödendiğine dair beyanı.

44B

483- Yeniçerilerden bir şahsın,kendisine saldırdığı ve taşla yaraladığı iddiası ile bir şahıstan davacı olduğuna dair beyanı.

45A

485- Boyacı Hayrettin Mahallesi`nde vefat eden bir müezzinin yerine yeni birinin tayin edilmesi.

486- Altıparmak Vakfı'na 23.000 akçe borcu olan bir şahsın bunu ödediğine dair bir kayıt.

489- Kiremitçioglu M'deki kendisine ait menzilin annesi tarafından kendisinin haberi olmaksızın satıldığını iddia eden şahsın satışın iptali istemi.

45B

490- Baba'larından kalan mirasın taksimi konusunda aralarında tartışma çıkan iki şahsın uzlaştıklarına dair beyanları.

491- Babası vefat eden bir zımminin, babasına vasi olan şahıstan miktar hususunda aralarında tartışma çıktıktan sonra bir miktar para alarak uzlaştıklarına dair beyanı.

494- Bir kadının bir başka kadına bir takım ev eşyalarını hibe ettiğine dair kayıt.

46B

502- Bursa'nın değişik yerlerindeki cüz okuyan şahısların vefatı üzerine yerlerine yeni cüzhanların atandığına dair kayıt.

503- İsa Sultan Türbesinde günlük yarım akçe karşılığında mükebbirlik yapan şahsın ayrılması üzerine yerine bir başkasının tavsiye olunması.

47A

509- Sahibinden kaçan bir kölenin yakalanarak bir müddet hapsolüdüğü ve haps

müddetinin dolmasından sonra da bir başka şahsa satıldığına dair kayıt.

510- Flader Köyü'nde bir başka zımminin evinde vefat eden bir zımminin ölümünün şüphe uyandırması sebebi ile kardeşinin bu durumun soruşturulmasına dair istemi.

47B

513- Beyşehir Sancağı'na bağlı Devesi Köyü'nden bir şahsın daha önce bu sancağın kethüdası olan ve sancağın zabtı sırasında kendisinden ve diğer şahıslardan haksız yere para alan Dergah-ı Ali çavuşlarından birisi hakkındaki şikayeti.

515- Kaybolan eşeğini bir başka şahsın elinde bulan bir davacının bu durumun soruşturulması talebi.

48A

522- Elbiseleri çalınan bir şahsın, hırsızı yakalayarak mahkemeye getirdiğine ve hırsızlığını itiraf ettirdiğine dair bir kayıt.

48B

527- Eşini dövdüğü için, hakkında dava açtığı eşinin eski kocası olan şahısla ilgili davadan vazgeçtiğini beyan eden koca ile ilgili kayıt.

528- Yukarıdaki kayıtla bağlantılı olarak boşandıktan sonra annenin küçük kızını görmesine müsaade etmeyen bir şahsın uyarılması talebi.

49A

535- Ebu Şahme Vakfı mütevellisinin, Şeker Hoca Mahallesi'nde vakfa ait 12 odayı Ayşe adlı bir kadına kiraya verdiği dair beyanı.

536- Kocasını vekil tayin eden bir kadının kocası vasıtası ile bir şahıstaki alacağını talep etmesi.

537- Hacı Yakub Mahallesi Mescidi'ne kendi isteği ile ayrılan müezzinin yerine günlük yarını akçeye müezzin tayini.

49B

542- Ulucami yakınlarında Sinekli Hamamı civarında bulunan bir kahvehanenin altındaki dükkanlarla birlikte günlük 20 akçeye kiraya verilmesi.

50A

549- Kahve ve tülbind ticareti yapan bir şahsın vekil vasıtası ile alacaklarını tahsil ettiğine dair bir kayıt.

550- Tüccar taifesinden bir şahsın esirciler taifesinden satın aldığı 13 yaşlarındaki kölenin İstanbul'da oturan bir yeniçerinin oğlu olduğunun anlaşılması azad edilmesi üzerine parasını satan kişiden talep etmesi.

50B

554- Bir kadının kocası öldükten sonra kendisine kalan mirası tümüyle aldığına dair

beyanı

51B

564- Kilyos Kasabasında vefat eden şahsın kızkardeşinin kendisine miras olarak kalan parayı teslim aldığına dair beyanı.

569- İki zimmi arasındaki borç alacak davası ile ilgili beyan

52A

574- Bir yıl önce kendisini mızrakla yaralayan bir şahıstan davacı olan bir şahsın yaralayanın cezalandırılması talebi.

52B

575- Boyacılar esnafından bir şahsın, boyacılıkla uğraşan esnafın kullandığı malzemelerin pazara gelmeden mahalle aralarında satıldığını ve bu yüzden malzeme bulmakta sıkıntı çektiklerini ifade ederek bir şahsın ehl-i hibre seçilerek onun izni olmaksızın malzeme satışının yasaklanmasına dair talebi.

576- Cami-i Kebir M.de vefat eden bir şahsın cami yakınlarında olan bir menzilin vakfetmesine rağmen, varisi olan amca oğlunun bu menzile ihtiyacı olduğunu ve vakfedilmediğini iddia etmesine üzerine ortaya çıkan sorun.

53A

580- Babalarından kalan mirası problemsiz bir şekilde paylaştıklarını ifade eden iki kardeşin bu konudaki beyanları.

584- Sipahiler serdarı olan bir şahsın bir başkasında olan 37.490 akçelik alacağını tahsil için görevlendirilen bir kişinin bu konudaki beyanı.

53B

588- Yahudi cemaatinden bir şahsın vefatından sonra, varislerinin, müteveffanın ölümünden önce Hacı Hasanzede Vakfı'na ait olan Kadı Hanı yakınındaki dükkanın yarı hissesini bir başka yahudiye sattığına dair beyanları.

55A

602- Bir kadının daha önce eşinin kendisini dövdüğü iddiası ile açtığı davadan vazgeçtiğine dair beyanı.

605- Bir kadının vekalet verdiği birisi aracılığı ile, altı ay önce kendisini boşayan kocasından sorularak şu an dul olduğuna dair kendisine bir belge verilmesine dair istemi.

55B

606- Nahcivan Kasabası'ndan bir ipek tüccarının bir yahudide olan alacağını vekilleri vasıtası ile tahsil ettiğine dair beyanı.

607- Zimmi taifesinden bir şahsın bez alışverişinden kaynaklanan borcunu ödemeye gücü

yetmediğini ifade etmesi üzerine alacaklıların kefil istemesi üzerine müslüman ahaliden bir şahsın kefil olduğuna dair bir kayıt.

609- Kendisini bıçakla yaralayan bir şahsa karşı açtığı davadan , bir miktar para alarak vazgeçtiğini beyan eden bir şahsa ait kayıt.

610- Debbağlar Çarşısında buluna bir debbağ dükkanının kiraya verilmesi.

56A

612- Molla Fenari Vakfi'na ait Balıkçılar Çarşısı'ndaki bir dükkanın satışı.

614- Kendisine testi ile vurup yaralayan şahıs hakkında açtığı davadan bir miktar para karşılığında vazgeçtiğini ifade eden şahsın konuya ilişkin beyanı.

617- Bir kadının kocasındaki mehirini haftalık taksitler halinde almayı kabul ettiğine dair beyanı.

56B

623- Timurtaş Paşa Köyü'nde buluna bir mezranın zimmi bir şahsa satışı.

57B

634- Subaşı Köyü'nde bir yeniçerinin evini bir zimmiye sattığına dair beyanı.

58A

637- Keles Köyü'nde buluna bir menzilin bir zimmiye satışı

638- Mirgazi ovasında tutulan bir kölenin Hançerli Sultan Vakfi mütevellisine teslim edilmesi.

639- Balıklı Köyünde bir kıta mezra satın alan bir şahsın mezrayı satan kişinin vefatından sonra varisleri olan kızların mezranın parasını geri vererek mezrayı tekrar satın aldıklarına dair beyanı.

641- Kırkkavak mevkiinde bulunan bir bahçenin satışından sonra satın alan kişinin vefat etmesi üzerine satanın bu mülkün varislere ait olduğuna dair beyanı.

642- Nasuh adlı bir şahsın karısından boşandığını ve eşinin mehirini de ödediğine dair beyanı.

58B

645- Yıldırım Han Vakfi'na ait Bezzazistan'da bulunan bir bab hayat dükkanının kiraya verildikten sonra kiralayan kişinin altı ay sonra dükkanı kapatıp ortadan kaybolması üzerine dükkan sahibinin içindeki eşyaların emanete alınarak dükkanın açılmasına dair talebi.

646- İki şahıs arasındaki borç konusunun kayda geçirilmesi

648- Vefat eden bir şahsın oğluna bakmak üzere nazır tayin edilen bir şahsın çocuğun mallarını gösteren bir belgenin kendisine verilmesine dair talebi.

59A

650- Annesi vefat eden bir kadının vekili vasıtası ile babası ve diğer kardeşlerinden, mirastan kendisine düşen payın ödenmesine dair talebi.

651- Bezzazlar Çarşısında Hoca Efendi Vakfı'na ait babalarından miras kalan bir dükkanı, varislerin babalarının borcu karşılığında sattıklarına dair beyanları.

59B

654- Bir kadının, vekili olan kocası aracılığı ile vefat eden kardeşinin sağlığında onun mallarından bir kısmını sakladığı iddiası ile suçladığı şahısla ilgili davadan vazgeçtiğine dair beyanı.

655- Babası vefat eden bir kadının kendisine miras olarak kalan eski bir evi kabul ettiğine dair beyanı.

656- Atranos'a bağlı Elbeser (?) Köyü'ne zeamet yolu ile mutasarrıf olan bir şahıs, vefat eden birine ait 1100 akçelik bahçeyi müteveffanın kızlarına tekrar sattığına dair beyanı.

657- Miras olarak kalan bir arazinin satılarak parasının varislere aktarıldığına dair bir kayıt.

60A

660- Boşanmış olan bir kadının eski eşinden alacağı olan 300 akçelik nafakasını almaktan vazgeçtiğine dair beyanı.

663- Peçe (?) Köyü'ndeki 1000 akçelik bir kıta mezranın satışı.

60B

667- Medine-i Münevvere Evkafı cabisinin vakfa ait evlerin birinde oturan bir şahıstan altı aylık kirayı talep etmesi üzerine şahsın daha önce evin onarımı için vakfa bağışladığı 1000 akçenin kira yerine sayılmasına dair talebi.

668- Diyarbakır Vilayeti Mengilli (?) Kasabasından bir şahsın 4 baş katırı 240 guruşa bir dostuna sattığına ve bir kısmını aldığı parası için de 280 gün vade verdiğine dair beyanı.

669- Kaplıca M. sakinlerinden bir şahsın mahkemeye sarhoş olarak geldiği ve ağzındaki içki kokusunun delil olarak kabul edilerek hadd cezasını hakkettiğine dair bir kayıt.

61A

670- Hüdavendigâr Vakfı'na ait olan bir dükkanın sahibinin ölümü üzerine dükkanın oğluna verilmesi, oğlunun da vefat etmesi sebebi ile kızlarına intikali ve kızların da aralarında anlaşarak bir kişiye bırakılmasına dair talepleri.

61B

678- Mudanya'da Sarı Ayazma yakınlarında Asılca Sultan Vakfı'na ait bir tarlanın bir zimmiye satışı.

62B

- 688- Pir Emir Efendi Vakfı na ait Gezekdere mevziindeki bir değirmenin, tamirat masrafları kiralayana ait olmak üzere, üç yıllığına günlük 8 akçeye kiraya verilmesi.
- 692- Hisarkapı Mahallesi'nde vefat eden bir zımminin oğlunun babasından kalan tüm mirası teslim aldığına dair beyanı.

63A

- 694- Garib Bey Mahallesi'ndeki bir mülkün yarı hissesinin zimmi bir kadına satılması.
- 695- Abdi Çelebi Vakfı mütevellisinin , vakfa ait bir evi, evde oturan şahsa sattığına ve bedelini talep ettiğine dair ifadesi ve satın alan kişinin de akçedeki ayırma değişiklikleri sebebi ile evin bedelinin düştüğüne dair beyanı.
- 696- Hisarkapı M.de vefat eden bir zımminin yetişkin oğlunun kendisine babasından miras olarak kalan tüm malları aldığına dair beyanı

63B

- 699- Hisarkapı M.deki meyhanenin sahibi olan zımminin meyhanenin yarı hissesini 4000 akçeye kardeşine verdiğiine dair beyanı.
- 701- Bursa'daki Bolcu (?) odalarından birisi için 200 akçe "uğralık" vererek bu odada oturmak isteyen bir şahsın parayı verdiği kişinin bunu inkar etmesi üzerine mahkemeye başvurarak olayın soruşturulmasına dair talebi.
- 801* - Demirkapı M.deki 3000 akçelik bir mülkün içindekilerle birlikte satışı.
- 802- Bir kadının vekili aracılığı ile bir mülkteki kendisine miras kalan hisseyi bir zimmiye sattığına dair beyanı.
- 803- Bir kadının vefat eden kızının eşinde olan , kızına ait mehir parasının kızkardeşine verilmesini dair talebi talep
- 804- Yahşi Bey M.de içindeki müştemilatı ile birlikte parası taksitler halinde ödenmek şartı ile gerçekleştirilen bir ev satışı.
- 806- Eflak asıllı bir cariyeinin satışı. (9050 akçe)
- 807- Göndere Köyü sakinlerinden bir şahsın mal varlığını oğulları arasında taksim ettiğine dair beyanı.

65A

- 808- Karamanlı iki şahsın, kendilerine havale ile gönderilmesi gereken karpuz alışverişinden kaynaklanan alacaklarının ulaşmaması üzerine, parayı telebettiklerine dair bir kayıt.
- 812- Vefat eden babasına ait olan 20.000 akçeykarşılığında , borçlu şahsın elinden 250

* Hükümlerin numaralandırılması sırasında, 709 numaralı hükümden sonra, 710'dan 799'a kadar olan numaralar atlanarak 800'den devam edilmiştir.

guruş ve 80 akçe aldığını beyan eden bir şahsa ait bir kayıt.

65B

814- Kayapa Köyü'ndeki 2000 akçelik bir bahçeyi oğluna sattığını ifade eden bir kadının bu konudaki beyanı.beyanı

66A

818- Daha önce kendilerine vasi olan bir şahsın, babalarından kalan bağı, babalarının borcuna karşılık gayri hukuki olarak sattığı bağı talep eden iki kardeşin beyanı.

821- Kütahya ahalisinden bir şahsın yine Kütahyalı olan bir kasaba olan borcunun bir kısmını Bursa'da verdiği ve kalan kısmını ise Kütahya'da vereceğine dair beyanı.

822- Hamamda kendisine emanet altın saç bağı verilen bir kadının bağı kaybetmesi üzerine, olayın soruşturulması ve kaybeden kadının olayda bir kastı olmadığına dair beyanı.

66B

828- İki şahıs arasındaki kumaş ticaretinden kaynaklanan alacak-verecek probleminin borcun ödenmesi ile sona erdiğine dair bir kayıt.

829- Bayındır Han Vakfı'na 2200 akçe borcu olan bir şahsın bu borcun talep edilmesi üzerine vakıf mütevellisinin vekili olan şahsa 11 sikke vererek borcunu ödediğine dair beyanı

67A

835- Merhum Ramazan Evkafı'na ait olan Nalburlar çarşısındaki bir dükkanın satışı.

67B

836- Murad Bey M. sakinlerinden bir şahıs, oğlunun birinin evine girerek bir takım esvabları çaldığını ve kendisinin bu esvabların bedelini vererek davacının zararını karşıladığına dair beyanı.

839- Mizan Mahallesinde 6000 akçelik bir ev satışı.

840- Gemlik Kazası Gençlü Köyü'nde müştemilatı ile birlikte bir eve ve bağ satışı.

68A

842- Uzunçarşı'da buluna bir dükkanın 5000 akçeye el değiştirmesi.

846- Eski Pazar'da bulunan bir kahvehanenin günlük 6 akçeye kiraya verilmesi.

68B

849- Vefat eden bir şahsın oğluna vasi olan kişinin, müteveffaya borçlu olan zimmeden bu parayı talep etmesi ve zimminin de borcun bir kısmını ödediğini ve kalanı da ödemeyi taahüt etmesi üzerine kalan borcun sikke olarak ödenmesinin taenbih olunması ile ilgili bir kayıt.

69A

858- Göndere Köyü'nden bir şahsın Bursa'daki evini oğluna hibe ettiğine dair beyanı.

69B

861- Vefat eden bir şahsa ait cariyesinin mahkemeye başvurup, ölen kişinin kızına 12 yıl hizmet etmesi karşılığında azad edileceği vaadi kendisine müteveffanın sağlığında verilmiş iken, küçük kızın vasisi tarafından satılmak istemesi üzerine şikayette bulunması.

70A

866- Vekil vasıtası ile İstanbul Mahmut Paşa'daki odalardan sahip olduğu hücrelerini sattığını ifade eden şahsın beyanı.

70B

871- Satın aldığı kölenin kaçtığı n sonra başkasının elinde olduğunu öğrenen şahsın bu konunun soruşturulması için dava talebi, köleyi elinde bulunduranın da onu bir yeniçeriden aldığına dair beyanı.

872- Bursa'ya bağlı tepecik Köyü'nde ölen bir zımminin oğullarının babalarından kalan mirasın tümünü aldıklarına dair beyanları.

874- Vefat eden bir şahsın oğluna vasilik yapan bir kişinin üç yıl önce zaruret üzerine satılan çocuğa ait menzilin 23.000 akçe verilerek yeniden geri alındığına dair beyanı.

875- İki yıl önce kaybolan bir eşeğin bulunması üzerine asıl sahibi ile o an eşeği elinde bulunduran şahıs arasındaki dava.

71A

876- Bir ay önce kölesi kaçan bir şahsın, köleyi Koyluca subaşısının elinde bulması üzerine geri almak üzere mahkemeye başvurusu ile ilgili bir kayıt.

878- Tepecik Köyü'nde vefat eden zımminin büyük oğullarının , köydeki bağ hisselerini küçük kardeşlerine verdiklerine dair beyanları.

71B

881- İsabey Mahallesi'nde oldukça müstemilatlı olan bir evin 15.000 akçeye satışı.

72A

889- Kızları vefat eden anne ve babanın kızlarından kalan tereke konusunda aralarındaki sorunları çözerek anlaştıklarına dair beyanları.

890- Hamidler Köyü'nden bir şahsın kendine ait menzilin ve bir takım ev eşyalarını hibe ettiğine dair beyanı.

891- Yukarıda zikredilen şahsın yakınlarından bir şahsa, bağını ve elindeki birkaç büyükbaş hayvanı hibe ettiğine dair beyanı.

72B

896- Arab taifesinden bir kadının, kızkardeşini zorla kaçırıp parasına el koyduklarını

iddia ettiği şahısların sorgulanmasını talebi ve zikredilen şahıslarında bu iddiayı reddi.

73A

898- Beyazıd Medresesi müderrislerinden birisinin, İvaz Paşa'nın oğlu Mehmed tarafından vakfedilen menzilde ikamet ettiğini, bu menzili, önce vakıf mütevellisi olan Fatma Hatun'dan, onun ölümünden sonra da yerine geçen şahıstan, 90 yıllığına kiraladığını ve izin verilirse bu yere ilave binalar yapmak istediğine dair talebi.

73B

901- Gelincik Çarşısında buluna bir dükkanın tefvizi. (32.000 akçe)

902- İbrahim Paşa Vakfı'na ait avarız akçesi için zabt altına alınan bağın vakfın bilgisi dışında satılması üzerine satın alan kişiden bağ için takdir olunan 8000akçenin talebi.

74A

905- Sekiz ay önce firar eden kölesini bir başka şahsın elinde bulan bir kişinin, bu olayın sorulmasına dair talebi

907- Yeniçerilerden bir şahsın bir yıl önce 82 adet sikke emanet ettiğini iddia ettiği şahıstan bu paraları talebi ve mezkur şahsın bu durumu reddi.

910- Sekiz ay önce ölen bir cariye'nin ölümünü beyan eden şahsa itiraz edilmesi sebebiyle şahitlerin çağırılarak cariye'nin öldüğünün tasdik edilmesi.

74B

911- Bir önceki kayıtla bağlantılı olarak, bir başkası adına cariye satın alan bir şahsın cariye'nin ortadan kaybolması üzerine o şahsa cariye'nin bedeline yakın değerinde bir kürek vererek aralarında anlaşmalarına dair beyanı.

75A

915- Kazzazhane Çarşısındaki bir dükkanın 4000 akçeye satışı.

916- Babasına ait alacağı bir aracı vasıtası ile tahsil eden bir şahsın bu konu ile ilgili beyanı.

75B

921- Tüccarlar Çarşısındaki bir dükkanın kepenklerinin kendi dükkanına zarar verdiğini iddia ederek bu konuda dava açan bir şahsın bir miktar para alarak bu davadan vazgeçmesi.

924- Hızır b.Emir Kadı Hz'nin vakfında tutulan iki kölenin günlük 5'er akçe nafaka tayini ile bir başka şahsa emanet verildiğine dair bir kayıt.

76A

926- Seçine Kasabasından bir şahsın, Ebradi kazsından bir şahısta olan alacağını tümüyle aldığına dair beyanı.

929- Atı kaybolan bir şahsın, bir başka şahıs elinde gördüğü atın kendi atı olduğu iddiası ile olayın soruşturulmasına dair talebi

930- Bursa tüccarlarından bir şahıs, İstanbul'da vefat eden Eflak asıllı kölesinin borcunu vekili olması hasebi ile tahsil etmek istemesi, borçlunun ise bu parayı daha önce köleye ödediğine dair beyanı.

76B

933- Babasının Şam kumaşı ticaretinden kaynaklanan alacağını babası adına tahsil eden bir şahsın bu konu ile ilgili beyanı.

936- Şekerbaş Camii imamının yerine günlük üç akçe ücret ile kaim-i makam tayini.

937- Köseler Mahallesinde birbirine bitişik üç dükkanın satışı (10.000 akçe)

938- Sarıca Paşa Vakfı'na ait Balık Pazarı'ndaki bir dükkanın satışı. (3400 akçe)

77B

951- Reyhan Paşa Evkafı'na ait bir handaki bir kahvehanenin hakk-ı tasarrufunun satışı (2000 akçe)

952- Dört ay önce Rumeli vilayeti Üsküb Kazasından gelen bir şahıstan Suk-u Sultanîde 12.000 akçeye aldığı memlukenin daha önce üç kişiye daha satıldığını ve ayrıca memlukenin hurriyet davası açtığını ifade eden bir şahsın bu durumun soruşturulmasına dair talebi.

78B

964- İki kardeş arasındaki eşek alışverişi sonrasında eşeğin sonradan kusurlu olduğunun anlaşılması üzerine çıkan tartışma.

965- İbrahim Paşa Hamamı'na bitişik olan evi için hamamın suyunu kullanmak üzere vakıf mütevellisi ve nazırından izin aldığını ifade eden bir şahsın belge talebi.

79B

977- Sule Köyü sakinlerinden bir kadının kocasında olan mehirinin değişik zamanlarda ödenen taksitlerle büyük bir kısmını aldığına ve az bir alacağı kaldığına dair beyanı.

978- Şahin Lala Vakfı'na ait bir poğaçacı dükkanının 7000 akçe karşılığında devri.

979- İnegöl Kazası'ndan bir şahsın babasından kalan mirası almak hususunda vekil tayin ettiği şahsın, parayı kendisine ulaştırmayarak zimmetine geçirdiğine dair beyanı ve bunun soruşturulmasına dair talebi.

80A

980- Yenice M.de oturan bir kadının, kendisine miras olarak kalan arazi ve malları teslim aldığına dair beyanı.

983- İstanbul'a gitmeye hazırlanan Molla Gürani Mahallesi müezzininin yerine günlük 2 akçe vazife ile birini kaim-i makam tayin ettiğine dair kayıt.

987- Tüccar taifesinden bir şahsın ipek alışverişi sebebi ile yahudi iki tüccardan alacağı olduğunu ve bunları aldığına dair beyanı

80B

988-Mahallesinde bir müştemilatlı bir arazi satışı. (20.000 akçe)

989- Vefat eden bir şahsın kız kardeşinin kendisine düşen miras payını vekili vasıtası ile aldığına dair beyanı.

990- Koca Naib Mahallesi'nde vefat eden bir şahsın varisi olan kızkardeşinden, şahsa daha önce bir miktar para verdiğini beyan eden şahsın bu parasını talebi.

991- Orhan Vakfı'na ait Uzun Çarşı'daki bir dükkanın satışı.(20.000 akçe)

81A

993- Tokatlı bir zımmi tüccarın kendisinin görevlendirdiği bir şahıs aracılığı ile Kuruçeşme cemaatinden olan bir yahudi tüccara 225 lidre ipek gönderdiğini ve parasını da yahudiden aldığına dair ifadesini içeren bir kayıt.

999- Mizanoğlu M'den bir şahsın oğlunun eşkiya guruplarına karışarak uygunsuz işler içinde olduğunu ifade ederek uyarmasına rağmen kendisini dinlememesi sebebi ile bundan sonra yapacaklarından sorumlu olmadığına dair beyanı.

81B

1001- Bir şahsın Erzurum'daki işleri için mezkur şahsı vekil tayin ettiğine dair bir kayıt.

82A

1005- Tüccar taifesinden bir şahsın ipek alışverişinden kaynaklanan alacağını talep ettiği şahsın daha önce bu parayı verdiğini ifade ederek borcu reddetmesi.

82B

1007- Fatma Hatun Vakfı'nda günlük ½ akçe karşılığında bir cüz okumakla görevli şahsın ölümü üzerine yerine yeni birisinin tavsiye olunması ve atanması.

1009- Kuruçeşme Mahallesi'ndeki Kasımpaşa Vakfı'na ait hanın alt ve üst katlarını kiralamış olan bir yahudinin han duvarlarının tamire ihtiyacı olduğunu beyan ederek keşif talebinde bulunması üzerine keşfin yapılması.

1011- Yerkapı Mahallesi'nde oturan bir şahsın vekil aracılığı ile 100 altın alacağını tahsil etmesi.

83A

1012- Zımmi bir şahısta bir miktar para ve malları bulunduğunu iddia eden şahsın Yave-i Giran mukataası emini huzurunda bunları varislerinden talep ettiğine dair beyanı.

1014- Karakedi Mahallesi'nde vefat eden bir şahsın eşinin, müteveffanın zimmetinde olan mehir bedeli ve bir miktar parasını almak için mezkur şahsı vekil tayin ettiğine dair beyanı.

- 1015- Simkeş Mahallesi'nde bir babanın oğluna müştemilatlı bir mülkü satışı.
1016- Simkeş Mahallesi'nde yukarıdaki belgede adı geçen şahsın mezkur mahalledeki bir evini eşine hibe ettiğine dair bir kayıt.

83B

- 1017- Kurşunlu Kazası, Zeyak(?) Köyünde beş hisseli dört kıta lık bir arazinin satışı
1020- Akseki Kazası, Kervane (?) Köyü yakınlarındaki bir değirmenin hissedarlarından birinin kendi hissesini satışı.
1023- Bir şahsın, diğerine "dokuz aslanlı gurus" borcu olduğuna dair beyanı.

84A

- 1024- Zımmi bir şahsın bir müslümana olan borcuna dair beyanı.
1026- Nalbantoğlu M.de vefat eden bir şahsın küçük oğluna vekalet eden bir şahsın, yetime ait paradan bir miktarını borç olarak aldığını ayrıca yetimin malından olan dört adet kazanı da kiraladığına dair beyanı.
1027- Bir şahsın kendisine ait bir miktar yulaf ve arpanın bir başkasının zimmetinde borç olarak kaldığına dair beyanı.

84B

- 1030- Mentеше Vakfi cabisinin Bursa debbağlarında bulunan bir göz değirmeni günlük 25 akçeye kiraya verdiğiine dair beyanı.
1032- Karaman ilinden gümüş ticareti ile uğraşan bir şahsın Bursa Yahudiler Mahallesi'nden bir yahudiye sattığı gümüşten kalan parasını talep etmesi üzerine kalan miktar konusundaki tartışmanın mahkemeye intikali.

85A

- 1038- Padişaha ait kaybolan atlardan birini bir başka şahsın elinde gören Hassa Ahur görevlilerinden birinin bu olayın soruşturulmasına dair talebi.

85B

- 1040- Bor Kazası sakinlerinden olan birinden 12 parçaya bölünmüş bir bahçenin 10 parçasını satın alan bir şahsın, satanın fiyat konusunda anlaşamadıklarını beyan etmesi üzerine verdiği parayı geri alarak satıştan vazgeçtiğine dair beyanı.
1042- Uzun Çarşı'da miras kalan bir çilingir dükkanının kardeşler arasında paylaşımı.
1043- Acem taifesinden bir şahsın, 4 adet kamil gurus borcunu beyan etmesi.

86A

- 1049- Orhan Gazi Vakfi'na ait köylerden birinden kaçan bir kölenin tutularak vakıf cabisine teslim edilmesi.

86B

- 1050- Gençli Kasabasında ırgatlık yapan bir şahsın, ücretini talep ettiğinde kendisini

çalıştıran şahsın önce inkarı sonrasında ise ücretin tamamını ödediğine dair bir kayıt.
1052- Yeniçerilerden bir şahsın , daha önce kendisine hizmetkarlık yapan birinin kıymetleri zikredilen bir takım değerli giysilerini alarak ortadan kaybolduğuna dair ifadesi ve durumun soruşturulmasına dair talebi.

1055- Yukarıda zikredilen ırgatın ücretini aldığına dair beyanı. (86b/1050)

87A

1056- Tüccar taifesinden bir şahsın vadeli olarak sattığı bir malın zamanı gelince ödeneceğine dair sattığı kişilerden ödeme garantisi talebi.

1057- Tüccar taifesinden bir şahsın vadeli olarak sattığı bir malın zamanı gelince ödeneceğine dair sattığı kişilerden ödeme garantisi talebi.

1058-Tüccar taifesinden bir şahsın vadeli olarak sattığı bir malın zamanı gelince ödeneceğine dair sattığı kişilerden ödeme garantisi talebi.

1059- Tüccar taifesinden bir şahsın vadeli olarak sattığı bir malın zamanı gelince ödeneceğine dair sattığı kişilerden ödeme garantisi talebi.

87B

1061- Bir kadına ait olan Bursa Kökçüler Çarşısındaki bir bohçacı dükkanının satışı.

1063- Bir karı kocanın muhalaa ile boşanma talebi karşılıklı olarak birbirlerinde hakları bulunmadığına dair beyanları.

88A

1064- Evindeki çardağında bir adet tenceresi çalınan bir şahsın mahkemeye başvurusu.

1065- Koca Efendi Vakfı'na ait Kökçüler Çarşısı'nda buluna iki ortaklı bir bıçakçı dükkanının ortaklarından birinin vefatı ve varislerinin de bulunmaması sebebi ile 10.000 akçe karşılığında diğer ortağa devri.

1066- Çakır Mahallesi'nde oturan bir kadının eşinin vefatından sonra küçük oğluna intikal eden mirasın küçük oğlunun da vefatı üzerine kendine kalan kısmına karşılık vekil olan şahıstan 20000 akçe alarak miras haklarından feragat ettiğine dair beyanı.

1067- Anadolu vilayetindeki ispençe, cizye-i kıptiyan, beytü'l-mal, resm-i arusane ve diğer bad-ı heva ve cürm-ü cinayet mukataalarına iltizam yolu ile mutasarrıf olan Mustafa b. Ahmed'in Mudanya ve Gemlik kadılıklarına ait mukataaları bir başkasına 30.000 akçe karşılığında devrettiğine dair beyanı.

88B

1068- Bezzazistan yakınlarındaki haffaflar içinde bulunan aylık 15 akçe icaresi bulunan bir bezzaz dükkanının 5000 akçeye satışı.

1069- Sarrhani cemaati yörüklerinden bir şahsın ölümünden sonra mirasın pay edildiği ve eşine düşen payın çocukların bakımını üstlenen kişi tarafından verildiğine dair bir

kayıt.

1071- Karaman ilinden bir şahsın, daha önce vermiş olduğu, 91 çeki gümüş karşılığında mezkur yahudiden 57.300 akçe aldığına dair beyanı.

89A

1073- Kızıyakub Mahallesinden bir şahsın, kendilerine miras kalan üç bab suffli evi ve bir bab suffeyi ve bir kıta bağı 11.000 akçeye annesi ile birlikte sattıklarına dair beyanı.

1075- Gazi Hüdavendigar yakınlarında 2000 akçelik bir kestane bahçesi satışı.

1076- Eski Pazar Mahellesi'nde babasından kalan bir arazinin annesi tarafından satılmasına itiraz eden bir şahsın, bir miktar para alarak bu itirazından vazgeçmesi.

1077- Tüccar taifesinden bir şahsın attarlardan birine safka-i vahide ile 100 vukiyesattığı ve 30.000 akçe alacağı için 1010 yılı Muharreminden başlayarak 300 gün vade konusunda anlaştıklarına dair beyanı.

1078- Tüccar taifesinden yukarıdaki kayıttaki zikredilen şahsın dört attara ortak olarak yine safka-i vahide ile 54 vukiye sözü edilen maldan sattığı ve 16.200 akçelik borç için 1010 yılı Muharrem ayından başlayarak 300 gün vade konusunda anlaştıklarına dair beyanı.

1079- Aynı tüccarın 5 attara ortak olarak 48 vukiye aynı üründen sattığı ve 14.400 akçe alacağı için aynı şekilde 300 gün vade konusunda anlaştıklarına dair beyanı.

1080- Atranos'a bağlı, Emir, Kınık, Kayılar, Muruç(?), Gedikviran, Karacalar, Beydemirler, Ballısaray, Beyce ve Barcın(?) köylerinden adları zikredilen şahıslara vekil olan, bir şahsın, Bursa'da merhum Elhac yakub adlı bir şahıs tarafından zikredilen kazanın fukarasının avarızını için vakfedilen 50.000 akçenin 1007 senesi rayici ve vekaleti hasebi ile 2100akçesini, mütevellî elinden aldığına dair beyanı.

90A

1081- Daye Haatun Mahallesi'nden bir şahsın, komşusunun çardağının penceresinin kendi mülkünün görüşüne engel olduğu gerekçesi ile def olunmasına dair talebi keşif için gönderilen ekibin iddiayı doğrulayarak davalıyı haklı bulması.

1084- Mustafa adlı bir şahsın, bir kadından eski akçe hesabı ile 600 akçe borç olarak aldığı parayı yeni akçe hesabı ile 400 akçe olarak ödediğine dair beyanı.

90B

1086- Yeniçerilerden bir şahsın, Hisarkapısı'nda bulunan Şahin Lala Vakfına ait bir poğaçacı dükkanını kiraladığına dair beyanı ve bu konudaki temessük talebi.

1087- Efendisine yedi yıl hizmet karşılığında azad olan bir kölenin kendisine hala köle muamelesi yapıldığına dair şikayeti

91A

1089- Mudanya'da vefat eden bir zımminin varislerinin miras konusunda anlaşmalarına dair beyanı.

1090- Mudanya'da eşi vefat eden zımminin bir şahsın, eşinin anne ve babasına mirastan haklarına düşen payı teslim ettiğine dair beyanı.

1092- Bir kadının ödeyemediği borcuna karşılık olarak hapsedilen eşinin borcuna kefil olarak onun salıverilmesini sağlaması.

91B

1094- Karaman ilinde oturan bir şahsın, vekalet verdiği birisi aracılığı ile Bursa'daki alacağını tahsil ettiğine dair beyanı.

1097- Karaağaç Mahallesi'nde 1500 akçelik bir menzil satışı.

92A

1100- Oğluna, Mehmed Ağa Vakfına olan 2000 akçe borcunu ödemesi karşılığında evini hibe eden bir şahsın oğlunun bu parayı ödemediği vefatı üzerine evini geri istemesi.

1101- Kendisini, 3000 akçe karşılığında bir şahsa hizmet etmek üzere üç yıl kiraya verdiğini ifade eden bir şahsın ücretini de peşin aldığına dair beyanı.

1102- Çömlekçiler Mahallesi'nden bir şahsın vekili aracılığı ile, yahudi birinde olan ipek alışverişinden doğan alacağını tahsil ettiğine dair beyanı.

1104- Hoca Alioğlu Mahallesi'nden bir şahsın babalarının vefatından sonra, kardeşinin miras olarak kalan bir tarlaya el koyduğu yolundaki iddiası, davalının ise bu yeri babasının sağlığında ondan satın aldığına dair beyanı.

92B

1105- İnesi köyündeki içerisinde eski bir ev de olan bir menzilin peşin olarak 800 akçeye satılması, sonrasında satışın avadeliye dönüştürülerek, ücretin 1000 akçeye çıkarılması.

1107- Kütahya Serev (?) Mahallesi'nden bir şahsın Bursa'da Çukur Mahallesinde bulunan bir menzilin 9000 akçeye sattığına dair beyanı.

93A

1115- Sipahi oğullarından bir şahsın, Altıparmak Mahallesi'ndeki menzilin müstemilatı ile birlikte, 8000 akçeye sattığına dair beyanı.

1116- Bir kadının, 300 akçe nafaka ödediği, bir kadın için açtığı davadan kadının boşanması üzerine dair beyanı.

93B

1117- Dergah-ı Ali çarşılarından bir şahsın, emektar ve ihtiyar olduğunu beyan ederek, Hüdevendigar, vakfının tevliyetini talep etmesi ve İstanbul'un bunu onaylaması.

1118- Bursa'ya bağlı, Kestel, Susığırlık, ve Kazıklı, köylerinin sakinleri, Bursa'nın fethinden sonra, avarız ve diğer tekalif-i rfiye'den muaf tutulduklarını, fakat, halen kendilerinden avarız talep edildiğini beyanla İstanbul'dan yardım talep etmeleri, ve İstanbul'un eski statkolarının devamına dair kararı.

1119- Sipahi oğlanlarından bir şahsın Altıparmak Mahallesi'ndeki müştemilatlı oldukça iyi olan evini 15.000 akçeye sattığına dair beyanı.

94A

1120- Kardeşi, adı geçen zimmiler tarafından Seki Köyü'nde katledilen zimmi bir şahsın, kardeşinin mirasını alabilmek için, İstanbul'dan emir gönderilmesine dair isteği

1122- Hacı İlyas Mahallesi'nde , bir şahsın, kendi arazisine ev yapılmaya çalışılması üzerine olaya itirazı ve yapılan incelemeyle arazinin kendisine ait olduğuna karar verilmesi.

1123- Kaybolan bir malını başka bir şahıs elinde bulunan bir kişinin adı geçen şahıstan davacı olması, davalının ise bunu para ile satın aldığına dair iddiası.

95B

1128- Bursalı bir şahsın , Ebradi sakinlerinden olan birinde bulunan ipek pahasından 90 guruş parasını aldığına dair beyanı.

1129- Maksem Mahallesi'nde 2100 akçelik bir ev satışı.

1130- Yeniçerilerden bir şahsın, Gelincik arşsı'nda bulunan ve İvaz Paşa Vakfı'na ait bir dükkanı, 3000 akçeye aldığını, fakat mütevellinin haberi olmadığı için, dükkan sahibinin dükkanı bir başkasına daha sattığına binaen parasını geri istediğine dair beyanı.

1132- Bir at satışı sonrasında atın kusurunun farkedilmesi ile satışın iptali istemi.

96A

1133- Karaman ili Emrari(?) Kasabası dışında Kırkbatman Bağları diye bilinen mevkide bir bağı bulunan bir şahsın, kendisine haber vermeden komşusunun adı geçen mevkideki ev ve bağını satan komşusundan, şefi-i car olduğunu iddia ederek bu yeri satın almak isteğine dair beyanı.

1134- Zimmi bir şahsın kendisine borcu olduğunu iddia ettiği, bir diğer zimmiyi mahkemeye getirerek, borcunu beyanını sağlaması.

1135- Mualimzade Vakfı Mütevellisi'nin, Yenice Mahallesi'nde bulunan bir hamamı günlük 8 akçeye kiraya verdiğine dair beyanı.

2. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Bursa Mahalleleri İndeksi

- Abdi Çelebi Mahallesi. (35b/386)
- Abdurrahman Mahallesi (80b/989)
- Ahmed Dai Mahallesi. (70b/871)
- Ahmet Paşa Mahallesi (25b/277), (38a/411)
- Alacahırka Mahallesi. (16b/167)
- Ali Paşa Mahallesi. (12a/116), (23a/253), (78b/965)
- Altıparmak Mahallesi. (60a/660), (93a/1115), (93b/1119)
- Arablar Mahallesi. (3a/19), (32a/352)
- Arab Mehmet Mahallesi (28a/306)
- Azeb Bey Mahallesi (26b/288)
- Bab-ı Zemin Mahallesi. (17b/184), (50b/554)
- Bayezid Baba Mahallesi. (16a/64)
- Boyacı Hayreddin Mahallesi (45a/485)
- Bulgarlar (Bulgarlu) Mahallesi. (25b/276), (41a/442)
- Camii Kebir Mahallesi (52b/576)
- Cedit Mahallesi. (80a/981)
- Çakır Ağa Mahallesi (16a/162), 88a/1066)
- Çardak Mahallesi (9b/89)
- Çırak Bey Mahallesi. (36b/398)
- Çömlekçiler Mahallesi (92a/1102)
- Çukur Mahallesi (92b/1107)
- Dane Hatun Mahallesi. (61b/678)
- Daye Hatun Mahallesi. (31b/344), (90a/1081)
- Debbağlar Mahallesi. (3b/27)
- Demirkapı Mahallesi. (33b/365), (64b/801)
- Doğan Bey Mahallesi. (34b/378), (85b/1042)
- Elhac Hasan Mahallesi (6a/52)
- Elvan Bey Mahallesi. (11a/107), (11a/109)
- Emir Sultan Mahallesi (12a/116)
- Enbiyaoğlu Mahallesi. (5a/38)
- Fenari Mahallesi (19b/204)
- Garibler Mahallesi (7a/62)
- Garib Bey Mahallesi (63a/694)
- Habiboğlu Mahallesi (14b/142)

- Hacı İlyas Mahallesi.	(94a/1122)
- Hacılar Mahallesi.	(10a/50)
- Hacı Sevindik Mahallesi	(1b/8)
- Hacı Yakub Mahallesi.	(43a/460), (49a/537), (92a/1100)
- Hamza Bey Mahallesi.	(11a/108-109), (11b/113), (12a/115), (12b/121), (15b/156), (28a/308)
- Hasan Paşa Mahallesi.	(34a/375)
- Hatip Hoca Mahallesi	(7b/68)
- Hisarkapı Mahallesi	(62b/692), (63a/696), (63b/699)
- Hoca Ali (Alioğlu) Mahallesi	(92a/1104)
- Hoca Naib Mahallesi.	(22b/243)
- İnebey Mahallesi.	(69b/861)
- İsabey Mahallesi	(23a/253), (71b/881), (19b/204)*
- Kaplıca Mahallesi	(60b/669)
- Karaağaç Mahallesi	(91b/1097)
- Karakedi Mahallesi	(83a/1014)
- Karamazak Mahallesi.	(55b/608)
- Kazzazoğlu Mahallesi.	(68b/849)
- Kefen Eğnesi Mahallesi.	(9a/74)
- Kepekçiler Çeşmesi Mahallesi	(72a/889)
- Kızık Çeşme mahallesi	(66a/822)
- Kız Yakub Mahallesi	(89a/1073)
- Kiremitçiöğlu Mahallesi.	(22a/237), (36a/393)**
- Koca Naib Mahallesi.	(80b/990)
- Köşeler Mahallesi	(76b/937)
- Kurdoğlu Mahallesi.	(87b/1063)
- Kuruçeşme Mahallesi.	(80a/987), (82b/1009)
- Kükürtlü Mahallesi	(26a/281)
- Maksem Mahallesi	(55a/605), (60b/667), (95b/1129)
- Mecnun Dede Mahallesi.	(74b/910)
- Meydancık Mahallesi.	(1b/9)
- Mizan (Mizanoğlu) Mahallesi.	(67b/839), (81a/999)
- Molla Gürani Mahallesi.	(80a/983)

* Bu belgede mahalle ismi (İsa Bey Fenari olarak geçmektedir)

** Mahallenin adı Kiremitçizade olarak geçmektedir.

- Murad Han Mahallesi.	(5a/42), (97b/836)
- Musa Baba Mahallesi	(59b/657)
- Mücellidi Mahallesi.	(19a/200)
- Nalbantoğlu Mahallesi.	(65a/812), (84a/1026)
- Orhan (Orhan Bey) Mahallesi.	(14b/147), (25a/274), (59a/651)
- Oruç Bey Mahallesi.	(75a/916)
- Pınarbaşı Mahallesi.	(1a/4)
- Reyhan Paşa Mahallesi.	(30a/327)
- Sarı Abdullah Mahallesi.	(35a/381)
- Sarıca Sungur mahallesi	(55b/607)
- Simkeş Mahallesi.	(83a/1015), (83a/1016)
- Sultan Mehmed Mahallesi.	(28a/307)
- Şeker Hoca Mahallesi.	(49a/535), (70b/874)
- Şeyh Hamid Mahallesi.	(48b/528)
- Tahtakale Mahallesi.	(22b/242)
- Tayyib Hoca Mahallesi.	(64b/802)
- Tefsirhan Mahallesi	(59a/650)
- Timurtaş Mahallesi.	(58b/648)
- Üftade Efendi Mahallesi.	(64b/803)
- Veled-i Harrat Mahallesi	(59b/654)
- Veled-i Sarayi Mahallesi	(22a/238), (89b/1080)
- Yahşi Bey Mahallesi.	(64b/804)
- Yahşi Bey mahallesi	(64b/804)
- Yeni Bezzaz Mahallesi.	(38b/416)
- Yenice Mahallesi.	(10a/94), (96a/1135)
- Yerkapı Mahallesi.	(65b/558)

B 18 Numaralı Defterde Yer alan Bursa'daki Köy İsimleri İndeksi

- Azanbolu	(7a/61)
- Azvat	(17a/176)
- Alişar	(86a/1049)
- Balıklı	(58a/639)
- Ballisaray (Atranos)	(89b/1080)
- Barcın(?) (Atranos)	(89b/1080)
- Beyce (Atranos)	(89b/1080)
- Beydemirler (Atranos)	(89b/1080)

- Çatalağıl (Mihaliç)	(68b/849)
- Dikencik	(20a/212)
- Durmuşlar (Atranos)	(31b/347)
- Edi Bey (İnegöl)	(59b/655)
- Elbeser	(59b/656)
- Emir (Atranos)	(89b/1080)
- Filader (Fledar)	(5a/40), (47a/510)
- Gedikviran (Atranos)	(89b/1080)
- Gençli (Gemlik)	(8b/78), (66a/818), (67b/840), (86b/1050)
- Gölpınar	(35a/383)
- Göndere	(2a/4), (64b/807), (69a/858)
- Hamamlıkızık	(59b/655)
- Hamidler	(72a/890)
- Hatuniye	(46b/502)
- İnesi (Kite)	(28a/309),(92b/1105)
- İsabey	(12b/121)
- İvaz Paşa	(4b/37)
- Karacalar (Atranos)	(89b/1080)
- Karahisar-ı Sahib	(24a/263)
- Karakız (Atranos)	(89b/1080)
- Kayapa	(65b/814)
- Kayılar(Atranos)	(89b/1080)
-Kestel	(34a/374)
- Kınık (Atranos)	(89b/1080)
- Kilyos	(51b/564)
- Kurşunlu Köyü	(5b/160), (66a/818)
- Muruç(?) (Atranos)	(89b/1080)
- Muruçyel(?) (Kite)	(64b/803)
- Peçe(?)	(60a/663)
- Bilad-ı Yunus	(21a/223), (21b/228)
- Sarı Ayazma (Mudanya)	(61b/678)
- Subaşı	(57b/634)
- Tepecik	(23b/256), (70b/72), (71a/878)
- Timurtaş Paşa	(56b/623)
- Sevmi(?) (İznik)	(73b/902)

- Sule (79b/977)
- Zeyak (Kurşunlu) (83b/1017)

4. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Diğer Yer İsimleri

a) Bursa İçi

- Gemlik Kazası (88a/1067)
- İnegöl Kazası (10b/100), (74a/905), (79b/979)
- Mudanya Kasabası (5a/40), (15b/160), (20a/209), (88a/1067), (91a/1089)
- Yenişehir Kazası (70b/871)

b) Bursa Dışı

- Akseki Kazası (25a/272)
- Akseki Kazası/Kirvane Köyü (83b/1020)
- Akşehir Kazası / Dereçeyrek Köyü (70b/875)
- Asak Kazası /Murlı(?) Köyü (71a/876)
- Aydın Livası (74a/905)
- Belgrad Kasabası (18a/189)
- Beyşehir Sancağı/ Devesi Köyü (47b/513)
- Birgi Kazası/Küre Köyü (29a/320)
- Bor Kazası (85b/1040)
- Diyar-ı Bekir Vilayeti/ Mendilli Kasabası (60b/668)
- Ebradi Kazası (76a/926), (95b/1128)
- Gence Kasabası (76a/926)
- Geyve Kasabası (18a/189)
- Halep İli (22b/244)
- İnesi(?) Köyü (7a/65)
- İskilip Sancağı/ Elmalı Köyü (43a/462)
- İstanbul İli/Seyyah Halife Mahallesi (50a/551)
- Karaman İli (84b/1032), (88b/1071),(96a/1133)
(26b/290), (91b/1094)
- Konya Vilayeti (22a/238)
- Kütahya İli (66a/821), (92b/1107)
- Larden(?) Kasabası (Diyar-ı Acem) (7a/63),
- Manavgat Kazası (3b/18), (24a/263)
- Mazenderan Kasabası (7a/63)
- Mestere (?) Kazası / Evrani Köyü (10b/103)
- Nahcivan Kasabası (Acem İli) (18b/181), (55b/606)

- Sete(?) Kazası /Deliler Köyü	(76a/929)
- Siroz Kasabası/Ebradi Kazası/Yergelen Köyü	(26b/286)
- Şirvan Kasabası	(30a/328)
- Tokat İli/Beyobası Köyü	(36a/392)
-Tosya Kazası/Odseke Köyü	(7a/64)
- Tosya Kazası/Solca Köyü	(7a/64)
- Üsküp Kazası	(59a/652)
- Yalvaç Kasabası / Salır(?) Köyü	(14b/146), (32b/354)

5. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Vakıf İsimleri İndeksi

- Altıparmak Vakfi	(45a/486)
- Asılca Sultan Vakfi.	(61b/678)
- Bayındır Acem Vakfi.	(30a/327),(66b/829)
- Doğan Vakfi (Mihaliç)	(41b/446)
- Ebu Şahme Vakfi	(549a/35)
- Hacı Mehmed b. Cafer Vakfi	(67b/840)
- Hacı Yusuf Vakfi.	(15a/152)
- Fatma Hatun Vakfi.	(82b/1007)
- Gazi Hüdavendigâr Vakfi.	(10b/102), (11a/107), (11a/108) (16a/163) (19a/198), (61a/670)
- Hançerli Sultan Vakfi	(58a/638)
- Hanzade Sultan Vakfi.	(26a/282)
- İbrahim Paşa Vakfi.	(73b/902)
- İvaz Paşa Vakfi.	(19a/186), (23b/256)
- Kasım Paşa Vakfi	(82b/1009)
- Kayakan Camii Vakfi.	(26b/289)
- Koca Efendi Vakfi.	(88a/1065)
- Medine-i Münevvere Vakfi	(14b/142), (34a/373), (60b/667)
- Menteşe Vakfi.	(84b/1030)
- Mercanzade Vakfi.	(24a/261)
- Muallimzade Vakfi.	(96a/1135)
- Mustafa Bey Vakfi	(1a/3)
- Pir Emir Efendi Vakfi.	(62b/688)
- Reyhan Paşa Vakfi.	(77b/951)
- Rüstem Paşa Vakfi.	(14b/147)

- Sarıca Paşa Vakfı. (76b/938)
- Sultan Mehmet Han Vakfı. (16a/165), (85b/1042)
- Sultan Orhan Vakfı. (5a/40), (18b/184), (41a/439), (86a/1049)
- Şahin Lala Vakfı (79b/978)
- Şemseddin Fenari Vakfı. (74a/905)
- Yaniçoğlu Vakfı (15a/155)
- Yıldırım Han Vakfı. (47a/509), (58b/645)

6. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Eski Eserler İndeksi

- Beyazıd Paşa Medresesi (73a/898)
- Hoca Hasan Mescidi (46b/502)
- Cami-i Kebir (49b/542)
- Pars Bey Camii (46b/502)
- Sekarbaş Camii (76b/936)
- Hatuniye Türbesi (46b/502)
- İsa Sultan Türbesi (46b/503)
- Emir Han (22a/236)
- İvaz Paşa Hanı (16a/165)
- Mahmut Paşa Hanı (24a/263)
- Bıçakçılar Hamamı (88a/1065)
- İbrahim Paşa Hamamı (78b/965)
- Kadı Hamamı (53b/588)
- Kükürtlü Hamamı (26a/282)
- Kaplıca-i Atik (Eski Kaplıca) (10b/102), (11a/107)

7. B 18 Numaralı Defterde Yer Alan Çarşı ve Pazar İsimleri İndeksi

- Ağaççılar Çarşısı (21b/230)
- Attarlar Çarşısı (17b/184),
- Balık Pazarı (Balıkçılar Çarşısı) (22a/240), (56a/612), (76b/938)
- Bezzazistan (18a/186), (58b/645), (59a/651), (88b/1068)
- Debbağlar Çarşısı (25a/273), (55b/610)
- Demirciler Çarşısı (22b/242)
- Ekserciler Çarşısı (9b/89),
- Gelincik Çarşısı (21a/226), (73b/901), (95b/1130)
- Haffaflar Çarşısı (23a/253)

- Karaca Ahmed Çarşısı (43a/461)
- Kökçüler Çarşısı (41a/439), (87b/1061)
- Kürekçiler Çarşısı (7b/66)
- Nalburcular Çarşısı (67a/835)
- Kazzazhane (23a/253), (75a/915)
- Tahıl Pazarı (Eski) (68a/846)
- Taşçılar Çarşısı (30b/336)
- Tuz Pazarı (24a/261)
- Tüccarlar Çarşısı (75b/921)
- Uzun Çarşı (68a/842), (80b/991), (85b/1042)

8. B 18 Numaralı Defter'e Yer Alan Konular ' İndeksi

1- Satış 1b/8, 3a/20, 3b/27,5a/42, 7a/64, 7b/66, 7b/68, 8a/71, 8b/78, 9a/86, 9b/89, 10b/103, 11a/107, 11a/108, 11a/109, 14b/147, 15a/150, 15b/161, 18a/186, 19a/201, 19a/202, 20a/211, 20a/212, 20b/219, 22a/240, 22b/243, 23a/253, 25a/273, 26b/286, 26b/288, 26b/290, 28a/307, 28a/309, 30a/327, 30a//328, 32b/354, 33b/365, 34a/374, 35a/383, 36a/393, 36b/398, 42a/454, 43a/462, 45a/489, 55b/607, 56b/623, 57b/634, 58a/637, 58a/639, 58a/641, 60b/668, 61b/678, 63a/694, 63a/695, 63b/699, 63b/701, 64b/801, 65b/814, 66a/818, 67a/835, 67b/839, 67b/840, 68a/842, 68a/846, 70a/866, 71b/881, 73b/901, 73b/902, 76b/937, 76b/938, 77b/951, 79b/978, 80b/988, 80b/991, 82b/1011, 83a/1012, 83a/1015, 83b/1017, 83b/1020, 85b/1040, 87a/1056, 87a/1057, 87a/1058, 87a/1059, 87b/1061, 88a/1065, 88b/1068, 89a/1073, 89a/1075, 89a/1076, 91b/1097, 92b/1105, 92b/1107, 93a/1115, 93b/1119, 95b/1129, 95b/1130, 95b/1132, 96a/1133.

2. Borç-Alacak 2a/9, 2b/18, 6b/57, 7a/62, 7a/63, 7b/69, 8a/73, 8a/75, 9a/85, 10a/95, 10a/96, 11b/110, 12b/120, 12b/122, 13b/135, 14a/141, 15b/160, 16a/162, 16a/164, 16b/169, 16b/171, 17a/177, 17b/180, 17b/181, 18b/193, 19a/199, 19b/204, 19b/205, 19b/206, 20b/218, 20b/220, 21a/221, 21a/225, 21b/228, 21b/231, 22a/235, 22a/236, 22a/239, 22b/248, 23b/257, 25a/272, 25a/274, 29a/320, 29b/322, 33b/368, 34a/370, 37a/400, 37a/401, 37b/403, 40a/428, 42b/456, 44a/477, 45b/491, 49a/536, 50a/549, 51b/569, 55b/606, 55b/608, 56a/612, 58b/646, 59a/651, 60a/663, 64b/803, 64b/804, 65a/808, 65a/812,

- 66a/821, 66b/828, 68b/849, 74a/907, 75a/915, 75a/916, 76a/926, 76a/930, 76b/933, 77a/942, 79b/977, 79b/979, 80a/987, 80b/990, 81a/993, 82a/1005, 83b/1023, 84a/1024, 84a/1027, 84b/1032, 85b/1043, 88b/1071, 89b/1077, 89b/1078, 89b/1079, 90a/1084, 91a/1092, 91b/1094, 92a/1100, 92a/1102, 95b/1128, 96a/1134.
3. **Kira** 12a/116, 14b/142, 14b/143, 16a/165, 20a/209, 21a/226, 21b/230, 22b/242, 23b/256, 24a/261, 26a/282, 26a/285, 26b/289, 34a/373, 41a/439, 41a/442, 41b/446, 49a/535, 49b/542, 60b/667, 62b/688, 84b/1039, 90b/1086, 92a/1101, 96a/1135.
4. **Miras** 5 38, 7a/61, 11b/113, 12a/115, 12b/121, 14b/146, 20a/210, 25a/271, 25b/277, 28a/308, 32a/352, 34a/375, 38a/411, 45b/490, 50b/554, 51b/564, 53a/580, 53b/588, 59a/650, 59b/655, 59b/656, 59b/657, 61a/670, 62b/692, 63a/696, 64b/807, 70b/872, 71a/878, 72a/889, 80a/980, 80b/989, 85b/1042, 88a/1066, 88b/1069, 91a/1089, 91a/1090, 92a/1104, 94a/1120.
5. **Vakıflar** 3a/19, 4b/37, 15a/152, 36a/392, 45a/486, 52b/576, 66b/829, 73a/898, 89b/1080, 93b/1117.
6. **Köle-Cariye** 3a/22, 7a/65, 15b/156, 18a/187, 22b/244, 24a/260, 24a/263, 34b/378, 37b/402, 40b/436, 47a/509, 50a/551, 64b/806, 69b/861, 70b/871, 71a/876, 74a/905, 74b/911, 75b/924, 86a/1049, 90b/1087.
7. **Hibe** 1a/4, 1a/5, 5a/39, 17a/176, 25b/276, 31b/344, 45b/494, 69a/858, 72a/890, 72a/891, 83a/1016.
8. **Tayin (Atama)** 1a/2, 1a/3, 2b/17, 16b/167, 38b/416, 41a/440, 45a/485, 46b/502, 46b/503, 49a/537, 76b/936, 80a/983, 82b/1007.
9. **Nafaka (Emanet)** 10a/94, 13a/127, 18a/190, 29a/321, 56a/617.
10. **Nafaka Mehir (Boşanma)** 6a/52, 10a/97, 10b/100, 20b/217, 24b/264, 55a/605, 58a/642, 87b/1063, 93a/1116.
11. **Şüphelilerin Soruşturulması** 6a/50, 9a/83, 26a/281, 35a/384, 35b/385, 35b/386, 40a/430, 40a/431, 47a/510, 47b/515, 48a/522, 70b/875, 76a/929, 85a/1038, 86b/1052, 88a/1064, 90b/1087.
12. **Tamirat İzni** 30b/336, 82b/1009.
13. **Saldırı Yaralama Küfretme** 8a/72, 15b/158, 43a/461, 44b/481, 52a/574, 55b/609, 56a/614.
14. **Vekalet** 9a/84, 13a/128, 53a/584, 83a/1014.
15. **Temessük Talebi** 10b/102, 16a/163, 58b/648, 78b/965.

16. Diğer Konular 1a/1, 4a/33, 5a/40, 9b/92, 17b/183, 17b/184, 19a/198, 19a/200, 21a/223, 22a/237, 22a/238, 31b/347, 32a/350, 35a/381, 42a/453, 43a/460, 44a/470, 47b/513, 48b/527, 48b/528, 52b/575, 58b/645, 59b/654, 60b/669, 66a/822, 67b/836, 70b/874, 75b/921, 78b/964, 81a/999, 95a/1026, 86b/1050, 86b/1055, 88a/1067, 90a/1081, 93b/1118 94a/1122.



B. A 152 NUMARALI DEFTER

1. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Belgelerin Özetleri.

1A

- Defterin 1009 yılına ait olduğuna dair numaralandırma.

1B

1- Bu defterde yer alan kayıtların yarısından çoğunun Hasan Efendi'ye kalanların da Şeyh Efendiye ait olduğuna dair bir kayıt (Sene 1008/1009)

2B

1- Medresesi'nde müderris olan Nasuh Efendi'nin, Gelincik Çarşısı yakınlarındaki kahvenin, aylık 200 akçe bedel ile kazasker mektubu uyarınca, altı ayığına bir şahsa kiraya verildiğine dair bir kayıt.

3A

2- Bir şahsın diğerine 30 top kara bez verdiğiine dair bir kayıt.

4- Çamlıkızık Köyü'nde babalarından miras kalan Köşklübahçe adlı bir bahçeyi 32.000 akçeye sattıklarını ifade eden şahısların beyanı.

4A

11- Sarı Abdullah M.'den bir şahsın kendisinin mükatebi¹ olmayı kabul eden bir kişi hakkındaki bedel sözleşmesine dair beyanı.

5A

15- Sefere çıkarken eşinin nafaka ve kisvesi konusunda vekil bıraktığı şahsın, ihtiyaçlarını karşılamadığını iddia eden bir kadının başvurusu, davalının da vekili olduğu şahsın ölümünü öne sürerek vekaletinin sona erdiğini ispatlaması.

6B

24- İncirlice M.'den bir şahsın, üç yıl süre ile yıllık 1000 akçe ücret ile kendisini, sipahioğullarından birine kiraya verdiğiine dair beyanı.

7A

31- Yeniçerilerden bir şahsın Trabzon Kasabası'nda daha önce alışveriş yaptığı bir zımmının afyon pahasından olan alacağını ödememesi üzerine ortağından bu parayı talep etmesi.

¹ Mükateb: Tamamladığı zaman azledilmek üzere, bedele bağlanan köle, bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*

7B

- 32- Hamid Livası, Bavelid Kasabası'nda vefat eden bir şahsın Bursalı bir şahısta olan borcunun tayin edilen bir vasi aracılığı ile tahsili.
- 33- Satı Fakih Mahallesi'nde oturan bir kadının, kocasının nafaka ve mehir yerine bir takım mallar vererek kendisini boşama isteğini kabul ettiğine dair beyanı.

8A

- 35- Manavgad Kasabası Çal Köyü'nde babaları vefat eden çocukların kendilerine miras kalan tarla ve çayırları sattıklarına dair beyanları.

8B

- 41- Eşi vefat eden birinin eşinin amcaoğluna mirastan düşen payı verdiği dair beyanı.

9B

- 49- Kayabaşı Mahallesi'nden çingene taifesine mensup bir şahsın, hamama gitmekte olan eşine bir kaç yeniçerinin saldırdığına dair beyanı ve şahitlerin olayı doğrulaması.

10A

- 50- Vefat eden bir şahsın, hayatında iken Medine-i Münevvere Vakfına bıraktığı, 15.000 akçe tutarındaki menzile, varislerinin vakfa bırakılmadığı doğrultusundaki itirazları.

10B

- 53- Kavga eden iki kadından, haksız yere kendisine vurulduğunu ve ön dişlerinden birinin düşürüldüğünü iddia eden kadının şikayeti ve 500 akçe değerinde iki döşek karşılığında sulh olduğuna dair bir kayıt.

11A

- 57- Duhter-i Hoca Şerif Mahallesi avarız vakfına yıllık 300 akçe vazife ile mütevellî olan bir şahsın görevi bırakması üzerine yeni birinin atanması.

11B

- 59- Avrat Pazarı yakınlarındaki bir hanın Mahmut Bey Evkafı mütevellisi tarafından yıllık 30.000 akçe hesabı üzere üç yıllığına kiraya verilmesi.

12A

- 60- Çekrice Köyü'nde bulunan harman yerinin 250 akçeye satışı.
- 61- 1007 (1599 m.) yılında ferman olunan donanmayı hümayun hizmetinden kaçan şahsa kefil olan bir kişinin, kürekçi bedeli olan, 3000 akçeyi tersane çavuşlarına ödemesi.

13A

- 67- Boşandığını eşinden kendisine vermesi gereken günlük üç akçe tutarındaki nafakayı şu ana kadar almadığını beyan eden bir kadının, alması gereken toplam 4500 akçe

nafakasını aylık 55 akçe ile taksitlendirildiğine ve bundan sonrakiler için de aylık 180 akçe ödeneceğine dair beyanı.

68- Yahudiler arasındaki ravend çinisi karşılığında bir takım hırdavat malzemesinin verilmesi şeklinde sözleşilen bir alışverişin ravendin kötü çıkması üzerine iptali istemi.

13B

73- At sattığı birinden borcunu tahsil edemeyen birinin kefil olan şahıstan parasını alması.

14B

80- Yahudi bir şahısta olan 300 sikke altın alacağını, kefil olması hasebiyle müslüman bir şahıstan talep eden bir tüccar ile ilgili bir kayıt.

15A

81- İnegöl Subaşı'na ait bir kaçak kölenin Yıldırım Han Evkafı cabisi gözetiminde olduğuna dair bir kayıt.

82- Sultan Orhan Evkafı vekilharçının yakalanan bir kaçak kölenin soruşturulmasına dair emri ve kölenin Hamzalı (?) adlı köyde sakin birine ait olduğuna dair bir kayıt.

16A

89- Boşanma sonrası kocasından mehirini talep eden bir kadının, aralarında tartışma çıkması üzerine 1000 akçelik mehiri yerine 600 akçe olarak anlaştıklarına dair beyanı.

16B

92- Satı Mahallesi'nden bir kadının bazı ev eşyalarını hibe ettiğine dair bir kayıt.

93- Murad b Abdullah Vakfı mütevellisi ve nazırının, vakfa ait Ulucami yakınlarındaki, Tüccariar Çarşısındaki bir bab tüccar dükkanını 20000 akçe peşin ödemek kaydıyla aylık 25 akçeye kiraya verdiklerine dair kayıt.

17A

94- Yukarıdaki vakfa ait bir bab dükkanın 3000 akçesi peşin alınarak aylık 30 akçeye kiraya verildiğine dair bir kayıt.

95- Molla Gürani Camii müezzininin İstanbul'a gideceğini söyleyerek, günlük 2 akçe vazife ile yerine bir başka şahsı bıraktığına dair bir kayıt.

18A

99- Annesi vefat eden bir kadının kendisine düşen mirasın verilmediği itirazıyla vekiller aracılığı ile mahkemeye başvurması ve problemin 2000 akçelik sulh bedeli ödenerek çözüme kavuşturulması

101- 800 akçelik bir at satışına dair bir kayıt.

18B

102- İstanbul'da vefat eden babasının, 33.000 akçe alacağını varisi olarak tahsil eden bir şahsa ait bir kayıt.

103- Babası vefat eden küçük bir çocuğa kalan mirasın gözetimi için vasi tayini.

19A

105- Canbaz Mustafa Evkafı'na ait, Kuruçeşme Mahallesi'ndeki yahudi odalarında kiracı olan bir yahudinin dört yıldır bu odalarda oturduğuna ve toplam 3000 akçe kira borcu olduğuna dair beyanı.

19B

107- Annesi vefat eden bir çocuğa annesinden kalan 30.000 akçelik mirasa vasi tayin edilen şahsın, babasının isteği üzerine çocuğun ihtiyacı için paranın 3000 akçesini babasına teslimi.

20A

109- Sinan Paşa Evkafı'na ait Kuruçeşme'deki menzillerden birinde oturan bir yahudiye, tamir parasını kendisinin karşılayıp daha sonra kiradan düşülmek üzere tamir izni verilmesi ve keşif için gönderilen ekibin, 20.000 akçelik bir tamir masrafı tahminleri.

20B

110- Atranos Kazası, Belenviran Köyü'nde kendi evinde ölü bulunan şahsın çocuklarının, ölüm olayından ahaliyi sorumlu tutmadıklarına, ve bu işin haramiler tarafından yapıldığına dair beyanları.

111- Yahudiler arasındaki 24.000 akçelik bir alacak verecek problemi.

21A

112- Tüccar taifesinden bir şahsın, Elhac Murad Evkafı'ndan olan bir bab dükkanını 30 akçe kirası ile birlikte 3050 akçeye sattığına dair beyanı.

113- Ebradi Kazası'ndan bir şahsın, 5500 akçelik bir borcu olduğuna dair itirafı.

114- Ortak olan iki bezzazdan birinin hacca gitmek istemesi üzerine vekili vasıtasıyla ortağından kendine ait mallar ile parayı talep etmesi ve diğer ortağın vekilin vekaletine itirazı ile ilgili bir kayıt.

21B

117- Bir bağ satışından kalan paranın satan kişi tarafından alındığına dair bir kayıt.

22A

120- Kavaklı Köyü'nde daha önce satılan bir bağın parasının alındığına dair bir kayıt.

121- Kaçak bir kölenin yakalanarak Kasım Paşa Evkafı mütevellisine teslimi ve günlük 5 akçe nafaka takdiri.

22B

124- Bir şahsın pabuç pahasından birinde olan 40 gurusunu aldığına dair beyanı.

129- Müslüman bir şahsın, bir zımmide olan bağ pahasından 1500 akçe alacağıının soruşturulması talebi ve borçlunun bunu kabulü.

130- Molla Çelebi(?) odalarının odabaşısı olan şahsın, oda sakinlerinden olan bir zımminin bozgunculuk yaptığı gerekçesiyle odalardan çıkarılması talebi ve cemaatine tabii olunmasına dair talebi.

131- Vekil vasıtası ile bir kadında olan 120 akçenin kocasından talebi ve iddianın reddi.

23A

133- Sinan paşa Evkafı'na ait harab olmuş bir evin şikayet üzerine, içerisinde oturan kişi tarafından tamir edilmesi ve masrafların daha sonra kiradan düşülmesi talebine karşılık, evde oturan yahudinin, aylık 150 akçe olan kira bedelinin yarısının her ay kendisine verilmesi doğrultusundaki isteği ve bunun kabulü. kabulü. (20a/109 nolu belgenin tashih edilmiş hali)

24B

141- Kaygan Çarşısı yakınlarındaki, Hoca..... Vakfına ait bir değirmen ve buna bitişik yedi bab odanın aylık 100 akçeye kiraya verildiğine dair bir kayıt.

142- Daha önce hacca giderken emanet verdiği birkaç kitap ve eşyayı geri isteyen bir şahsın, emanet verdiği şahıs tarafından iddiasının reddedilmesi.

143- 3000 akçelik bir borcun ikrarı ve borçlu olan şahsın babasının borca kefil olması.

145- Yahudi bir tüccar ile daha önce ipek ve sair meta alışverişi yaptıklarını ifade eden bir müslüman şahsın bu alışverişten herhangi bir alacak vereceklerinin olmadığına dair beyanı.

25A

146- Kızkardeşi vefat eden bir kadının, kendisine miras olarak kalan para ve diğer ev eşyalarını kız kardeşinin kocasının elinden aldığına dair beyanı.

25B

149- Mehmed Paşa Vakfı cabisi ve müteveli kaymakamı olan bir şahsın, kadının evinde kira ile oturan şahsın su yolu açmak için gerekli 2 gurusu vermeye gücünün yeteceğine dair beyanı.

26A

154- İpek pahasından 400 akçelik bir borcun ikrarı.

155- Borç verdiği bir şahıstan bu borcu tümüyle aldığını beyan eden bir şahsın ikrarı.

26B

158- Mudanya'ya giderken atını kiraya verdiği şahsın, atını kaybettiği iddiası ile mahkemeye başvuran şahsın, olayın soruşturulması talebi, davalının ise, yolda sipahi taifesinin kendisine saldırarak ata ve diğer eşyalara el koyduklarına dair cevabı ve bunu şahitlerle ispatlaması.

159- Ahmed Dai mahallesi'nde miras olarak kalan 20.500 akçelik bir ev satışı ve bedelin varisler arasında paylaşımı.

27A

164- Yeniçerilerden bir şahsın, Konya'da mevkiinde yolunu keserek kendisini döven ve yüzünü yaralayan bir şahıstan davacı olması.

27B

167- Mudanya'da zimmi bir şahsa ait üç aygır, altı sığırın daha önce yörüklerden bir şahsın istihkak davası açması sebebi ile altı gün süre ile emanette tutulduğuna fakat delil getirilememesi üzerine hayvanların tekrar adı geçen zimmiye teslim edildiğine dair bir kayıt.

168- Bir kadının diğer bir kadından Rus asıllı bir cariye satın aldığına ve cariyenin kusurlu çıkması üzerine cariyenin bir başkasına emanet verildiğine dair bir kayıt.

169- Manavgat Vilayeti, Maksudlar Köyü'nden bir şahsın, aralarında kaybolan devesi olduğu iddiası ile elinde develeri olan bir şahıstan davacı olması.

170- Ouç Bey, denilen mevzideki içindeki ceviz ağaçları ile birlikte 5000 akçeye iki kitarla satışı.

28A

173- Daha önce zikredilen (27a/169) kayıp deve davası ile ilgili olayda, davalının davadan feragat ettiğine dair bir kayıt.

174- Reyhan Paşa Vakfı'na ait bir hamamın, günlük dört akçe ücret ve aylık ödeme düzeni ile bir yıllığına kiraya verilmesi.

177- Setbaşı Mahallesi'nde oturan zimmilerin, tekalif-i örfiye ve sair mesalih için aralarından bir kethuda seçtiklerine dair beyanları ve bunun onaylanması.

28B

181- Sultan Orhan Vakfı'na ait, Kağıdıran Çarşısı'ndaki bir bab dükkanının sahibi olan yahudi tarafından 12.000 akçeye satıldığına dair bir kayıt.

182- Vefat eden bir şahsa ait Yıldırım Han Evkafı'ndan Bezzazistan'da Yün Kapısı'nda bulunan bir bab yün dükkanının müteveffanın borcunun ödenmesi ve çocukların

ihtiyacı sebebi ile Suk-u Sultanide açık arttırma ile 2000 akçeye satıldığına dair bir kayıt.

30A

195- Şeftali pahasından kendisine olan borcunu ödeyemeyen bir şahsın borcunun kefil olması hasebi ile kardeşinden talep edilmesi, kefilin borca değil şahsa kefil olduğuna dair beyanı.

197- Daha önce boşandığı eşinden alması gereken toplam 4500 akçe mehir ve nafakayı tümüyle aldığını beyan eden bir kadının ikrarı.

30B

201- Macar asıllı bir kölenin, azad edilmiş olduğu iddiasına karşın, soruşturuluncaya kadar bir şahsa emanet olarak verildiğine dair beyan.

202- Bir şahsın tülbent pahasından olan 260 akçelik borcunu itirafı.

203- Borcunu inkar eden bir şahısla ilgili bir kayıt.

206- Onaç Köyü'nde tutulan bir kaçak kölenin, Medine-i Münevvere Evkafı mütevellî vekiline teslim edilmesi ve köleye günlük 4 akçe nafaka takdiri.

31A

209- Tacirler Çarşısı'nda 12.500 akçelik bir dükkan satışı.

210- Sultan Orhan Evkafı'na ait Satı Fakih Mahallesi'ndeki bir hamamın, günlük 15 akçe ücret ile kiraya verilmesi.

31B

211- Bir kadının bazı ev eşyalarını hibe ettiğine dair bir kayıt.

215- Boşanma sonrası eşler arasındaki nafaka davası ile ilgili bir kayıt.

32A

219- Borcunu ödeyemeyen bir şahsın kardeşinden kefil olması sebebiyle borcun talebi.

220- Gemlik'te içerisinde iki katlı bir ev bulunan bir menzilin iki hissesinin 3000 akçeye satışı.

32B

222-Bedreddinoğlu Mahallesi'nde 2300 akçelik bir mülk satışı.

225- Zimmiler arasındaki kellepoş² pahasından 950 akçelik borcun itirafı.

226- Yukarıda zikredilen borcun kabul edildiğine dair borçlunun ikrarı.

33A

231- Müslüman bir şahsın bir zımmide olan bogası³ pahasından, 2200 akçe alacağını

² Kellepoş: Özellikle kavuğun altına giyilen, hafif bir baş giysisi. Şemseddin Sami, *Kamus-u Türkî*; Ferit Devellioğlu *Osmanlıca-Türkçe Lügat*

istediğinde zımminin borcunu reddi, ve tartışma üzerine zimmiye yemin ettirildiğine dair kayıt.

233- Ekserciler Çarşısındaki bir demirci dükkanının 2200 akçeye satışı.

237- Mahallesi'ndeki kuyu için vakf olunan 1000 akçeye müteveli olan şahsın, parayı vakfeden müteveffanın oğluna vasilik eden şahıstan talebi üzerine çıkan tartışma.

33B

240- Hüdavendigâr Evkafı cabisinin vakfa ait kaplıca subaşılığını, üç yıllığına 91.500 akçeye bir şahsa iltizam ettiğine dair bir kayıt.

241- Bargir (at) satışı sonrası ortaya çıkan bir alacak verecek meselesinin sona erdiğine dair bir kayıt.

34A

243- Ekserciler Çarşısındaki Yaniçoğlu Vakfı'na ait bir semerci dükkanının 2000 akçeye satışı.

244- Pabuççular taifesinden bir gurup şahsın mahkemeye gelerek ihtiyaç üzerine aralarından bir şahsı "yiğenbaşı" olarak seçtiklerine dair beyanları ve bunun onaylanmasına dair talepleri.

247- Eşinden boşanan bir kadının mehir bedelinden 100 akçe alacağı kaldığını beyanla bunu talebine karşılık, kocanın bu para yerine bir çuha verdiği dair beyanı.

34B

248- Bir zımminin, yahudi bir şahıstan davacı olarak, kendisine ait yedi adet merkebi zorla aldığı dair beyanı, yahudinin ise adı geçen zımmideki alacağına karşılık elindeki altı merkebi aldığını ifade ederek gasp suçlamasını reddi.

249- Kendisine tacizde bulunduğu iddiası ile bir kadının bir şahıstan davacı olması.

250- Kethüda Hüsrev Vakfı mütevellisinin, Kapan yakınlarındaki, iki bab ak değirmenini aylık 120 akçe kira ile dört yıllığına kiraya verdiği dair bir kayıt.

35A

255- Mecnun Dede Mescidi imam ve müezzininin, kendilerine vakfedilen, soğanlı Köyündeki, bir kıta bahçeyi, yıllık 500 akçe ücre ile dokuz yıllığına kiraladıklarına dair beyanları.

³ Bogasi: Hamideli'nde çok miktarda üretilip, Balkanlara, Kırım, Macaristan ve diğer Avrupa ülkelerine ihraç edilen ince pamuklu kumaş. İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi* c.1, İstanbul 2000, s.450.

35B

261- Müslüman bir şahsın, bir yahudide olan alacağına karşı, bir altınlı yorganı rehin aldığına dair beyanı.

36A

264- Gence Kasabası'nda Azebler Ağası olan şahıs ve kardeşinde alacağı olan ve bunları alamayan bir şahsın, borcu, kefil olan şahıstan tahsil ettiğine dair bir kayıt.

265- Ticaret için bir başka yere giden bir şahsın, karısının evdeki eşyaları alıp, İstanbul'a kaçıp bir başkasına vardığını beyanla bunun sorulması talebine karşılık, kadının da kendisinin aldatıldığına ve mecburen İstanbul'a gitmek zorunda kaldığı cevabını içeren bir kayıt.

266- Hüdavendigâr Vakfı cabisinin, Kite ve Adranos kazalarının subaşılığını üç yıl süre ile 11.000 akçeye iltizama verdiği dair bir kayıt.

36B

267- Eşine "kaynanasına olan borcunu eda etmesi" şartı ile boşanmalarının söz konusu olacağını ifade eden bir şahsın, bu borcu ödemesi ile durumun kadın tarafından mahkemeye arzı.

268- Bir çocuğa "şebek" diye hitab edilmesi sonrasında, taraflar arasında boşanma gerekçeleri ortaya çıkaracak kadar uzayan bir tartışma.

269- Müslüman bir şahsın, mudarebe yolu ile 25 sikke flori borç verdiği bir yahudinin borcunu akçe olarak ödemek istemesi üzerine olayın dava konusu olduğuna dair bir kayıt.

271- Simkeşlik yapan bir zimminin bir başka zımmide olan 125 dirhem tamamı 75 parça gümüş alacağını talep ettiğinde, davalının inkar etmesi ve istenildiğinde de yeminden kaçındığına dair bir kayıt.

37A

273- Bir şahsın, hayatı boyunca mültezim olduğuna dair durumun kayda geçirilmesi talebi ile mahkemeye başvurusu.

274- Kirişhane'de bulunan bir bab kirişçi dükkanının zaruret üzerine dörtte bir hissesinin açık arttırma usulü ile 1900 akçeye satışı.

275- Eski Şam müftüsünün oğlu olan şahsın, vefat eden bir şahıstaki alacağını kefiller vasıtası ile tahsil ettiğine dair beyanı.

276- Hacı Yakub Mahallesindeki 2000 akçelik bir ev satışı sonrası ortaya çıkan bir alacak verecek meselesi ile ilgili bir kayıt.

277- Zimmiler arasındaki borç ve borca karşılık rehin bırakılan mallar konusunda çıkan bir tartışma ile ilgili bir kayıt.

37B

279- Karamazak Mahallesi'ndeki bir menzil ile Akçeşme mevkiinde bulunan bir bahçenin takasından sonra taraflardan birinin diğeri tarafından mülkün kullanılmasına mani olduğu iddiası ile açılan bir dava.

280- Boşanma sonrası bir kadının, eski kocasından mehir bedeli ve bir miktar alacağını talebi üzerine çıkan tartışmanın 320 akçe alınarak sulh ile sonuçlandığına dair bir kayıt.

38A

285- Daha önce zikredilen (36a/265) davada, eşi İstanbul'a giden şahsın kendisine ait malları istemesi üzerine çıkan tartışmanın, kadının Kalenderhane Mahallesi'ndeki babadan kalma mülkünün kendi payına düşen hissesini vermesi sureti ile çözümlendiğine dair bir kayıt.

38B

287- Penbe (pamuk) satışı sonrası taraflar arasındaki alacak verecek davası.

39A

292- İpek alışverişi sonrası ortaya çıkan alacak verecek davası.

293- Miskinlik içerisinde ölen bir zimminin daha önceden satın aldığı bir menzilden kalan borcunun eşinden talep edilmesi.

39B

295- İpek alışverişinden kaynaklanan borcun itirafına dair bir kayıt.

40A

300- Bir şahsın, Yörügân taifesinden bir şahsın kaybolan aygırını kendisinin 1050 akçeye bir kasaba sattığına dair itirafı.

302- Boşanma sonrası 500 akçelik mehir ve nafaka konusunda anlaşıldığına dair bir kayıt.

40B

305- Ermeni bir şahsın, bir diğ ermeni huzurunda ortaklıktan kalan 6000 akçesini aldığına dair beyanını içeren bir kayıt.

307- Kuburcular taifesinden bazı şahısların, Balıkesir Kasabası'ndan gelen kuburdan yaycılara hisse verdiklerini ve onlardan da Balıkesir'den gelen yaydan kendilerine hisse verecekleri konusunda anlaşmalarına dair bir kayıt.

41A

308- Astar alışverişinden kaynaklanan bir alacak verecek davası.

312- Kite kazasından müslüman bir şahsın, bir zımmide olan havyar pahasından 540 akçesini talebi ve zımminin bu parayı ödediğine dair beyanı.

41B

314- Gemlik eski kadısını vekil tayin eden bir kadının, Mudanya nahiyesi Yenice Köyü'ndeki müstemilatlı menzilin bir yayabaşıya 54.000 akçeye sattığına dair beyanı.

42A

318- Bir kadının dudkız(?) sattığı bir şahıstan parasını talep ettiğinde adı geçen şahsın, alışveriş konusunda aldatıldığı (satılanın Arnavud ipek kurdu olduğu) iddiası ile satışa itirazı.

320- Annesinin babasından kalan mirasa haksız yere el koyduğu iddiası ile mahkemeye başvuran bir şahsın bu beyanına karşılık, annenin müteveffa eşinin kendisine olan 6000 akçelik borcuna karşılık menzili sahiplendiğine dair ifadesi.

42B

324- 1400 akçelik bir eşek satışı sonrasında eşeğin kusurlu olduğu iddiası ile alan kişinin eksik bedel vermek istemesi ile ilgili bir kayıt.

43A

326- Sultan Murad Han Vakfî'nadan olan Manyas Kazası Umuteli Köyü'nde satılan bir çiftliğin vakfa ödenmesi gereken 1164 akçelik öşrünün talebi.

327- Yahudi taifesinden bir şahıs ile bir zımmi arasındaki boya ve çuha alışverişinden kaynaklanan borç-alacak davası

328- Avarız kedlûdası olan bir zımminin tayin oluncadan fazla paralarını aldığını iddia eden bir zımminin şikayeti.

330- Yahudi bir şahsa ait bir kuyumcu dükkanına altın göstermek için gittiğinde 100 akçesini dükkanda düşürdüğüne iddia eden bir şahsın bu parayı talebi, dükkan sahibinin reddi.

43B

334- İki şahıs arasındaki borç-alacak ilişkisinin itirafı ve kayda geçirilmesi.

335- Eşinin kendisinden izinsiz olarak bir başkasının evinde yattığını iddia eden bir şahsın, bunun sorulması isteğine karşın, kadının yedi yıldır görmediği oğlunu görmeye gittiği şeklindeki cevabını içeren bir kayıt.

44A

- 337- "Mest"i kaybolan bir şahsın bunun şüphelendiği şahıstan sorulmasına dair talebi.
- 339- Sipahioğullarından bir şahsın, ipek alışverişi yaptığı kişilerde olan alacağının miktarı konusunda yaşanan tartışma ile ilgili bir kayıt.
- 340- Akseki Kazası'ndan bir şahsın, Bursa'da vefat eden amcasının kendisine miras olarak düşen Karamanlıoğlu Mahallesi'ndeki menzildeki hissesini talep ettiğinde müteveffanın oğlunun da Akseki'deki menzilden pay istemesi üzerine çıkan tartışma iki tarafında haklarından feragat etmesi ile sona ermiştir.

44B

- 342- Kuruçeşme Mahallesi'nde vefat eden bir yahudinin borcunun vekiller aracılığı ile eşinden talep edilmesi ve kadının borcu taksitlendirme talebinin reddedilmesi ile ilgili bir kayıt.
- 343- Sipahioğullarından bir şahsın ipek alışverişi sonrasında 39.000 akçelik alacağını tahsil edememesi üzerine paranın kefilden talep olunması.

45A

- 346- Ev kirası olan bir parayı ev sahibine ulaştırması için, bir şahsa veren birinin, o şahsın parayı yerine ulaştırmaması üzerine şahıstan davacı olması.
- 348- Macar asıllı bir cariye'nin satıldıktan sonra frengi hastası olduğunun anlaşılması üzerine satışın iptali.

45B

- 351- Macar asıllı bir cariye'nin satıldıktan sonra frengi hastası olduğunun anlaşılması üzerine satışın iptali istemi ve tabiblerin cariye'nin hastalığını incelemesine dair bir kayıt.
- 352- Dâye Hatun Mahallesinde satışı yapılan bir meazilin tasarrufuna mâni olan bir kadının, mahkemeye şikayet edilmesi üzerine ortaya çıkan muvazaa⁴ iddiası.

46A

- 359- Zimmiler arasındaki alaca alışverişinden kaynaklanan borç alacak davası.
- 361- Siapahioğullarından bir şahsın, 33 deste ipek karşılığı 804 guruş alacağı olduğuna dair beyanı, borçlunun da bunu kabul etmesi.

46B

- 364- Boşanma sonrası nafaka bedelinin ödendiğine dair bir kayıt.

⁴ Muvazaa: Tarafların hiçbir işlem yapmadıkları halde üçüncü kişilere karşı işlem yapmış gibi görünmeleri.
Ferit Devellioğlu *Osmanlıca-Türkçe Lügat*

- 366- Bir şahsın katır pahasından 800 akçe borcu olduğuna dair beyanı.
- 367- İki şahıs arasında borç miktarı konusunda yaşanan problem.
- 368- Rüstem paşa vakfına ait Kayazca ve Kara Mustafa adlı ılıcaların bir yıllığına günlük 54 akçe bedeli ile bir kadına kiralanması.

47A

- 370- Yukarıda zikredilen ılıcaların kira bedellerine Muradiye mahallesinden bir şahsın kefil olması ile ilgili bir kayıt.
- 371- Yukarıda zikredilen Kara Mustafa adlı ılıcaı kiralaayan kadının aynı yeri günlük 13 akçe kira bedeli ile bir başkasına kiraya vermesi.
- 373- Şeyhpaşa Mahallesi'nde bulunan bir menzilin, bitişik olan menzilin sahibine sorulmadan satışı üzerine satışın iptali istemi.

47B

- 375- 1300 akçelik bir at satışı sonrasında ortaya çıkan borç alacak davası.
- 376- Sipahioğullarından bir şahsın bir başkasında olan 340 sikke flori alacağını iki ayrı ödeme ile aldığına dair beyanı.
- 377- Bezzazlar taifesi şeyhi olan şahsın, Akseki Kazası'ndaki menzilin ve birkaç kıta tarlanın yarı hissesinin toplam 3750 akçeye sattığına dair beyanı.

48A

- 379- Bir kadının Kaygan Çarşısı'nda bulunan bir bab bakkal dükkanının yarı hissesini 11.000 akçeye kızkardeşine devrettiğine dair bir kayıt.
- 381- Müslüman olmadan önce vefat eden babasından kalan mirasın kendi payına düşen kısmını talep eden bir muhtedinin kardeşinin bu talebi kabul ettiğine dair beyanı.

48B

- 383- Babasının vekili olduğu bir kadının, kocasından alacağı 12.000 akçelik mehir bedelinden 3000 akçeyi hibe ettiğine ve 9000 akçe alacağı kaldığına dair beyanı.
- 385- Yahudi taifesinden bir gurup şahsın, Yagob adlı bir yahudinin kendilerine sürekli bıçak çektiğinden ve kötülüklerinden vazgeçmediğinden şikayetle Yagob'un bir kefil bulmasını talep etmişler, davalının kefil bulamaması üzerine üç gün içerisinde kendi yurduna döneceğine söz vermesi üzerine durumun kaydedildiğine dair bir kayıt.

49A

- 389- Bir şahsın damadı ile arasındaki borç alacak problemi.
- 390- 600 akçelik bir 20 pare aba satışı sonrasında ortaya çıkan borç alacak problemi.
- 391- Sahaflar içerisindeki terzi dükkanlarının gece açılarak soyulduğu iddiası ile mahkemeye başvuran terzilerin, bu duruma dair belge talepleri.

49B

393- Astar pahasından 10.350 akçelik bir borcun itirafı.

50A

399- Bir arabînin, "talak"a şart eyleyerek 5'er sikke flori dağıttığı şahıslardan durumun keyfiyetinin sorulması üzerine, şahısların bu durumu onayladıklarına dair bir kayıt.

400- Kimyacı taifesinden bazı kimselerin, daha önce kendilerinin sattıkları, kitre(titre)nin⁵ satışının, attarlar tarafından engellenmek istenmesi üzerine mahkemeye başvurmaları ve bilirkişilerin kitre satışının hiçbir sınıfın tekelinde olmadığına dair beyanları.

401- Bir zindânînin arusanesini (?) 500 akçe bedelle bir aylığına bir başka şahsa verdiği dair.

50B

405- Astar pahasından 15.000 akçelik borcun vekil vasıfı ile talebi ve borcun itiraf edilmesi.

406- Serraçlar Çarşısı'ndaki bir bab serraç dükkanının 6000 akçeye satışı.

408- Rüstem Paşa Vakfı'na ait Yeni Kaplıca olarak bilinen bir ılıcanın yıllık 50.000 akçeye kiraya verilmesi

410- Bir kadının kocası tarafından kendisine mehir bedeli olarak verilen menzili kabul ettiğine dair beyanı.

51A

411- Oruç Bey Mahallesi'ndeki bir menzilin bir yeniçeriye 3700 akçeye satılmasından sonra, menzile bitişik olan evin sahibinin satışta önceliğin kendisine ait olduğu iddiası ile satışın iptal edilmesine dair talebi.

412- Karacapaşa Hanı'nda bir süre kalan bir şahsın bu sırada hancı odasının açılıp eşyalarının çalındığı iddiası ile hancı ve odabaşının sorgulanmasına dair talebi.

413- Bir şahsın esbab pahasından 13.600 akçe borcu olduğuna dair itirafı.

51B

419- Eski İzmir kadısı olan müteveffa şahsa ait kitapların, müteveffanın çocuklarına vasi olan şahıs tarafından güvenilir bir şahsa teslim edildiğine dair bir kayıt.

52A

421- Bab-ı Zemin yakınlarında bir debbağ dükkanının sahibinin ölümü ve mahlul olması sebebiyle 7000 akçeye satılması.

⁵ Kitre:titre: Bez dokurken pamuğun çarışlandığı beyaz sakız. Ferit Devellioğlu *Osmanlıca-Türkçe Lügat*

53A

433- Ebradi Kazasından bir şahsın, bir yıl önce Beyşehir`de kaybettiği katırını, İbrahim Paşa hamamcısının elinde bulduğuna dair beyanı olayın soruşturulmasına dair talebi.

53B

435- Bir kadının babasından kalan mirasa el koyduğu gerekçesi ile Dergah-ı Ali çavuşlarından birisinden vekili vasıtası ile 60.000 akçelik miras payını tahsil etmesi.

437- Bir kadının vefat eden kocasına ait mumculukla ilgili birtakım malzemeyi, mumcular kethüdasına 1500 akçeye sattığı dair beyanı.

438- 8000 akçelik bir ipek satışı sonrasında ortaya çıkan borç alacak davası.

54A

441- Fatma adlı küçük bir kızın vasisinin, kıza ait paradan 600 akçeyi kızın ağabeyine teslim ettiğine dair beyanı.

444- Kızkardeşine vekil olan bir şahsın, kızkardeşinin 20.000 akçelik mehir bedelini ve bir cariye taleb etmesi üzerine çıkan tartışmanın 4000 akçe sulh bedeli ile çözümlendiğine dair

54B

446- Uzun Çarşı`da Bezzazlar içerisinde bıçakla yaralanan bir şahsın yaralayandan davacı olması.

447- Amcasına vekil olan bir şahsın amcasına karpuzla vurup yaralayan şahıstan davacı olduğuna dair talebi ve sonuçta 1500 akçe sulh bedeli ile şikayetin sona erdirilmesi.

55B

455- Darbhane Mahallesi`nde 6000 akçelik bir ev satışı.

457- Hamidler Köyü`nde balta ile öldürülen babalarının ölümünden köy ahalisini sorumlu tutmadıklarına dair müteveffanın çocuklarının beyanı.

458- Kendisine kürekçi bedeli olarak taahhüd ettiği 30.000 akçeyi ödemeyen bir şahıstan, kürekçi bir şahsın davacı olması ve olayın 100 akçe sulh bedeli ile çözümlenmesi.

56A

461- Kazzazoğlu odalarından iki odanın alık16 akçe kira ile odabaşı tarafından kiraya verilmesi.

464- Adranos Kazası(?) Fendos Köyü`nde miras olarak kalan bir bağ ve menzilin 3500 akçelik hissesinin satışı.

56B

465- Borç karşılığında Pınarbaşı Mahallesi`ndeki 6000 akçelik bir menzilin takas edilmesi.

467- Borcun tahsili konusunda bir şahsın kendisine vekil ve kaim-i makam tayini.

57A

470- Vefat eden bir şahsın küçük oğluna ait mallar hususunda validesinin bir vekil ve kaim-i makam tayin etmesi.

57B

475- Yeni Han mevkiinde bir yeniçerinin saldırısına uğrayan bir şahsın şikayeti.

476- Bir yeniçerinin, daha önce bir takım elbiseler verdiği bir kız ile aralarında anlaşmazlık çıkınca, bu elbiseleri kızın babasının elinden aldığına dair beyanı.

477- Gazi Hüdavendigâr Vakfı subaşılığının üç yıllığına toplam 90.000 akçeye aylık ödeme şeklinde iltizama verilmesi.

58A

480- Vefat eden bir şahsın eşinin, 4000 akçe mehir ve 4000 akçe miras payı olarak alması gereken bedeli, kocasının kızkardeşinin kızı ve vasisi olan kadından aldığına dair beyanı.

481- Yaniçoğlu Mahallesi mescidi müezzinin, vefat eden bir şahsın hayatta iken kendisine vakf eylediği 3500 akçeyi, müteveffanın vasisi olan kızkardeşinin kızından aldığına dair bir kayıt

58B

484- Azeb Bey Mahallesi'nden bir şahsın, bir yeniçeri ve hizmetkarı tarafından saldırıya uğrayarak bıçaklandığı iddiası ile mahkemeye başvurusu.

487- Bursa Elhac Sinan Vakfı mütevellisinin kendi isteği ile bu görevden ayrılması üzerine, günlük bir akçe vazife ile yeni bir müteveli tayini.

59A

490- Habiboğlu Mahallesi'nden boşandığı eşinden mehir ve nafaka ücreti olan 500 akçeyi aldığını ifade eden bir kadının beyanı.

59B

494- Bursa'ya bağlı Asnavad(?) Köyü'nde 5000 akçelik bir menzil ve 10.000 akçelik bir tarla satışı ile ilgili bir kayıt.

498- Boşanma sonrası 400 akçe mehir ve 200 akçe nafaka bedeli olmak üzere 600 akçeyi kocasından aldığını ifade eden bir kadının bu konudaki beyanı.

60A

500- Bir acemi oğlanının yolunu keserek kendisine bıçak çektiğini ve küftüğünü ifade eden bir şahsın bu konudaki şikayeti.

501- Alaşehir tarafına ticaret için giden bir şahsın, eşinin kendisinin nafakası konusunda kocasının vekil bıraktığı şahsın nafakasını vermediğine dair şikayeti ve vekilin söz konusu şahsın ölümü üzerine vekaletinin düştüğü şeklindeki cevabı.

502- Kütahya, Edincik Kazası'ndan borç verdiği bir şahsın borcunu ödememesi üzerine borcun kefilden talep ve tahsil edildiğine dair bir kayıt.

60B

504- Sultan Orhan Vakfı'na ait eski iki dükkanı 3000 akçeye aldığı iddiası ile kendisinin tasarrufuna mani olan şahsı, mahkemeye şikayeti, mezkur şahsın da dükkanın satın alma değil de mahlul olduğu için tasarrufa mani olduğuna dair cevabı ile ilgili bir kayıt.

505- Başçılar taifesinden bir şahsın, yayabaşı bölüğünden bir yeniçerinin kendisini Tahtakale odaları yakınlarında bıçakla yaraladığına dair beyanı ve gereğinin yapılmasına dair talebi.

506- Bir kadının kocasına bazı ev eşyalarını hibe ettiğine dair bir kayıt.

61A

508- Daha önce sattığı bir evin satışından vazgeçerek bunu, Medine-i Münevvere Vakfı'na bağışladığını ifade eden bir kadının beyanı.

510- Dergah-ı Ali çavuşlarından birinin çobanı olan bir şahsın, güttüğü sığırlarda birini zayı etmesi üzerine çavuşun mahkemeye başvurusu ve çobanın ineğin kurtlar tarafından yenildiğine dair cevabı.

511- Merhum İmamzade'nin va'z ettiği günlük bir akçe vazife ile bir cüz okuma görevinden ayrılan bir şahsın yerine yeni birinin atanması.

61B

512- Medine-i Münevvere Evkafı'na ait Mecnun Dede Mahallesi'ndeki bir menzilin aylık 60 akçeye ve 3000 akçesi peşin alınmak kaydı ile kiraya verilmesi.

513- Kula Kasabası'ndan bir şahsın Bursa'da yakalanan bir kölenin kendisine ait olduğuna dair iddiası kölenin ise hür olduğuna dair cevabı ile ilgili bir kayıt.

515- Kaybettiği eşini Bursa'da bulan bir şahsın mahkemeden bunun sorulmasına dair talebi.

62A

516- Koyun pahasından 4600 akçe alacağını tahsil edemeyen bir şahsın parayı kefilden aldığına dair beyanı.

517- Vefat eden bir şahsın kardeşinin, kendisine miras kalan menzildeki hissesini 400 akçeye sattığına dair beyanı.

518- Bir müderrisin ipek alışverişinden kaynaklanan borcunu ödediğine dair beyanı.

519- Ahmed Bey Köyü Mescidi için avarız amacı ile vakf edilmiş 1000 akçenin mütevellî kanalı ile köy sakinlerinden bir şahıstan teslim alınması.

62B

522- Hamzabey Mahallesi'nden bir kadının borç verdiği zimmiden toplam 3300 akçe alacağını alamaması üzerine borcu kefilden tahsil etmek istemesi ve kefilin buna itirazına dair bir kayıt.

63A

526- Bir kadının babasından miras kalan, Uzunçarşı'daki Katır Hanı yakınlarında bulunan bir bab pideci dükkanını, 20.000 akçeye sattığına dair beyanı.

64A

544⁶- Rus asıllı bir köle satın alan bir şahsın, kölenin hastalıklı çıkması üzerine eksik bedel deme talebi, satan kişinin itirazına karşı durumu inceleyen tabiblerin kölenin hasta olduğuna dair karar vermeleri ile ilgili bir kayıt.

545- Vefat eden bir şahsın ortağının, borçların ödenmesinden sonra kalan şahsa ait parayı müteveffanın kızına vekil olan şahsa teslim ettiğine dair bir kayıt.

547- Setbaşı Mahallesi'nde 5000 akçeye satışı yapılan bir menzilin bitişiğindeki mülk sahibinin satış önceliğinin kendisine ait olduğu iddiası ile satışın iptaline dair istemi.

548- Kasablar taifesinden bir şahsın bir kısmını aldığı 21.000 akçelik alacağını talep etmesi ve borçlunun da bu durumu onaylaması.

64B

550- Balık Pazarı'nda Sarıca Paşa Vakfı'na ait bir berber dükkanının 1500 akçeye satışı.

65A

554- Evlenmekten vazgeçtiği kızın bir başkası ile evlenmesi üzerine verdiği mehri geri isteyen bir şahsın bu doğrultudaki talebi.

65B

556- Yusuf adlı muhtedi müteveffanın, amcası olan yeniçerinin, Yusuf'un mirasından kendi payına düşeni babasından talep ettiğine dair beyanı.

557- Hüsam Bey Vakfı'na mütevellîye olan İsmihan adlı kadının, Hüsam Bey Vakfı'ndan Sultan Mehmed Vakfı'na aktarılan mukataa gelirleri konusunda vekil kıldığı kocasından, Mehmed Bey Vakfı mütevellîsinin 1640 akçelik mukataayı talebi.

⁶ Numaralandırma esnasında 529'dan 540'a atlanması söz konusu.

558- Debbag Piri Çelebi Vakfı'na ait Zafranlık Mahallesi'ndeki hamam yakınlarında bulunan bir bab boyacı dükkanının, yarı hissesinin 1000 akçeye ve içindeki malzemelerin yarı hissesinin de 6000 akçeye satıldığına dair bir kayıt.

66A

561- Zimmiler arasında, Suk Meyhane olarak bilinen meyhanenin 8000 akçeye satışı.

562- Bir zımmının müslüman bir şahısta bulunan çuha phasından 500 akçe alacağını talebi ve borçlunun da bu parayı bir başkası ile ulaştırması.

67A

559⁷- Bir şahsın 6800 akçeye satın aldığı cariye'nin kel ve mecnune çıkması üzerine, noksan-ı semen talebi ve tabiblerin incelemesi ile bu talebin onaylanması.

68A

556- Bir kadının eşine bir takım ev eşyalarını hibe ettiğine dair beyanı.

68B

558- Eşi vefat eden bir kadının eşinden kendisine kalan 4000 akçe miras payı ve 2000 akçe mehir borcu karşılığında müteveffanın Bilad-ı Yunus Köyündeki bir menzilin kendisine teslim edildiğine dair beyanı.

69A

563- Bir şahsın babasından miras olarak kalan bir menzildeki hissesini 3000 akçeye sattığına dair beyanı.

564- Mudanya mültezimi olan yahudinin, (Bergos) Burgaz Köyü'nün tüm vergilerini toplamak üzere bir yıl süre ile bir başka yahudiye iltizam ettiğine dair beyanı.

69B

566- İki şahıs arasındaki borç miktarının tesbiti konusunda yaşanan problem

567- Mudanya'da vefat eden bir zımmının çocuklarına vasi olan şahsın, müteveffanın 20.185 akçe alacağını borçlu şahıstan aldıklarına dair beyanı.

568- Kendisine miras kalan, Huma Kazısı Ocak Köyü'ndeki birkaç kıta tarla ve çayırı 2800 akçeye sattığını beyan eden bir şahıs ile ilgili bir kayıt

70A

570- Hac esnasında vefat eden bir şahsa ait paranın, kendisine ulaştırıldığını ifade eden müteveffanın eşinin bu konu ile ilgili beyanı.

⁷ Belgelerin numaralandırılması sırasında üst üste hatalar yapıldığı için bu belgeden sonra belgelerin varak numarası ile takip edilmesi daha kolay olacaktır. Belgelerin hatalı da olsa numaraları yazılmaya devam edilmiştir.

571- Edincik Kasabası'nda Hocasade diye bilinen bir kadının, bir şahsın elindeki kılıcın kendisine ait kaybolan kılıcı olduğu iddiası ile mahkemeye başvurusu, mezkur şahsın da bu kılıcı akçeye bir çavuştan aldığına dair beyanı.

70B

526- Bursa'da Nalcılar taifesinin ihtiyaç üzerine aralarından birini kethüda seçtiklerine dair beyanları ve bu kişinin onaylanmasına dair talepleri.

527- Bursa'da Nalcılar taifesinin ihtiyaç üzerine aralarından birini yiğenbaşı seçtiklerine dair beyanları ve bu kişinin onaylanmasına dair talepleri.

71A

528- Bursa'da Nalcılar taifesinin ihtiyaç ve adet-i kadim üzere aralarında birini şeyh olarak seçtiklerine dair beyanları ve bu kişinin onaylanmasına dair talepleri.

530- Vefat eden bir şahsın bir yahudide olan 31420 akçelik alacağını çocuklarının tümüyle teslim aldıklarına dair beyanı.

535- 1008 yılı sefer ayı ilk gününde kaybolan bir arabın İstanbul'da bir çasnigirin kulu olduğunun anlaşılması üzerine, Murad Bey Vakfı'na ait çarşıda tutulup, kaplıca subaşısına teslim edildiği ve köleye günlük 5 akçe nafaka takdir olunduğuna dair bir kayıt.

72A

536- Kaybolan Rus asıllı bir kölenin, kendisini bir başkasının kulu olarak tanıttığı ve Kite Kazası'na bağlı İnesi Köyü'nde yakalanarak, vakıf cabisine teslim edilip kendisine günlük 4 akçe nafaka takdir olunduğuna dair bir kayıt.

537- Kaçak olan Rus asıllı kölenin Adranos Kazası Pirbeyler Köyü'nden bir şahsa ait olduğunun anlaşılması üzerine, yakalanarak, Yıldırım Han Vakfı vekilharcına teslim edilmesi.

538- Kite Kazası Osmanlar Köyü'nden bir sipahiden kaçan kölenin yakalanarak, Yıldırım Han Vakfı vekilharcına teslim edilmesi.

539- Müslüman bir şahsın bir yahudiye olan 13 guruşluk borcunu ikrarı.

75A

543- Temenna mevziinde bulunan bir bağın içindeki ağaçlarla birlikte 600 akçeye satışı.

76B

547- Erzurum'da ikamet eden bir yeniçerinin bir başka yeniçeriden aldığı 500 guruşluk borcu Erzurum'da ödeyeceğine dair beyanı.

77A

552- Tameşvar Kazası'nda doğan ve yanlışlıkla köle pozisyonuna düşen bir şahsın azad

edilme talebi ve sorgulama sonucunda bunun kabul edilmesi.

77B

554- Yahudi taifesinden bir şahsın, bir çavuşa olan 220.000 akçe borcunu ikrarı.

78A

556- Beypazarı kadılarına merkezden gönderilen emirle, Mahmud Çavuş'a verilen zeametın rüsum-u serbestiyyesine müdahale edilmemesi tenbih olunmuştur.

78B

558- Mihaliç'teki, Karacapaşa Vakfı mütevelliyesinin talebi ile silahdarlar zümresinden bir şahsın yürüttüğü, nazırlık ve şeyh görevlerinden nazırlık görevinin bir başkasına devredildiğine dair bir kayıt.

559- Bozüyük'teki Merhum Kasım Paşa Vakfı'na, İnönü Kadısı'nın isteği ile, günlük 20 akçe vazife ile bir şahsın müteveliı nasb edildiğine dair bir kayıt.

560- Bezei Züluf Mahallesi'ndeki muallimhanenin satışı konusunda vakıf yetkililerinden izin çıktığına, satıştan elde edilecek akçenin gönderilmesi ve muallimhanenin kaybolan demirlerinin araştırılması hususları ile ilgili bir kayıt.

79A

563- Gölpınar Köyü'ndeki bir menzilin 5500 akçeye satışı.

80A

566- İki şahıs arasında zamanında ödenmeyen bir borç yüzünden yaşanan tartışma.

567- Elhac Süleyman Vakfı'na ait olan Bulgarlar Mahallesi'ndeki sekiz odanın aylık 120 akçe ücret ile üç yıllığına kiraya verilmesi.

568- Kastamonu Kazası'ndan bir şahsın, bir başka şahısta olan alacağını tahsil ettiğine dair ikrarı ile ilgili bir kayıt.

80B

570- Havz Mahallesi'nden bir kadının vefat eden eşinden alacağı olan 500 akçelik mehirini ve mirastan kendisine düşen payı aldığına dair beyanı.

81A

571- Yahudi taifesinden bir şahsın ipek alışverişinde bulunduğu bir kadınla aralarında çıkan tartışmanın 13 guruş sulh bedeli ile çözüme kavuşturulduklarına dair bir kayıt.

81B

577- Hüseyin Efendi Vakfı'na ait Denboz Mahallesi'ndeki bir bab kârhanenin(?) yıllık 1200 akçe kira bedeli ile kiraya verilmesi.

82B

586- Bir kadının Cumalıkızık Köyü'ndeki bahçesini iki yıllığına 1200 akçeye icareye

vermesi.

83B

587- Bir şahsın 46 endaze yeşil yekta pahasından 1600 akçe alacağını tahsil edememesi üzerine kefilden bu paranın talep edilmesi.

588- Sarı yekta pahasından 1360 akçelik alacağını sefere gittiği için borçludan alamayan bir şahsın, kefilden bu parayı teleb etmesi.

84A

589- Daha önce Kuyumcular Çarşısı'nda saldırıya uğrayarak, bazı malları gasp edilen bir şahsın bu mallardan olan bir taşınmazın bir başka şahsın elinde görmesi sebebi ile bunun soruşturulmasına dair talebi

590- Hızırlık mevkiindeki mescidin imamının, Arablar mahallesindeki menzilini bir yeniçeriye günlük bir akçe ücret ile dokuz yıllığına kiraya vermesi.

592- Yeniçerilerden bir şahsın, bir kadından aldığı 600 akçe borca karşılık, bazı değerli eşyalarını rehin bıraktığını ve borcu ödediğinde bu eşyaları geri aldığına dair beyanı.

84B⁸

.....- Rus asıllı bir kölenin gücü yetmediği için, kendisini sekiz yıl çalıştırmak şartı ile satın alan efendisine kendisini satma konusunda izin verdiğine dair beyanı.

85A

.....- Bezciöglü Mahallesi'nden bir şahsın, İnegöl 'e bağlı Karan Köyü'ndeki müştereken sahip olduğu, bahçenin üçte bir hissesini 11.000 akçeye sattığına dair beyanı.

85B

593- Tahtakale yakınlarındaki bir bab bozacı dükkanının 6000 akçeye satışı.

594- Bir muhızrın, babasından tahsil edemediği alacağını kefilisi olması hasebi ile oğlundan talep etmesi.

86B

602- Kiremitçioğlu Mahallesinde 2240 akçelik bir menzilin satışı.

87A

606- Emir Efendi Vakfı'na ait At Pazarı'nda bulunan bir hamamın günlük 10 akçe ücret ile bir yıllığına kiraya verilmesi.

607- İki şahıs arasındaki mum alışverişinden kaynaklanan 800 akçelik bir borç alacak davası.

⁸ Bu varaktaki belgeler numaralandırılmamıştır.

87B

608- Kız Yakub Mahallesi'nde 600 akçelik bir mülk satışı.

609- Bir şahsın kefaleti dolayısıyla bir başka şahıstan 75 akçe alacağını talebi o şahsın kefaleti reddi ile ilgili bir kayıt.

610- 10.800 akçelik bir cariyeye satışına karşılık verilen,6000 akçe değerindeki gözü kusurlu atın başka kusurlarının da olduğunun anlaşılması üzerine at yerine 6000 akçenin talep edilmesi.

611- Vefat eden bir şahsın hayatta iken satmış olduğu ve parasının bir kısmını aldığı Semenci Mahallesi'ndeki mülkün iki tarafında rızası ile satışından vazgeçilmesi.

88A

613- Vekili vasıtası ile borcunu eda eden 17.000 bir şahsın bu konudaki ikrarı.

88B

617- Alacahırka Mahallesi'nde vefat eden bir şahsın varislerinin mahkemece mirasın pay edilmesine dair istekleri.

618- Bir önceki kayıta pay edilen mirastan gemlik Kazası Gençli Köyü'ndeki bir kıta bağın 6000 akçelik hisse karşılığında varislerden büyük kıza bırakılması.

89A

620- Gümüş madeninde çalışan bir zimminin, Keles Kazası Kavacık Köyünden bir şahsın kendisi ile birlikte bir başka zimmiyi ve bir müslümanı zorla alıkoyarak, köle diye sattığını beyanla bu durumun soruşturulmasına dair talebi.

621- Müslüman bir şahıs ile hristyanlardan bir şahıs arasındaki bogasi alışverişi sebebiyle ortaya çıkan alacak davası.

622- Emir Buhari Vakfı'nın parakende yürüganına iltizam yolu ile emin olan bir şahsın, iltizamında olan bir kölenin, müddet-i örfiyesinin olduğunu ifade ederek vakıf tarafından satışına izin verildiğine dair beyanı.

90B

630- Bir kahveciden bir ferace ve kaftan alan ve 2000 akçe değerindeki bu alışverişin karşılığında kendisini, satın aldığı şahsın hizmetine adayan şahsın, günlük 30 akçelik ücretinin 20 akçesinin borcuna sayılmasını kabul ettiğine dair beyanı.

91A

631- Ebradi Kazası'ndan bir şahsın mahkemeye getirilerek, Ebradi Kasabası Camii ve Elhac İsa Mahallesi Mescidi'nde cüz okunması için vakfolunan 10.000 akçeye el koyduğu iddiası ile suçlanmış, adı geçen şahıs da parayı görevlilere teslim edeceğini beyan etmiştir.

632- Mizanoğlu Mahallesi'nde aylık 35 akçeye 300 akçesi peşin alınmak kaydı ile bir mülkün kiraya verilmesi.

91B

635- Medrese hocalarından bir şahsın vekili aracılığı ile 17.000 akçelik alacağını tahsiline dair.

636- Hamzabey Mahallesi'nden bir kadının, daha önce kardeşi ile aralarında tartışma konusu olan babalarından kalan menzil konusunda anlaşmalarına dair beyanı.

92A

640- Nalçacı taifesinden bir şahsın eşinin, sefere çıkarken kocasının nafakası için vekil tayin ettiği şahıstan nafakasını karşılamadığını beyanla davacı olması, vekil şahsın da sefere

gidenin ölümü üzerine vekaletinin düştüğüne dair beyanı.

92B

642- Daha önce Selendebil kazası Kının Köyü'nde oturan bir şahsın bu köydeki bir çiftlik mezrasının tasarrufunu 3500 akçeye müteferrika olan bir şahsa devrettiğine dair.

93A

645- Mismariler Çarşısı'ndaki Hüdavendigar Vakfı'na ait bir dükkanın sahibinin ölümü ile mahlul olması üzerine müteveffanın çocuklarının ihtiyaçları için Suk-u Sultani'de açık arttırma usulü ile 2000 akçeye satıldığına dair.

646- Bir önceki kayıta zikredilen ekserci dükkanının 2500 akçeye satıldığına dair bir kayıt.

93B

548- Kazzazlar hırfetinden Eğri Seferi'ne giden bir şahsın, eşinin nafakasını karşılama hususunda vekil bıraktığı kişinin, bu görevi yerine getirmemesi üzerine kadının mahkemeye başvurusu, vekil olan kişinin de adı geçen kazzazın ölümü sebebiyle vekaletinin düştüğüne dair cevabı.

94A

549- Hamidler Köyünde bir menzilin içindeki ağaçlarıyla birlikte bir şahıs tarafından eşine hibe edilmesi

550- Bir kadının vekil vasıtası ile Kurşunlu Mahallesi'ndeki arsasını 606 akçeye satışı.

551- Eski Kaplıca yakınlarındaki bir bağ hususunda sahibi tarafından bir şahsın her konuda yetkili kılındığına dair.

94B

552- Yetim bir çocuğa bakan bir şahsın çocuk için yaptığı harcamaların, çocuğun vasisi

tarafından mirasından olan evin açık arttırma ile satışı ile karşılandığına dair bir kayıt.

553- Bir zımminin daha önce kendisine haksız yere vurması sebebi ile müslüman bir şahıs hakkında açtığı davadan çekildiğine dair beyanı.

95A

555- Ermenak(?) Kazası, Tavdos(?) Köyü'nden bir şahsın köydeki üç kıta tarlasını 3000 akçeye sattığına dair beyanı.

95B

558- Attarlar taifesinden bir şahsın yine attar olan bir başkasından satın aldığı civanın, kalıplaştığını ve kurşunlu olduğunu ifade ederek satışın iptalini istemesi.

96A

559- Vefat eden bir şahsın muhalefatının varisleri arasında taksimi.

560- Hızırlık Mahallesi imamından dokuz yıl süre ile kiraladığı evin eski kiracısının zorluk çıkarması üzerine kiralayan şahsın mahkemeye başvurusu.

96B

562- Küre Kazasındaki 6000 akçelik bir tarla satışı sonrası ortaya çıkan borç alacak problemi.

97A

565- Vefat eden bir şahsın daha önce atmış olduğu sahtiyanın parasının vekiller vasıtası ile tahsil edildiğine dair bir kayıt.

98A

572- Kırmasti kazası Tepecik Köyü sakinlerinden bir şahsın kaybolan cariyesini bulan ve satın almak isteyen bir şahıs ile satış sonrası yaşadığı borç alacak davası.

98B

574- Çoban bey Vakfı'na ait Bursa yakınlarındaki kestanelerin korunması için bir şahsın tayin edildiğine dair bir kayıt.

99A

579- Eşi ile ortak oldukları Hacı İlyas Mahallesi'ndeki bir menzilin kendi payına düşen hissesini 500 akçeye eşine satan bir şahsın beyanı.

99B

582- İpek alışverişinden kaynaklanan bir alacağın vekil tarafından tahsili.

583- Bir şahsın Alaca Mescid Mahallesi'nden bir kızla evlenmek istediğine dair beyanı ve bu konudaki izin talebi.

584- Kaybettiği merkebinin birinin elinde bulan bir şahsın bu konunun soruşturulmasına dair talebi ile ilgili bir kayıt.

100A

585- Kaçak bir kölenin yakalanarak Medine-i Münevvere Evkafı cabisine teslim edildiği ve köleye günlük 3 akçe nafaka takdir olunduğuna dair bir belge.

586- Sultan Mehmet han Vakfı'na ait Kazzazlar Çarşısı'nda buluna ve daha önce ipek satılan dükkanın açık arttırma usulü ile 30.000 akçe kira bedeli şartı ile aylık 80 akçeye kiralanışı.

587- Dede Efendi Vakfı'nın nazırı olan şahsın, 15.750 akçe alacağını tahsil ettiğine dair beyanı.

100B

589- Ebu Şahme Mahallesi'nden bir şahsın, mezkur mahallede bir menzili, Balık Pazarındaki içindikilerle birlikte bir bab nalıncı dükkanı ve bakkal dükkanına ilave olarak Rus ve Gürcü asıllı iki köleyi de oğluna hibe ettiğine dair beyanı.

101A

592- Yıldırım Bayezid Vakfı emininin vakfa ait Han-ı Cedid-i Evvel'in mescidi ve ahurunun kenifleri ve han kapısının üstünün harabe ve tamirata muhatç oduğunu beyanla keşif ve tahmin-i bedel talebi, keşif ekibinin 6000 akçe tamirat bedeli tahminleri.

593- Yeni Han'daki bir bab fevkani odanın sahibinin ölümü üzerine, 3000 akçe peşin kira bedeli vererek kiralayan şahsın eski kiracının çıkmaması üzerine mahkemeye başvurusu.

101B

597- Yıldırım Han Vakfı cabisinin, vakıf mütevellisine, Balabancık, Eşke! ve Kayaeli cibayetlerine mutasarrıf olan şahsın, vakfa ait tamirat konusunda 20.000 akçelik bir harcama yaptığından dolayı, vakfa vinesi gereken parayı kendisinin karşılayacağına dair beyanı.

598- Bulgarlar Mahallesi'ndeki bir zımmının, menzilini bir kadına hibe ettiğine dair beyanı.

102A

599- Bulgarlar Mahallesi'ndeki bir zımmının, mezkur mahalledeki menzilini, müslüman olan yeniçeri oğullarına hibe ettiğine dair beyanı.

600- Bursa'da zaimü'l vakt olan şahsın içki yasağına rağmen bir şahsı içkili olarak yakalayıp mahkemeye getirmesi ve yakalanan şahsın da ekşi boza içtiğini itiraf etmesi.

601- Yeniçerilerden bir şahsın, bevvablardan birinin karısına küfretmesi üzerine olayın mahkemeye intikali.

103A

607- Önceki kayıtlarda ekşi boza içerek sarhoş olduğunu itiraf eden şahsın eşinin, mahkemeye başvurarak, daha önce eşinin sarhoşluk veren şeyleri içerse kendisini boşayacağına dair sözünü beyan ederek durumun araştırılmasına dair talebi.

609- Vilayet-i Anadolu'daki bir takım mukataaları elinde bulunduran bir mültezimin, Gemlik ve Kite kazalarının cizye ispençe ve diğer vergileri ile ilgili mukataayı Sedbaşı Mahallesi'nden bir şahsa iki yıllığına 50.000 akçeye devrettiğine dair beyanı.

103B

611- Müslüman bir şahsın bir yahudide olan 26.000 akçe alacağıının 19.000 akçesini aldığına dair beyanı kalan borcun yahudi tarafından itirafı.

612- Bir yahudinin, kendisine ait bir evi bey'i bi'l-vefa⁹ ile 60 günlüğüne 7000 akçeye sattığına dair beyanı.

614- Medine-i Münevvere Evkafı mütevellisinin Bulgarlar Mahallesi'ndeki bir menzili bir zımmiye 1000 akçe peşin ödeme şartı ile aylık 30akçeye kiraladığına dair bir kayıt.

615- Bevvablardan birinin, bir şahsı dükkanının içerisinde dövmesi sebebi ile mahkemeye şikayet edilmesi.

104A

616- Bilecik Köyü'nden zımmi iki şahsın, babalarından kalan çiftliğe haksız yere tasarruf eden bir şahsı mahkemeye şikayetleri ile ilgili bir kayıt.

617- Sultan Bayezid Vakfı'na ait olan, Orhan Camii yakınlarındaki altı bab odanın aylık 70 akçe ücret ile üç yıllığına kiraya verildiği ve 3000 akçe de peşin kira bedeli alındığına dair bir kayıt.

618- İmamzade Vakfı'na ait Balık Pazarı'nda bulunan üç bab hasırcı dükkanının aylık 150 akçe ücret ile üç ayrı şahsa kiralandığına dair kayıt.

104B

619- Vefat eden amcasını mirasından pay isteyen bir şahsa, müteveffanın kızkardeşinin

⁹ Bey'i bi'l-vefa: Satılan şeyi belirli bir süre sonra geri almak şartı ile yapılan satış.

itirazı üzerine aralarında çıkan tartışmanın 2140 akçe bedel ile sulh olduğuna dair bir kayıt.

621- Astar ve kaftan alışverişinden kaynaklı bir borç alacak davası.

105A

623- Kamer Sultan Vakfı mütevellisinin, eski mütevelliden muhasebe defterini devraldığına ve vakfın kayıtlara göre 55.500 akçesi olduğuna dair beyanı.

106A

630- Sultan Bayezid Vakfı'na ait olan hanın kuzeyindeki iki bab odanın, 20.000 akçeye satışı.

632- Yıldırım Han Vakfı, Balabancık cibayeti, Dede Köyü yakınlarındaki bir yerin 500 akçe peşin ücret verdikten sonra yıllık 100 akçe mukataa takdiri ile satışı.

106B

636- Sefere çıkan bir şahsın daha önce odun pahasından taksitlendirildiği borcunun ödenmesi konusunda yerine vekil tayin etmesi.

107A

637- Ermenek Kazası, Ezine Nahiyesi yolu sınırında Şeyh Ahmed Zaviyesi'ne ait bir tarlaya haksız yere el konulması üzerine zaviye mütevellisinin mahkemeye başvurusu.

640- İki şahıs arasındaki borcun kefilin ödemesi sebebi ile kapandığına dair bir kayıt.

107B

.....- 3000 akçelik bir alacağın, vekil vasıtası ile sahibine iletilmesi.

642- Ümmü Hatun vakfı mütevellisinin, eski mütevellinin oğlunun vakfa ait 8000 akçeye el koyduğunu beyan ederek mahkemeye başvurusu.

643- Daha önce mehir ve nafakasından vazgeçmek şartı ile boşandıkları eşinden 700 akçelik alacağı konusunda tartışma çıkan şahsın, 300 akçe sulh bedelini alarak davadan vazgeçmesi.

644- Hacı Yakub Mahallesi'nden bir şahsın, yeniçeri olan komşusunun bahçe sınırını kendi arazisini de içerisine alacak şekilde genişlettiğine dair şikayeti.

108A

646- İncegizler Mahallesi'nde vefat eden bir şahsa ait vakfın, tevliyetinin evladına şart koşulması sebebi ile hariçten tevliyeti üstlene imamın görevine son verildiğinde dair.

647- Sultan Murad Han Mahallesi'nden bir kadının eşyalarını çaldığı gerekçesi ile şikayetçi olduğu bir şahsın torunundan, 3000 akçe sulh bedeli alarak bu şikayetini geri aldığına dair beyanı.

648- İki şahıs arasında 462 guruşluk bir ipek satışı sonrasında ödeme şekli konusunda çıkan anlaşmazlığın mahkemeye intikali.

109A

653- İnesi Köyü'nden 1000 akçeye satın aldığı bir boz eşeğe bir başkasının sahiplenmek istemesi üzerine mahkemeye başvuran şahsın bu konudaki beyanı.

654-Kireçhane mevkiî yakınlarındaki bir kıta bahçenin bir zimmiye 1300 akçeye satışı.

110A

665- Daha önceki kayıtlarda zikredilen problemlili ipek satışının borçların ödenmesi ile sona erdirildiğine dair bir kayıt.(bkz. 108a/648 nolu belge)

110B

669- Bir şahsın Ebradi Kazası'nda Çakal Değirmeni denilen mevkideki bir bağ ve iki cüz tarladaki hissesini 4000 akçeye sattığına dair beyanı.

670- İpek alışverişinden kaynaklanan bir borç alacak konusunun peyderpey yapılan ödemelerle kapandığına dair bir şahsın beyanı.

111A

671- Anadolu'da Hüdavendigâr ve Kocaeli Sancakları'nın bir takım vergilerini toplamak üzere iltizamını alan şahsın, İnegöl Kazası'nın iltizamını iki yıllığına 9000 akçeye bir şahsa devri

673- Dergah-ı Ali müteferrikalarından bir şahsın, Kara Hisar yakınlarındaTurgud Çarşısı civarındaki Hüseyin Efendi Kahvehanesi'ni günlük 35 akçeye beş yıllığına kiraya vermesi.

111B

678- Medine-i Münevvere Vakfı'na ait Karaca Ahmed Çarşısı'ndaki bir bab boyacı dükkanını kiralayan iki şahsın, zimmetlerinde olan vakfa ait 2000 akçeden her yıl hasıl olan 200 akçeyi (para vakfı) dükkanın tamiratına harcayacaklarına dair beyanları.

112A

681- Babası vefat eden bir şahsın oğlundan babasına kefil olması sebebi ile alacağını tahsil ettiğini ifade eden bir şahsın beyanı.

682- Şehreküstü Mahallesinde 26.000 akçelik bir menzili satışı.

683- Bir yeniçerinin, bir başka yeniçeriden davacı olup evine gelerek bir takım eşyalarına ve parasına el koyduğunu ve bunların bir kısmını geri vermediğini beyanla açtığı davadan, 2000 akçe sulh bedeli olarak vazgeçtiğine dair beyanı.

685- Alacahırka Mahallesinde aylık 15 akçe kira bedeli ile bir menzilin kiraya verilmesi.

112B

689- Zimmi bir şahsın. kızkardeşi ve onun eşi ile ilgili dava konusu olabilecek bir probleminin olmadığına dair beyanı.

113B

- 694- Bir şahsın ipek alışverişinden kaynaklanan alacağını tahsil ettiğine dair beyanı.
-- Bir zımminin Rumeli Vilayeti Yanya Kasabası'ndaki bir ahır ve bir odası bulunan menzilini 10.000 akçeye sattığına dair beyanı.
- 695- Bargir (at) pahasından 600 akçe alacağı olan bir şahsın bu alacağını borçluya ikrar ettirşi.
- 696- Cilacı taifesinden bir şahsın bir başkasına eşyaları ile birlikte 5200 akçeye devrettiği dükkanından kalan 1100 akçe alacağını taleb
- 698- İbrahim Paşa Hamamı mütevellisinin, hamama akan suyu haksız yere evine alıp kast eyleyen bir şahsı mahkemeye şikayeti.

114B

705- Selanik tarafına ticarete giden bir şahsın, eşinin nafakasını karşılamak amacı ile vekil bıraktığı şahsın görevini yerine getirmedığı şikayeti ile tüccarın eşi tarafından mahkemeye şikayeti, vekilin ise mezkur şahsın Bozcaaada yakınlarında boğulduğuna dair iddiası ile vekaletinin düştüğüne dair beyanı.

115A

- 707- Kastamonu Sancağı, Bakırküre, Arslanlı Köyü'nden bir şahsa ait olan çerkez asıllı kaçak bir kölenin yakalanarak, subaşıya teslimi ve kendisine 5 akçe nafaka takdiri.
- 708- Halep'ten vekil olarak gelen bir şahsın, müvekkillerinin Bursa'da oturan bir yahudideki resas(?) ve nişadır pahasından 344 altın (halep muamelesi ile 20.700 akçe) alacağını tahsil için geldiğine dair beyanı.
- 709- Yukarıda zikredilen meblağın borçlu yahudi tarafından tümüyle ödendiğine dair bir kayıt.

116A

717- İki şahıs arasındaki keçi alışverişinden kaynaklanan borç alacak davasının son ermesi.

117A

723- Eşini namahrem bir şahısla muamele edip akçe alırken gören bir şahsın, onu mahkemeye getirip, cürmü varsa cezalandırılmasına ve aynı mahallede oturanlardan geçmişinin sorulmasına dair talebi.

724- Seyyidler Mahallesi'nden bir kadının sefere giden eşinin öldüğüne dair haber alması üzerine bu durumu araştırılıp kendisine bir belge verilmesine dair talebi ve eşinin öldüğünün kendisine bildirilmesi.

117B

726- Bir şahsın kendisini tabanca ile vurup yaralayan bir diğer şahıstan davacı olması.

727- Babasını inkar eden yahudi bir şahsın babası tarafından mahkemeye şikayeti.

728- Naheivan yakınlarındaki Yezidvar Köyü'nden olup İstanbul Hacı Efendi Hanı'nda sakin olan iki zımminin Bursalı bir tüccarda olan ipek alışverişinden kaynaklı parayı tümüyle vekilleri aracılığı ile aldıklarına dair beyanı.

118A

730- Bir şahsın balık pahasından bir başkasına 610 akçe borcu olduğunu itirafı.

732- Balıklı Köyü'nde vefat eden kardeşlerinden kendisine düşen hissesini 360 akçeye diğer kardeşine devreden bir zımminin beyanı.

734- Yeni Tahtakale Hanı'nda bulunan odalardan birini daha önce 800 akçeye han emini olan şahıstan satın alan bir şahsın, bir başka diyara gittiğinde odanın hanın odabaşısı tarafından bir başkasına satıldığını öğrenmesi üzerine mahkemeye şikayeti.

118B

739- Bir kadının hapiste olan bir zımminin elinde bazı eşyalarını bulması üzerine açmış olduğu davada bir şahsı tam yetkili olarak vekil tayin ettiğine dair bir kayıt.

119B

746- Hoşkadem Mahallesi'nde 5000 akçeye satın aldığı evin, avarız akçesinin, çeşme harcının ve vakıf akçesinin eski sahibi tarafından ödenme sözü verildiği halde ödenmemesi üzerine evi satın alan şahsın mahkemeye başvurusu.

120A

748- Bir kadının Abdal Murad Mahallesi'ndeki menziline eşine hibe ettiğine dair beyanı.

751- Bir kadının Susurluk Köyü'nde babasında kalan bahçenin üçte bir hissesini, 1000 akçeye bir zimmiye devrettiğine dair beyanı

120B

752- İki küçük kızın vasisi olan bir şahsın kızlara ait Hasan Paşa Mahallesi'ndeki bir evi ayda 40 akçeye kiraya verdiğine dair beyanı.

753- Erzurumlu bir yeniçerinin borç olarak aldığı, 100 guruşu 1009 senesi Ramazan ayının 15'ine kadar vereceğine dair taahhüdü.

121A

755- Boşanmış olan bir kadının vekil aracılığı ile nafaka-i iddetinin dolduğu ve 600

akçelik nafaka bedelini de 200 akçe olarak alıp evliliğini bitirdiğine dair beyanı

756- İki şahıs arasında 10'a 11 hesabı ile verilen 2000 akçenin ödemesi konusunda yaşanan tartışma ve akçedeki değişikliklerinin borç ödemelerini problemlili hale getirmesi.

757- Karahisar Kasabası'ndan bir şahsın, mübadele Eflak asıllı bir cariye alıp yerine yine Eflak asıllı bir cariye ve üstüne 2000 akçe vererek bir alışveriş yaptığına dair beyanı.

121B

758- Çıra Pazarı'ndaki dükkanında olan bazı eşyaların kendisinden habersiz olarak satıldığını ifade eden bir şahsın bu satıştan 40 guruş aldığına dair beyanı ve geriye kalanı da talebi.

759- Umurbey Mahallesi'ndeki bir menzilin günlük 2 akçe ücret ile kiraya verilmesi ve 1400 akçe ükira bedelinin peşin olarak alınması ile ilgili bir kayıt.

760- İki şahıs arasındaki 5000 akçelik borç alacak davasının kapandığına dair.

122B

765- Bir yıldır eşi kayıp olan ve öldüğüne dair söylentiler yayılan bir şahsın eşinin vekil vasıtası ile mahkemeye başvurarak, durumun araştırılmasına dair talebi ve mahkemenin eşinin öldüğüne dair haberi bildirmesi.

766- Bursa'da sadece serhanecilerin satması mümkün olan kelle ve paçayı satan bir şahsın mahkemeye getirilerek elindeki kelle ve paçalara el konulması.

123A

770- Kendi vakfının müteveelisi olan Mehmed b Cafer'e bir şahsın, vakfa ait 10.000 akçenin zimmetinde olduğunu bildirmesi ve şahsına ait borcu olan 1000 akçe için de sekiz çift yasdık vermeyi teklif etmesi ve mütevellinin onayı.

124A

775- Bursa'da beytü'l-mal emin olan şahsın vefat eden bir şahıstaki 230 aded sikke guruşu beytü'l-mal adına alıp müteveffanın zimmetini ibra ettiğine dair beyanı.

124B

781- Elmalık mahallesi'nde 6100 akçelik müstemilatlı bir ev satışı.

125A

784- Yetim bir çocuğa ait maldan 2700 akçe aldığını ve bunu 10'a 11 hesabı ile ödemeyi taahhüd eden bir şahsın çocuğun vasisine bu doğrultudaki beyanı.

128A

805- Vefat eden bir şahsın ardından kimlerin varis olduğu kimlerin olmadığı konusunda yaşanan tartışma.

128B

807- Vefat eden bir şahsın vekil olan bir şahsın, merhumun 19.000 akçeye sattığı evin parasını aldığına ve daha sonra 15.000 akçeye merhumun malı ile 10'a 11 hesabı üzere istiğlal-i şer'i olduğuna dair beyanı kaydolunmuştur.

130B

822- Kilerci Vakfı'nın mütevellisinin Macar asıllı kaçak bir köleyi mahkemeye getirmesi, kölenin durumunu itiraf etmesi üzerine günlük 5 akçe nafaka takdiri ile vakfa emanet olunması.

823- Sultan Murad Evkafı'ndan olan Aksungur Köyü'nde yakalanan bir kölenin günlük 5 akçe nafaka takdiri ile mütevelliyeye teslim edilmesi.

132A

839- Eşinin kendisi ile boşandığı iddiası ile kendisinden uzaklaştığını ifade eden bir şahsın, mahkemeye başvurusu üzerine kadının da kendisinin talak-ı bayin ile boşandığına dair beyanı.

132B

842- Vefat eden bir şahsın çocuklarının ihtiyacı için, müteveffaya ait bir bahçenin açık arttırma usulü ile 300 akçeye satılması.

134A

857- Nahcivan'dan bir zımminin kendisini 600 akçe karşılığında kiraya verdiği Ermeni cemaatinden dört şahıstan hakkını alamadığı gerçesi ile şikayeti.

134B

858- Karaca Bey Evkafı'ndan olan Gelincik Çarşısı yakınlarındaki hanın bir yıllığına 24.000 akçeye kiraya verilmesi.

859- Gence Vilayeti'nden bir şahsın, Gence'de verilmek üzere, 400 aded guriş-u kamil aldığına dair beyanı.

135A

860- Eskişehir, Ulubat, İnegöl ve Gölhisar kadılarına, Sepetçi Yörükleri'nden yaylak ve kışlak amacı ile uğradıkları yerlerde alınan rüsum-u serbestiyete hariçden müdahelenin engellenmesine dair İstanbul'dan gönderilen bir ferman.

861- Arkadaşlarını yolda terkeden bir şahsın yeniçeri olarak kabul edilmemesine dair bir talep.

135B

862- Hüdavendigâr Vakfı'na bağlı Kiraslı Köyü'nde üç levendin iki beyaz kısarak ve bir doru tay yakalayıp vakıf subaşısına teslim ettiklerine ve hayvanlara 8 akçe nafaka

takdirine dair bir kayıt.

863- Hüdavendigâr Vakfı'na bağılı Mürseller Köyü'nde Rus asıllı bir kölenin tutularak vakıf subaşısına teslim ve köleye günlük 5 akçe nafaka takdiri.

864- Hüdavendigâr Vakfı subaşısının vakıf emanetinde olan kaçak kölenin ölümünün soruşturulmasına dair talebi görevlilerin takdir-i ilahi sonucu öldüğüne dair cevabı.

136A

866- Kaplıca subaşısının yakaldığı kölenin mahkemeye getirilerek sorgulanması ve Kula Kasabası Deliler Köyü'nden bir şahsa ait olduğuna dair itirafı ve köleye 5 akçelik nafaka takdiri ile subaşıya teslimi.

867- Tacirler Çarşısı'ndaki bir ana yolun (tarik-ı âm) gelip geçenlerin dükkanları rahatsız etmesi sebebi ile ara yola (tarik-ı hâs) dönüştüğüne dair bir dükkan sahibini beyanı.

136B

868- Hüdavendigâr Vakfı'na bağılı Cebel-i Atik cibayetine tabi Küçük Mürseller Köyü'ndeki bir çiftliğin mutasarrıfının ölümü üzerine mahlul olduğu ve bunun üzerine bitişik arazi sahibinin 200 akçe resm-i tapu vererek, bu çiftlik için temessük talebinde bulunduğuna dair bir kayıt.

869- Mihrimah Sultan Evkafı'ndan olan Adranos Kazası Vaylık(?) Köyü'nden bir zımminin, vaki olan haraç ve vergileri köy ahalisinin ödedikleri ve bu paraların Bursa ve İstanbul'a doğru yola çıktığını beyanla, yollardaki güvenliğin sağlanması ve emniyetli bir yolculuk için temessük talebi.

2. A-152 Numaralı Defterde Yer Alan Bursa Mahalleleri İndeksi

- Abdal Murad Mahallesi. (120a/748)
- Ahmed Dai Mahallesi. (12a/61), (26b/159)
- Alacahırka Mahallesi. (88b/617), (88b/618), (96a/559), (112a/685)
- Alacamescid Mahallesi (99b/583)
- Ali Paşa Mahallesi. (112a/683)
- Altıparmak Mahallesi. (132b/842)
- Arablar Mahallesi. (84a/590)
- At Pazarı Mahallesi (87a/606)
- Azeb Bey Mahallesi (58b/484)
- A'zendi Mahallesi (?) (37b/280)
- Başçı Hacı Mahallesi. (31a/209)
- Bedreddinoğlu Mahallesi.(?) (32b/222)
- Bezci Züluf Mahallesi (78b/560)
- Bulgarlar Mahallesi. (80a/567), (101b/598), (102a/599), (103b/614)
- Çınarlı Mahallesi. (121a/755)
- Çırağ Bey Mahallesi. (18b/102), (18b/103)
- Darbhane Mahallesi. (55b/455)
- Daye Hatun Mahallesi. (45a/352), (122b/765)
- Debbağlar Mahallesi. (25a/146)
- Derviş Bey Mahallesi. (69a/563)
- Denboz Mahallesi. (81b/577)
- Duhter-i Hoca Şerif Mahallesi. (11a/57)
- Ebu Şahme Mahallesi. (100b/589)
- Elmalık Mahallesi. (124b/781)
- Elvan Bey Mahallesi. (16a/89)
- Enbiyaoğlu Mahallesi. (57b/475), (134b/858)
- Eşrefiler Mahallesi. (26b/159)
- Hacı İlyas Mahallesi. (99a/579)
- Hacılar Mahallesi. (10a/50)
- Hacı Yakub Mahallesi. (37a/276), (107b/644)
- Hamza Bey Mahallesi. (60b/506), (62b/522), (91b/636)
- Hasanoğlu Mahallesi. (18a/99)

- Hasan Paşa Mahallesi. (120b/752)
- Havz (Havuz) Mahallesi. (80b/570)
- Hızır Emir Mahallesi. (92b/642)
- Hızırlık Mahallesi. (96a/560)
- Hoca Ali Mahallesi (71a/530)
- Hoca İlyas Mahallesi. (50b/410)
- Hoşkadem Mahallesi. (119b/746)
- İnceğizler Mahallesi. (108a/646)
- İncirlice Mahallesi. (6b/24)
- Kalenderhane Mahallesi: (36a/265), (38a/285)
- Karamanlıoğlu Mahallesi. (44a/340)
- Karamazak Mahallesi. (37b/279)
- Kayabaşı Mahallesi. (9b/49)
- Kefeneğnesi Mahallesi. (93a/645)
- Kiremitçioğlu Mahallesi. (86b/602)
- Kız Yakub Mahallesi. (87b/608), (121a/756)
- Koca Naib Mahallesi. (92a/640)
- Kurşunlu Mahallesi. (94a/550),(117a/723)
- Kuruçeşme Mahallesi. (19a/105), (20a/109), (23a/133), (25a/145)
(39a/293), (44b/342)
- Mecnun Dede Mahallesi. (61b/512)
- Meydancık Mahallesi. (37a/275)
- Mizanoğlu Mahallesi. (59b/498), (91a/632)
- Moîla Fenari Mahallesi. (84a/592)
- Moîla Gürani Mahallesi. (16a/90), (17a/95)
- Murad Bey Mahallesi. (13b/73), (108a/647)
- Muradiye Mahallesi. (36a/265), (47a/370)
- Muradoğlu Mahallesi. (64b/550)
- Mücellidi Mahallesi. (5a/15)
- Nalbantoğlu Mahallesi. (121b/758)
- Oruç Bey Mahallesi. (51a/411)
- Pınarbaşı Mahallesi. (56b/465)
- Reyhan Paşa Mahallesi. (28a/174), (36a/264), (120a/748)
- Sarı Abdullah Mahallesi. (4a/11)

- Satı Mahallesi (16b/92)
- Satı Fakih Mahallesi. (7b/33), (31a/210)
- Setbaşı Mahallesi. (28a/177), (64a/547)
- Sevazlar Mahallesi(?) (5a/15)
- Seyyidler Mahallesi. (117a/724)
- Sultan Mehmed Han Mahallesi. (112a/681)
- Şhreküstü Mahallesi. (112a/682)
- Şeyh Paşa Mahallesi. (47a/373)
- Tahta Mescid Mahallesi. (94b/552)
- Tayyib Hoca Mahallesi. (120a/751)
- Timurtaş Mahallesi. (60b/501)
- Umur Bey Mahallesi. (121b/759)
- Yahşi Bey Mahallesi. (68a/556)
- Yaniçoğlu Mahallesi. (58a/481)
- Yıldırım Han Mahallesi. (37a/274)
- Zağafıanlık (Zafranlık) Mahallesi. (65b/558)

3. A 152 Numaralı Defterde Yer alan Bursa'daki Köy İsimleri İndeksi

- Ağaalan (116b/717)
- Ahmed Bey (62a/519)
- Aksungur (130b/823)
- Azvat (?) (Mudanya) (26b/158)
- Balabancık (Mudanya) (101b/597), (106a/632)
- Balıklı (118a/732)
- Belenviran (Adranos) (20b/110)
- Bilad-ı Yunus (68a/558)
- Cumalıkızık (82b/586)
- Çatalağıl (Kite) (48a/381)
- Çamlıkızık (3a/4)
- Çonkara (61a/510)
- Dede (Mudanya) (106a/632)
- Deliler (136a/866)
- Çekrice (12a/60)
- Eşkel (Mudanya) (101b/597)

- Gençli (Gemlik)	(88b/617), (88b/618), (96a/559)
- Gölhisar	(135a/860)
- Gölpınar	(79a/563)
- Güniz (Adranos)	(109a/653)
- Hamidler	(55b/457), (94a/549)
- İnesi (Kite)	(72a/536)
- Karan (İnegöl)	(85a)
- Kavacık (Keles)	(89a/620)
- Kavaklı	(22a/120)
- Kayaeli	(101b/597)
- Kozagaç (Keles)	(89a/620)
- Kiraslı	(135b/862)
- Küçük Mürseller	(136b/868)
- Mürseller	(135b/863)
- Onaç	(30b/206)
- Osmanlar (Kite)	(72a/538)
- Pirbeyler (Adranos)	(72a/537)
- Seki Köyü	(118b/739)
- Soğanlı	(35a/255)
- Yenice (Mudanya)	(41b/314)
- Umuteli (Manyas)	(43a/326)
- Tepecik	(134b/858)
- Tepecik (Kırmasti)	(98a/572)

4. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Diğer Yer İsimleri

a) Bursa İçi

- Atranos Kazası	36a/266, 103a/609,
- Gemlik Kasabası	32a/220, 41b/314,
- İnegöl Kazası	15a/81, 111a/671, 135a/860,
- Kite Kazası	36a/266, 103a/609, 104a/616,
- Mihaliç Kasabası	78b/558,
- Mudanya Kasabası	27b/167, 69a/564, 135a/861,
- Ulubat Kazası	135a/860,
- Yenişehir Kazası	69b/568,

b) Bursa Dışı

- Akseki Kazası	44a/340-341
- Akseki Kazası/ Kağras (?) Köyü	47b/377,
- Alaşehir Kasabası	60b/501,
- Ankara Kasabası	77b/554,
- Arz-ı Rum (Erzurum) Kasabası	76b/574, 120b/753,
- Aşak (?) Kasabası	69a/563,
- Balıkesir(?) (Balıkesir)	40b/307,
- Beypazarı	78a/556,
- Bozcaada	114b/705,
- Bozüyük Kasabası	78b/559,
- Ebradi Kazası	21a/113, 31b/215, 91a/631, 110b/669,
- Edincik Kasabası	60a/502, 70a/571,
- Eğri Kalesi	93b/548,
- Ermenak (?) Kazası	95a/555, 107a/637
- Eskişehir	135a/860,
- Gence Kasabası	36a/264, 134b/859,
- Göynük Kasabası	57b/476,
- Halep	95b/558, 115a/707, 115a/709,
- Hamid Livası/Bavelid(?)Kasabası	7b/32
- Huma(?) Kazası/ Ocak Köyü	69b/568,
- Karahisar Kasabası	121a/757
- Karaman İli	22a/121,
- Kastamonu Kazası	80a/568,
- Kastamonu/Bakırküre/Arsanlı Köyü	115a/707,
- Kocaeli Sancağı	111a/671,
- Kula Kasabası	61b/513, 136a/866,
- Küre Kazası	96b/562,
- Kütahya	60a/502, 107a/640,
- Larende Kasabası	8b/41,
- Manavgad Kasabası / Çal Köyü	8a/35
- Manavgad Vilayeti / Maksudlar Köyü	27b/169,
- Nahcivan Vilayeti	134a/857,
- Nahcivan Kasabası/Yezidvar Köyü	117b/728

- Selanik	114b/705,
- Selendebil Kazası /Kınık Köyü	92b/642,
- Susurluk Köyü	120a/751,
- Tarabefzon (?) (Trabzon)	7a/31,
- Tameşvar Kazası / Yasnuh Köyü	77a/552,
- Turguteli	99b/584,
- Yanya Kasabası	113b/695,

5. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Vakıf İsimleri İndeksi

- Ahmed Paşa Vakfi.	(63a/526)
- Canbaz Mustafa Vakfi.	(19a/105)
- Çoban Bey Vakfi.	(98b/574)
- Dede Efendi Vakfi.	(100a/587)
- Hacı Mehmed b.Cafer Vakfi.	(123a/770)
- Hacı Süleyman Vakfi.	(80a/567)
- Emir Buhari Vakfi.	(89a/622)
- Emir Efendi Vakfi.	(87a/606)
- Esseyyid Hüseyin Efendi Vakfi	(81b/577)
- Gazi Hüdavendigâr Vakfi.	(33b/240), (57b/477), (135b/862), (136b/868)
- Hüsâm Bey Vakfi	(65b/557)
- İmamzade Vakfi.	(104a/618)
- Kamer Sultan Vakfi.	(105a/623)
- Karaca Paşa Vakfi. (Mihaliç)	(78b/558)
- Kasım Paşa Vakfi.	(22a/121), (78b/559)
- Kethüda Hüsrev Vakfi.	(34b/250)
- Kilerci(?) Vakfi.	(130b/822)
- Mahmud Bey Vakfi	(11b/59)
- Medine-i Münevvere Vakfi	(10a/50), (30b/206), (61b/512), (91a/632), (103b/614), (111b/678)
- Mehmed Paşa Vakfi	(25b/149)
- Mihrimah Sultan Vakfi.	(136b/868)
- Murad Bey Vakfi.	(71a/535)
- Piri Çelebi Vakfi	(65b/558)
- Reyhan Paşa Vakfi.	(28a/174)

- Rüstem Paşa Vakfı. (46b/368), (50b/408)
- Sarıca Paşa Vakfı (64b/550)
- Sinan Paşa Vakfı. (20a/109), (23a/133)
- Sultan Bayezid Vakfı (104a/617), (106a/630)
- Sultan Mehmed Vakfı. (65b/557), (100a/586), (130b/823)
- Sultan Orhan Vakfı. (15a/82), (43a/326), (60b/504)
- Timurtaş Vakfı. (63a/526)
- Ümmü Hatun Vakfı. (107b/642)
- Yaniçoğlu Vakfı. (34a/243)
- Yıldırım Han Vakfı. (15a/81), (28b/182), (72a/537), (101a/592),
(101b/597), (106a/632)

6. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Eski Eserler İndeksi

- Cami-i Kebir (16b/93), (16b/94)
- Mecnun Dede Mescidi (35a/255)
- Sultan Orhan Camii (104a/617)
- Şeyh Ahmed Zaviyesi (107a/637)
- Karaca Paşa Hanı (51a/412)
- Katır Hanı (63a/526)
- Yeni Han (57b/475), (101a/592), (101a/593)
- Yeni Tahtakale Hanı (118a/734)
- İbrahim Paşa Hamamı (113b/698)
- Eski Kaplıca (94a/551)
- Yeni Kaplıca (50b/408)

7. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Çarşı ve Pazar İsimleri İndeksi

- Avrat Pazarı (11b/59)
- Balık Pazarı (64b/550), (66a/561), (100b/589), (104a/618)
- Bezzazistan (28b/182), (54b/446)
- Çıra Pazarı (121b/758)
- Ekserciler Çarşısı (33a/233), (34a/243)
- Gelincik Çarşısı (134b/858)
- Kağıdgiran Çarşısı (?) (28b/181)
- Karaca Ahmed Çarşısı (111b/678)
- Kaygan Çarşısı (24b/141), (48a/379)

- Kazzazlar Çarşısı (100a/586)
- Kirişhane (37a/274)
- Kuyumcular Çarşısı (84a/589)
- Mismariler Çarşısı (93a/645), (93a/646)
- Sahaflar (49a/391)
- Serraçlar Çarşısı (50b/406)
- Tatarlar(?) Çarşısı (103b/615)
- Tüccarlar Çarşısı (16b/93), (16b/94), (31a/209), (136a/867)
- Uzun Çarşı (54b/446), (63a/526)

8. A 152 Numaralı Defterde Yer Alan Konular İndeksi

1- Satış 3a/4, 8a/35, 12a/60, 13a/68, 18a/101, 21a/112, 27b/170, 28b/181, 28b/182, 31a/209, 31a/210, 32a/220, 32b/222, 33a/233, 34a/243, 37a/274, 37a/276, 41b/314, 42b/324, 47b/377, 48a/379, 50b/406, 52a/421, 53b/437, 53b/438, 55b/455, 56a/464, 56b/465, 59b/494, 62a/517, 63a/526, 64b/550, 65b/558, 66a/561, 69a/563, 69b/568, 75a/543, 79a/563, 85a/2, 85b/593, 86b/602, 87b/608, 87b/611, 92b/642, 93a/645, 93a/646, 94a/550, 95a/555, 97a/565, 98b/574, 99a/579, 103b/612, 106a/630, 106a/632, 109a/653, 109a/654, 110b/669, 112a/682, 113b/695, 118a/732, 118a/734, 120a/751, 124b/781, 128b/807, 132b/842, 136b/868

2. Borç-Alacak 3a/2, 7a/31, 7b/32, 13b/73, 14b/80, 18b/102, 19a/105, 20b/111, 21a/113, 21a/114, 21b/117, 22a/120, 22b/124, 22b/129, 22b/131, 24b/142, 24b/143, 25a/145, 26a/154, 26a/155, 30a/195, 30b/202, 30b/203, 32a/219, 32b/225, 32b/226, 33a/231, 33b/241, 34a/247, 34b/248, 35b/261, 36a/264, 36b/269, 36b/271, 37a/275, 37a/277, 37b/280, 38b/287, 39a/292, 39a/293, 39b/295, 40b/305, 41a/308, 41a/312, 42a/318, 43a/326, 43a/327, 43b/334, 44a/339, 44b/342, 44b/343, 45a/346, 46a/359, 46a/361, 46b/366, 46b/367, 47b/375, 47b/376, 49a/389, 49a/390, 49b/393, 50b/405, 51a/413, 54a/441, 55b/458, 58a/480, 58a/481, 60a/502, 62a/516, 62a/518, 62a/519, 62b/522, 64a/545, 64a/548, 66a/562, 69b/566, 69b/567, 71a/530, 72a/539, 76b/547, 80a/566, 80a/568, 81a/571, 83b/587, 83b/588, 84a/592, 85b/594, 87a/607, 87b/609, 88a/613, 89a/621, 91b/635,

96b/562, 99b/582, 100a/587, 101b/597, 103b/611, 104b/621, 106b/636, 107a/640, 107b/642, 107b/643, 108a/648, 110a/665, 110b/670, 112a/681, 113b/694, 113b/695, 113b/696, 115a/708, 115a/709, 116a/717, 117b/728, 118a/730, 120b/753, 121a/756, 121b/760, 123a/770, 124a/775, 125a/784, 134b/859

3. **Kira** 6b/24, 11b/59, 16b/93, 17a/94, 24b/141, 26b/158, 28a/174, 34b/250, 35a/255, 46b/368, 47a/371, 50a/401, 50b/408, 56a/461, 61b/512, 80a/567, 81b/577, 82b/586, 84a/590, 87a/606, 91a/632, 96a/560, 100a/586, 103b/614, 104a/617, 104a/618, 111a/673, 112a/685, 120b/752, 121b/759, 134a/857, 134b/858
4. **Miras** 8b/41, 18a/99, 18b/103, 25a/146, 26b/159, 42a/320, 44a/340, 48a/381, 53b/435, 54a/444, 65b/556, 68b/558, 80b/570, 88b/617, 88b/618, 91b/636, 96a/559, 104b/619, 128a/805,
5. **Vakıflar** 10a/50, 57b/477, 61a/508, 65b/557, 78b/560, 91a/631, 105a/623, 108a/646, 111b/678, 113b/698.
6. **Köle-Cariye** 4a/11, 15a/81, 15a/82, 22a/121, 27b/168, 30b/201, 30b/206, 45a/348, 45b/351, 61b/513, 64a/544, 67a/559, 71a/535, 72a/536, 72a/537, 72a/538, 77a/552, 84b/3, 87b/610, 89a/620, 89/622, 98a/572, 100a/585, 115a/707, 121a/757, 130b/822, 130b/823, 135b/863, 135b/864, 136a/866
7. **Hibe** 16b/92, 31b/214, 60b/506, 68a/556, 94a/549, 100b/589, 101b/598, 102a/599, 120a/748
8. **Tayin (Atama)** 11a/57, 16a/90, 17a/95, 28a/177, 34a/244, 36a/266, 58b/487, 61a/511, 70b/526, 70b/527, 71a/528, 78b/558, 78b/559, 83b/240
9. **Nafaka (Emanet)** 5a/15, 60a/501, 92a/640, 93b/548, 114b/705
10. **Mehir Nafaka (Boşanma)** 7b/33, 13a/67, 16a/89, 30a/197, 31b/215, 36b/267, 40a/302, 46b/364, 48b/383, 50b/410, 59a/490, 59b/498, 65a/554, 103a/607, 121a/755, 132a/839, 27b/169, 40a/300,
11. **Şüphelilerin Soruşturulması** 27b/169, 40a/300, 43a/330, 44a/337, 49a/391, 51a/412, 53a/433, 61a/510, 61b/515, 70a/571, 84a/589, 99b/584, 102a/600, 102a/601, 117a/723.
12. **Tamirat İzni ve Keşif** 20a/109, 23a/133, 25b/149, 101a/592.

13. **Saldırı Yaralama Hakaret Tecavüz** 9b/49, 10b/53, 27a/164, 34b/249, 36b/268, 48b/385, 54b/446, 54b/447, 57b/475, 58b/484, 60a/500, 60b/505, 94b/553, 103b/615, 117b/726,
14. **Vekalet** 56b/467, 57a/470, 77b/554, 94a/551, 118b/739.
15. **Kefalet** 12a/61, 47a/370
16. **Vesayet** 19b/107, 33a/237, 51b/419, 94b/552.
15. **Temessük Talebi** 117a/724, 120b/765, 136b/869.
16. **Diğer Konular** 20b/110, 22b/130, 27b/167, 28a/173, 36a/265, 37a/273, 37b/279, 38a/285, 40b/307, 43a/328, 43b/335, 45b/352, 47a/373, 50a/399, 50a/400, 51a/411, 55b/457, 64a/547, 57b/476, 60b/504, 69a/564, 70a/570, 78a/556, 90b/630, 95b/558, 99b/583, 101a/593, 103a/609, 104a/616, 107a/637, 107b/644, 108a/647, 111a/671, 112a/683, 112b/689, 117b/727, 119b/746, 121b/758, 122b/766, 135a/860, 135a/861, 135b/862, 136a/867, 136b/869.

SONUÇ

XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın başlangıç dönemlerini kapsayan Bursa mahkeme sicillerinden iki defteri incelediğimiz bu çalışma kent tarihi araştırmalarında ve bu araştırmalardan yola çıkılarak yapılacak genel tarih çalışmalarında şeriye sicillerinin ne derece önem arz ettiğini bir kez daha açığa çıkarmaktadır. Şeriye sicillerinde yer alan belgeler, dönemin Bursa'sını orijinal hali ile bizlere sunmaktadır.

Osmanlı'nın bir taraftan klasik döneme ait yapısını korurken diğer taraftan uzun bir vadeye yayılacak olan değişimin ilk işaretlerini vermeye başladığı bir dönemin içerisindeki bir zaman aralığını konu alan çalışmamız çerçevesinde, Bursa'nın da bu değişimden nasibini aldığı ve bu rüzgardan konumu itibarı ile doğrudan etkilendiği söylenebilir.

Geleneksel yapının korunması ile ilgili olarak vakıfların işlevlerini devam ettirmeleri, yetim malları, komşu hakları gibi sosyal içerikli konularda gösterilen hassasiyetin devam ettirilmesi, gayrimüslimlerle Müslüman ahali arasında genelde olumlu diyaloglar örnek olarak verilebilir. Yeniçerilerin askeri faaliyetlerin dışında yoğun olarak boy göstermeye başlaması ve asayiş problemlerinin malzemeleri haline gelmeye başlaması, tımar sisteminin yerini iltizama bırakması ve dolayısıyla devletin yetkileri ile beraber gittikçe genişleyecek olan bir insiyatif alanını da bugünkü anlamda özel sektör diyebileceğimiz mültezimlere devretmesi, ekonomideki problemlerin yol açtığı devalüasyonlar (tağşiş-i sikke) ve bunların tabana yansımaları sebebi ile ticari alanda yaşanan sıkıntılar gibi askerî ve malî yapıdaki gelişmeleri de değişim çerçevesinde yorumlamak mümkündür.

Bu ve benzeri çalışmalarla, Osmanlı şehirlerindeki idari ekonomik ve sosyal yapı hakkındaki bilgilerin teyidi veya tashihi de mümkün olacaktır. Şehirdeki idari ve adli görevlilerin kimler olduğu, görevlerinin kapsama alanları, güvenlik problemleri, ekonomik faaliyetlerin yapısı ve işleyişi, halkın oluşturduğu sosyal ve ekonomik organizasyonlar gibi konularda bu çalışmalardan yola çıkarak genellemeler yapmak mümkün olacaktır.

Elbette iki deftere ait belgelerle yukarıda saydığımız konuları tam olarak ortaya koymak mümkün değildir. Ancak tüm şer'iyeye sicillerinin ve diğer ilgili arşiv malzemelerinin okunup değerlendirilmesi ile eksiksiz ve tüm kareleri tamamlanmış bir Osmanlı şehri fotoğrafı ortaya çıkarılabilir. Bu noktada, bu çalışmanın genelde Osmanlı özelde ise Bursa alanındaki çalışmaların bir parçası olarak bu konudaki veri tabanını genişleteceğini düşünmekteyiz. Artan ve genişleyen bilgi birikimi ile de geçmişe ait geniş perspektifli ve daha tutarlı yorumlar yapmak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, 937/1530*, Ankara 1995.
- ABACI, Nurcan, "Bursalıların Osmanlı Döneminde Mahkeme ile Olan İlişkileri Üzerine Bir Deneme", *Bursa Defteri*, sy.13, (1999).
- ABDÜLKADİR KADRİ, *Bursa Tarihi Kılavuzu*, Bursa 1327.
- AKDAĞ, Mustafa *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası (Celali İsyanları)*, İstanbul 1995.
- _____; *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, İstanbul 1974.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Şer'îye Sicilleri*, I-II, İstanbul 1988.
- AŞIKPAŞAZADE, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, (Haz. Nihal Atsız) Ankara 1985.
- ATALAR, Münir, "Şer'îye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe", *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 4, (1980).
- AYDIN, M. Akif, "Osmanlı'da Hukuk", *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1994, s. 375-429.
- AYKUT, Şaban, *Büyük Bursa Tarihi Antolojisi*, Bursa 1999.
- AYVERDİ, E. Hakkı, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, I, İstanbul 1966.
- BARKAN, Ö. Lütfi, "Bazı Büyük Şehirlerde Eşya ve Yiyecek Fiyatlarının Tesbit ve Teftişi Hususlarını Tanzim Eden Kanunlar", *Tarih Vesikaları*, II/7, (1960).
- BARKAN, Ö. Lütfi-MERİÇLİ, Enver, *Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri*, I Ankara 1988.
- BAŞAR, Fehmettin, *Osmanlı Eyalet Tevcihatı*, Ankara 1997.
- BAYINDIR, Abdülaziz, *İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)*, İstanbul 1986.
- BAYKAL, Kazım, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982.
- _____; *Bursa'da Ulucami*, Bursa 1989
- ÇETİN, Osman, *Sicillere Göre Bursa'da İhtida Hareketleri ve Sosyal Sonuçları*, Ankara 1994.
- _____; *Bursa Darüşşifası (1402-1923)*, Bursa 1995
- _____; "Bursa Şer'î Mahkeme Sicillerinden Notlar", *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II/2, (1987).
- _____; ÇİZAKÇA, Murat, "A short History of the Bursa Silk Industry (1500-1900)", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, XXIII/1-2, (1983).

- DALSAR, Fahri, *Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik*, İstanbul 1960.
- DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1970
- DOĞRU, Halime, *XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal Ve Ekonomik Görüntüsü*, Eskişehir 1995.
- EMECEN, M. Feridun, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989.
- _____ ; "Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya" *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1994.
- ERGENÇ, Özer, *XVI. Yüzyıl Sonlarında Bursa*, (basılmamış doçentlik tezi), Ankara 1979.
- _____ ; *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995.
- ERSOY, Osman, "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloğuna Doğru", *A.Ü. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sy. 3-4, (1963).
- _____ ; "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloğuna Doğru", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, sy. 24, (1979-1980).
- EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatname*, II, İstanbul 1314.
- FAROQHI, Suraiya, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, İstanbul 2001.
- _____ ; *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, İstanbul 1998.
- GERBER, Haim, *Economy and Society in An Ottoman City: Bursa, 1600-1700*, Jarusalem 1988.
- GIBBONS, H. Adams, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (Çev. Ragıp Hulusi), Ankara 1998.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış*, İstanbul 1977.
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Vakıf Tesisinde Devlet Katkısı", *Osmanlı Araştırmaları*, sy. XI, (1998).
- GÜNDOĞDU, Abdullah, "1852-1863 Tarihleri Arasında Çorum Kazası'nda Sosyo-Ekonomik Yapı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, sy. VI, (İzmir 1991).
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1998.
- _____ ; "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloğuna Doğru; Adana Şer'îye Sicilleri" *Tarih Dergisi*, sy. 30, (1976).
- HIZLI, Mefail, *Bursa Medreseleri*, İstanbul 1998.
- İBN BATUTA, *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1999.
- İLGÜREL, Mücteba, "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloğuna Doğru", *Tarih Dergisi*, sy. 28-29, (1975).

- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, İstanbul 2000.
- _____ ; *Osmanlı İmparatorluğunda Toplum ve Ekonomi*, İstanbul, 1996.
- _____ ; *The Ottoman Empire the Classical Age: 1300-1600*, London 1973.
- _____ ; "Bursa" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, VI, İstanbul 1992.
- _____ ; "Bursa" *Encyclopedia of Islam*, (2nd.ed.), II, Leiden 1954.
- _____ ; "İstanbul: Bir İslam Şehri", *Dergah*, sy. 25, (1992).
- _____ ; "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Problemi" *Doğu Batı*, sy. 7, (1999).
- _____ ; "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, (ed. Elizabeth A. Zachariadou), İstanbul 1997.
- _____ ; "Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak", *A.Ü. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sy. I, (1942).
- _____ ; "15. Asır Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihinin Kaynakları" *İktisat Fakültesi Mecmuası*, XV/1-4, (1954).
- _____ ; "Bursa: XV. Asırda Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar" *Belleten*, XXIV/93, (1960).
- _____ ; "Mahkeme", *İslam Ansiklopedisi*, XII, İstanbul 1993.
- _____ ; "Örf", *İslam Ansiklopedisi*, X, İstanbul 1993.
- İPŞİRLİ, Mehmet, "Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Şer'iyeye Sicilleri", *Tarih ve Sosyoloji Semineri*, 28-29 Mayıs 1990, İstanbul 1991.
- _____ ; "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı" *Osmanlı Devleti Tarihi*, I-II, (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1994.
- KAPLANOĞLU, Raif, *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, Bursa, 1996.
- KAPLANOĞLU, Raif-GÜNAYDIN, Nurşen, *Seyahatnamelerde Bursa*, Bursa 2000.
- KEPECİOĞLU, Kamil, *Bursa Kültürü*, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel No: 4519-4522.
- KÖSEOĞLU, Neşet, *Tarihte Bursa Mahalleleri*, Bursa 1946.
- KUBAN, Doğan, "Anadolu Türk Şehri, Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, VII, (1968).
- KÜTÜKOĞLU, S. Mübahat, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983.
- _____ ; "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, II, (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1994.
- MEHMED NEŞRİ, *Neşri Tarihi*, I-II, (Haz. M.A. Köymen, F.R.Unat), Ankara 1987.
- MERÇİL, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 1993.

- OĞUZOĞLU, Yusuf, *Osmanlı Devlet Anlayışı*, İstanbul 2000.
- _____ ; "XVII. Yüzyılda Konya Şehrindeki Üretim Faaliyetleri Hakkında Bazı Bilgiler" *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sy. 12, (1982).
- _____ ; "Sicillerdeki Kent Dokusu", *Bursa Defteri*, sy. 10, (1999).
- _____ ; "Osman Gazi'yi Tarih Sahnesine Çıkartan Siyasal ve Sosyal Şartlar", *Osman Gazi ve Dönemi-Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa 1996.
- ONGAN, Halit, *Ankara'nın Bir Numaralı Şer'ıye Sicili*, Ankara 1958.
- _____ ; *Ankara'nın İki Numaralı Şer'ıye Sicili*, Ankara 1974.
- ÖZDEMİR, Rifat. "Şer'ıye Sicillerinin Sosyo-Ekonomik Tarih ve Halk Kültürü Açısından Önemi", *Seyyit Battal Gazi Ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler*, İstanbul 1987.
- _____ ; *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, (basılmamış doktora tezi), Ankara 1984.
- _____ ; "Harput ve Çemişkezek'te Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi V*, (1990).
- _____ ; "Osmanlı Döneminde Antalya'nın Fiziki ve Demografik Yapısı(1800-1867)", *Tarih İncelemeleri Dergisi VII*, (1992).
- ÖZTÜRK, Yücel, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600*, Ankara 2000.
- PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1993.
- PAMUK, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi*, İstanbul 1999.
- PAY, Salih, *Bursa İvaz Paşa Külliyesi*, Bursa 1996.
- _____ ; *1069-1070 Tarihli Bursa Şer'ıyye Sicili*, (basılmamış yüksek lisans tezi), Bursa 1987.
- RAYMOND, Andre, *Osmanlı Döneminde Arap Kentler*, İstanbul 1995.
- SAHİLLİOĞLU, Halil, "Bursa Kadı Sicillerinde İç ve Dış Ödemeler Aracı Olarak 'Kitabü'l-Kadı' ve 'Süfteceler'", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler Tartışmalar*, (ed. Osman Okyar-Ünal Nalbantoğlu), Ankara 1975.
- SERTOĞLU, Mithat, *Osmanlı Tarihi Lügati*, İstanbul 1986.
- SEVİM, Ali-YÜCEL, Yaşar, *Türkiye Tarihi I-IV*, Ankara 1995.
- SHAW, Standford, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, I-II, (Çev. Mehmet Harmancı) İstanbul 1994.
- ŞEKER, Mehmet, *İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri*, Ankara 1984.
- TABAKOĞLU, Ahmet, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985.

- TAŞ, Ziya Kenan. "1760-1817 Yılları Arasında Eğin (Kemahiye) Kazası", *Tarih İncelemeleri Dergisi XI*, (1996).
- TEXIER, Charles. *Küçük Asya Bithinya*. (Çev. Raif Kaplanoğlu). İstanbul 1997.
- UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara,1982.
- _____; *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985.
- _____; "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi", *Osmanlı*, VII, Ankara 1999.
- _____; "Vakıf", *İslam Ansiklopedisi*, XIII, İstanbul 1993.
- YEDİYILDIZ, M. Asım, *Başlangıcından Günümüze Yıldırım Külliyesi ve Ulucami*, (basılmamış doktora tezi), Ankara 1995.
- _____; "Şer'îye Sicillerine Göre Bursa'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1656-1658)", *Vakıflar Dergisi*, XXIII, (1994).
- YINANÇ, Mükrimin Halil, "Bursa" *İslam Ansiklopedisi*, II, İstanbul 1993.

EKLER:

MAHKEME KAYITLARINDAN ÖRNEKLER



حدنا محدود و ثناء غیر محدود اول واجب الوجود و مفیض الوجود حاشا لله عز و جل
و احری در داد که صنایع انصاف نامتناهی الیه المخلوق من ماء مبین تجلدهم فی قرآن کبیر متشکله
بویکه اشکال و صور ترتیب الیدی و نسیانی احسان ایدوب حسن تقویم روزگار نشتر و ترکیب الیدی

۶

فتاخر الله حسن الخلق و الوفاء و حسن التسلیم و الوفاء و فضل فراد بشر و نسیع و در بحر
حضرت حبیب اله محمد رسول الله اوزینه اولسون که استی بسلسله هذای الیدی و در حال

و اصحاب کرانه اولسون که هر لبی برافع را باره دیره مبره و جامع آیات شریع متینی در
رضوان الله علیهم اجمعین اما بعد خاطر خطیر هر واقع خبره و غمی بن هر رف بصیرت خفی

و کلدر که دارد بنا کند فنا سدن فنا صوریه عیان و غنا بی الیه غنا بی هفتاد فرج الیدی در جی
منار و سمائل و رحمت الیه زحمتی متشابه و متشاکل جاهی چاه بنا و مالی مال الافر العینی برع

ازوال و مقیمی قریب اما بحال در لاجرم الذین یفتنون اموالهم باللیل و النهار سرا و غلانیة فذم
اجرم علیهم لاحقر علیهم و لام یخزون موجب سلیقه طراره و صاحب طریقه اولدر که خیر الیه

و سبیله دولت افزویه و میراثی و اعطاء سعادت برمدت ایدینه بنا، عا ذلک استیو که در سقوب
شریح الخطا بک صاحب اولان صاحب الحسنة راب التصدق و قاع که احوال الله بدت و امور الله

تفکر ایدوب جید جدید و سعی سدید الی که منتهی اولدی که سبب ذکر جمیل و باعثة اجر جزایه
اولان صدقات جاریه نکد ثباتی ظاهر و کلشن حسنة ایچون بناقی زاهر اید و کنه و قویته

و ظهور تام حاصل الیکم اجمه مال لندن و اطیب مال لندن دورت بیک دفعه ایچون فی موقته ایچون اعزاز
ایدوب و قضا الیوب تکمیل ایچونه حسیه متولی یضرب الیدی که عوض برین سفر نام کند و تسلیع الیدی که

و شرط الیدی که ذکر اولان ایچون هر سنه ده اون ایچون بی اون ایچون اولون حایلی اوزره معامله
شرعیه و مراحمی مرتبه اولوب ترکخذن هر سنه حایل اولان دورت یوز ایچون هر کیم قرآن مرقوم

مسودنه امام اولورسم اکادیر یلوب شول شرط اوزره که ذکر اولان مسجد ده بعد صلوة ایچون
قرآن عظیم و فرقان کریمین عیا و جانیجود و الترتیل لاعی السعرة و التمجیل سورده یسعا شریف
طاووت ایدوب تراغنه واقعه اهدا ایدیه دیوار قرار و اعتراف الیدی که متولی مذکور بالمو اجمه تصدق
و بحقیق اندک نضکره واقعه موسمی امین افان الله نعم علیه رجوع ایدوب ملکته استر داد اندکده
متولی مرقوم استماع الیدی بک صدر اعلا بی مرقع اولان حاکم سنه نوزده غامه قیام نوزده حضرت
امام زوق علیهم السلام من خالق اکبش قوی اوزره و قن مزبور که حکمتنه و امام بی همایه قولاری
اوزره حکمتنه و از ومنه حکم ایدوب تکمیل الیدی بی و قن مزبور و قن صحیح و لازم و وسیله مؤید
اولدی بمن بدکم بعد کسب فاما انما علم انما یبدلونه ان الله سمیع علیم و احوال واقعه عیال الکریم
المعین ان لا یضیع اجر الحسنة حری ذکد و حررت فی عموم الی سور مجادیا اخره لسنه ثمان و آتف
محمد علی بن حسن الخادم براهین بری بدان بر یوسوزن حسنة الی یوسوزن بری
عبدالله داد محمد عبد الرحیم

ع

نور

ع

ع

ع

محمد بن علی و حسین بن عبد الله و بکر بن محمد و مصعب بن عبد الله و سایر گری محمد و صادق و تقیر مرام
 علیه مزبور. این بیکار نیم محله سه مابیند. واقع اولان مقابر سلیمه مقبره جی لازم و ایمرهم
 اولغین استبه حامل کتاب از عجز بن یوسف یار و امانت شعاد و خدمتند. قوتی اظہار
 اولدوغی مقبره جی و حقار نصیب اولماسی طلب ایدر و زدید کارنده مزبور را طلبیل ذکر اولنای
 مقابره مذکور او غوز مقبره جی و کور کن لغین اولنوب مرقوم او غوز و اخی بالوا جمه
 قبول و او اس التزاح ایلیکون بو وثیقه ایفته علی ما صوالحقیقه کتب و تحریر اولنوب بو نه و نه
 اولنای که مزبور کسند مانع موافق اولمیه تحریر فی الیوم الحادی و اکفرین می رجب
 سولایح علی مصعب بن یوسف احمد بن محمد بن یوسف

زمننوس ولد مفتونام ذق ابرهام ولد موسی ام یهودی محضنده تقر دعوی ایدوب بوندنا اقدم
رحیم ومغفور له سلطان محمد خان علیه الرحمون وکرمضوان حضرت سید آوقافندن اولوب محروم
لینکجا رسوبنده واقع لیدی ناها لپی معلوم الحدود مزبور ابره امانه تحت تصرفند، اولان بر باب
درزی دکانن ماه بجا یوز بکری ایچ اجری اید بریل تامنه اجاری ویشایدی حالانقرقمه مانع
اولور مزبور یهودی به سوال اولنهایم طلب ایدرج دیدکده عنب سوال اعتراف ایله جواب ایدرجی
بال طلب کتبه وحریر اولندی

محمد بن یوسف

حیی بن عیسی

محمد بن عبد الله

محمد بن عبد الله

محمد بن عبد الله

محمد بن عبد الله

اقضى قضاءه الى حسن اولى و لاه افوصدين معدن العصد والبعين وارث لعل الابناء
 والمرسلين حقه الحق على الخلق الصالحين المحضين محمد بن عثمان الكلبى الحسين حولانا سرور
 فاصلى دامت فضائله بوضع ربه بها من واحد او لكان عدله او لكانه درگاه جلاله
 كما شکر کردند محمد زنده محمد ديوان بهانه كلوب اعكدار واخيار او كلفه قضاء
 ح- واقع حضور و حضوره عازر جداوند كارطان نراه او قافى زوايد بدن بهينه القضاة
 اجماع صلح به اعلم اوزر و توليف علمونه بهي خرد نه فاقى كطيله كندوبه وي كمر بايد عباد
 رجاينه اعلام الملك حطها يونك و در ملك فرام او كما خبير سرور و كج كلفه
 واريد بران و رسالت فاضله و توفد اخير باند اولان متولى تحقيق
 وصف دفتر لرن العبد على ابله جوس اليه محمد زنده محمد به ندم ايدوب و ائده اولان دفتر
 انبار و داخى من رايه عرفيتك هر ليدوب تركه لرن ضبط و قبض اندور و صبر اعناد و ذوق
 ادرسه كرسول ملك من علامت كرسول اعما د فلكر كرسول ابو الوج الثامن عشر ذى القعدة
 بمكان
 الكلبى الحسين

مرحوم و منقول سلطان اورخان علی کجی و لغفلان حفره بیکرا و قافه جایی قایم
 مقام منولی اولاد محمد علی خان سید علی و سید علی و سید علی و سید علی
 نام کنده خورنده تقریر برادر قایم و قاف فرزند از داخل حسند از جایی ضعیف
 محکمند و واقع عند شیرین و لاری و لاری و لاری و لاری و لاری و لاری و لاری
 لقیه اوست ایلام ماه بانه اجده و حوقه از انک او زین تاریخ کتاب محمود و شایسته
 عمر سند بر بیل نامند و قور ابراهیم جان بر و بیدم و دیو اقرار و اعتراف ایلام
 مقر قور و جبر سر و جبر او زین صادره اولاد نظر منقره منقره ابراهیم و جبر
 و سفاه تصدیق و حقوق ایلام کنز فکر مناسرتی می آید ساکنان در حسند
 نام کنده اجده مذکور به افر و جوی جوی کفالت ایلام کفالت اولاد جوی
 الواقع عند فطرب کتب اولاد سیر اهرام و جوی و جوی و جوی و جوی و جوی و جوی

مصطفی
 مصطفی
 مصطفی
 مصطفی

كصفا الى المذكور قز قزدا شيخ فاطمة بنت علي حفيدته حسين بن علي وعمره
 وعمره بن علي و ابراهيم بن علي الامام نام كسنة لرشتهاد تلمی الی و كالیة ثابتة اولاد
 محمد بن علي دیگر محمد بن مصطفی نام كسنة محمد بن شاه محمد بن شاه واقع بیجا
 موکله بی اولاد مرقوم فاطمه محروسه و فاطمه محروسه و فاطمه محروسه و فاطمه محروسه
 الجیران معلوم الحد و منزل عبد الرحمن بن الحاج احمد نام كسنة بی بی
 ایضا منزل مزبور بنی ملکه صریح اولاد منزل مصل و ملاصق اولاد و غیر اصل
 شفیع اولاد مزبور منزلی طلبت ایضاً سوال اولاد و دین کرده عبد الوار
 فی الواقع ذکر اولاد منزلی موکله مذکور فاطمه مرقوم محمد بی بی الی بی
 لکن مستدرج ذکر اولاد منزلی و ایضا الخازن طالب و راعف و کلم دین
 بی بی ابوب اسحاق الی بی بی جواب ویر دکنده مدعی مزبور منکر
 اولاد محمد استرهاب حسین بن حسین و عمره بی نام كسنة و کسنة مذکور
 ته برین موافق اولاد شایع بر عبد الی کلرنده عبد المقدر و امیر تکیه حیز شو
 الی القوی

